

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра права інтелектуальної власності та патентної юстиції

ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЇХ ЗАХИСТ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Одеса

2024

УДК 347.77(073)
П68

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 17 січня 2024 р.)*

Укладачі:

Харитонova О.І. – член – кореспондент НАПрН України, д.ю.н, професор, завідувач кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0002-9681-9605)

Ульянова Г.О. – проректор з навчальної роботи НУ «ОЮА», д.ю.н, професор, професор кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0002-2908-6464)

Мазуренко С.В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0001-5766-3225)

Кирилюк А.В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0002-3051-6599)

Бааджи Н.П. - к.ю.н., доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА» ORCID ID: 0000-0002-9889-4879

Галупова Л.І. – к.ю.н., доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0001-6263-2773)

Мартинюк І.В. - аспірант кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА» (ORCID ID: 0000-0001-7067-3188)

Рецензенти:

Булеца С.Б. - завідувач кафедри цивільного права та процесу Ужгородського національного університету, доктор юридичних наук, професор.

Тарасенко Л.Л. - доцент кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права Львівського державного університету ім. І. Франка, кандидат юридичних наук, доцент.

Права інтелектуальної власності та їх захист : навчально-метод. посібник для здобувачів вищої освіти галузі знань 08 «Право» спец. [Електронне видання] / О.І.Харитонova, Г.О. Ульянова С.В. Мазуренко, А.В. Кирилюк, Н.П. Бааджи, Л.І Галупова, І.В. Мартинюк. Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Видавництво “Юридика”, 2024. – с.

ISBN 978-617-8182-04-5

Навчально-методичний посібник містить завдання до практичних занять і самостійних робіт, теоретичні відомості з детальним описом матеріалу та питання до підсумкового контролю.

Призначений для здобувачів вищої освіти галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» з метою закріплення лекційного матеріалу і підготовки до практичних і самостійних занять з дисципліни «Права інтелектуальної власності та їх захист».

УДК 347.77(073)
П68

ISBN 978-617-8182-04-5

© Колектив авторів
2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	6
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	8
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	97
САМОСТІЙНА РОБОТА	99
ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	112
РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ.....	115

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні, Україна має могутній інтелектуальний потенціал у багатьох галузях, що створює передумови для потужного економічного, оборонного, духовного та культурного розвитку нашої держави. Активне і ефективне використання винаходів, наукових робіт, літературно-мистецьких здобутків наших співвітчизників сприятиме розвитку суспільства та нашої держави в цілому. Україна завжди була відома на весь світ видатними науковцями, винахідниками, музикантами, поетами, художниками. І сьогодні наша держава має могутній інтелектуальний капітал, який дозволить їй розвиватися та посісти почесне місце на міжнародній арені.

Для розвитку сфери інтелектуальної власності держава має гарантувати правовласникам належну систему охорони та захисту прав на результати їх інтелектуальної творчої діяльності.

Сьогодні, розвиток механізмів охорони та захисту прав інтелектуальної власності є необхідною умовою розвитку сфери інтелектуальної власності. З розвитком нових сучасних інформаційних технологій з'явилися нові можливості для порушень прав інтелектуальної власності у значних обсягах.

Сучасне законодавство та дієві механізми реалізації правових норм є необхідними умовами системи правової охорони інтелектуальної власності. Використання об'єктів права інтелектуальної власності дає можливість підприємствам підвищити конкурентоспроможність своїх товарів чи послуг та здобути значні переваги на ринку. Однак, створення нових об'єктів права інтелектуальної власності, їх рекламування тощо потребують певних фінансових вкладень. В свою чергу, використання об'єктів права інтелектуальної власності дає можливість примножити свої доходи. Через це результати інтелектуальної, творчої діяльності стають цікавими, в тому числі, для недобросовісних користувачів. При порушеннях прав інтелектуальної власності шкода завдається не тільки правовласникам, але і державі через тіньові використання коштів та несплату податків в державний бюджет. Тому одним із завдань, які ставляться перед державою є забезпечення належного рівня охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Забезпечення належного рівня охорони та захисту спрямоване не тільки на відновлення прав, попередження правопорушення, але й здатне стимулювати до створення нових, оригінальних та конкурентоспроможних об'єктів права інтелектуальної власності.

Належний рівень захисту прав інтелектуальної власності є однією із умов співробітництва у сферах, пов'язаних із інтелектуальною власністю. Зобов'язання України щодо належного рівня захисту прав інтелектуальної власності впливають із міжнародних договорів, до яких Україна приєдналась або виявила намір приєднатись.

Це зумовлює необхідність поглибленого вивчення особливостей захисту прав інтелектуальної власності здобувачами вищої освіти.

Метою курсу є формування у здобувачів освіти цілісного уявлення про право інтелектуальної власності, засади набуття прав на результати інтелектуальної творчої діяльності та їх захисту в сучасних умовах, уявлення про способи та засоби захисту прав інтелектуальної власності, особливості захисту прав інтелектуальної власності у юрисдикційній або неюрисдикційній формі.

Завдання курсу «Права інтелектуальної власності та їх захист»:

- формування у здобувачів освіти понятійно-категоріального апарату у сфері права інтелектуальної власності;
- знання специфіки об'єктів права інтелектуальної власності;
- засвоєння теоретичних положень щодо реєстрації прав на результати інтелектуальної творчої діяльності;
- знання форм та способів захисту прав інтелектуальної власності.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальна дисципліна «Права інтелектуальної власності та їх захист» є однією зі складових програми підготовки бакалаврів галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є питання правового регулювання відносин, які виникають у сфері створення, використання, реєстрації, охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, основні доктринальні положення, джерела права інтелектуальної власності, практика застосування законодавства у сфері права інтелектуальної власності.

Розвиток суспільних відносин та науково-технічних прогрес робить необхідним вивчення питань захисту прав творців літературних, художніх, наукових творів.

Питанням, пов'язаним із правом на об'єкти права інтелектуальної власності та захистом прав творців та їх правонаступників у сучасному цивільному праві, приділяється значна увага. Пояснюється це тим, що розвиток інтелектуальної діяльності сприяє розвитку ринкової економіки й духовної сфери суспільства.

«Право інтелектуальної власності та їх захист» передбачає вивчення загальних положень, інститутів права інтелектуальної власності (авторське право, патентне право, засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів, послуг, нетрадиційні об'єкти), розпорядження правами інтелектуальної власності та їх захист.

Успішне вивчення курсу «Права інтелектуальної власності та їх захист» передбачає засвоєння студентами лекційного матеріалу, його закріплення та поглиблення на практичних заняттях, самостійне вивчення нормативної, навчальної та наукової літератури.

- 1) **Після вивчення дисципліни здобувач вищої освіти повинен вміти:**
- 2) Давати визначення основних термінів, що стосуються права інтелектуальної власності;
- 3) володіти навичками збирання, обробки та аналізу інформаційних джерел;
- 4) розуміти специфіку права інтелектуальної власності;
- 5) знати ефективні способи захисту прав інтелектуальної власності.

Після вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має знати:

- 1) специфіку правовідносин у сфері права інтелектуальної власності;
- 2) групи об'єктів права інтелектуальної власності;
- 3) джерела правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності;
- 4) види порушень прав інтелектуальної власності;
- 5) види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності;

6) способи захисту прав інтелектуальної власності.

На підставі отриманих інформаційних матеріалів здобувач вищої освіти буде спроможний:

- робити логічні та послідовні висновки щодо правових питань;
- застосовувати норми закону у сфері права інтелектуальної власності;
- усвідомлювати значущість результатів інтелектуальної, творчої діяльності;
- розрізняти добросовісне та недобросовісне використання об'єктів права інтелектуальної власності;
- володіти знаннями щодо особливостей медіації як ефективного вирішення спору у сфері інтелектуальної власності.
- надавати консультації щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Критерії оцінювання знань здобувачів освіти:

Оцінка виставляється за національною шкалою: «зараховано» або «не зараховано». При оцінці за основу слід брати повноту і правильність виконання завдань.

1. Оцінка «5» (відмінно) ставиться в тому разі, коли відповідь здобувача освіти правильна, повна, послідовна, логічна; здобувач освіти впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань.

2. Оцінка «4» (добре) ставиться в тому разі, коли відповідь правильна, послідовна, логічна, але здобувач освіти допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань.

3. Оцінка «3» (задовільно) ставиться у тому разі, коли здобувач освіти володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки.

4. Оцінка «2» (незадовільно) ставиться в тому разі, коли здобувач освіти виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу або відмовляється відповідати на поставлені питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		Екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
1-59	Fx	Незадовільно	не зараховано
1-34	F		

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. СПЕЦИФІКА ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ .

Заняття 1.

1. Поняття права інтелектуальної власності.
2. Зміст права інтелектуальної власності.
3. Суб'єкти права інтелектуальної власності.
4. Поняття та особливості авторських прав.
5. Поняття та особливості суміжних прав.

Заняття 2.

6. Поняття та особливості патентних прав.
7. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів та послуг та права, що на них виникають.
8. Особливості прав на окремі (нетрадиційні) об'єкти права інтелектуальної власності.
9. Державна політика у сфері права інтелектуальної власності

Ключові слова теми: *право інтелектуальної власності, майнові права, особисті (немайнові) права, інтелектуальна власність, інтелектуальна, творча діяльність, об'єкти права інтелектуальної власності, автор, правонаступник, твір, патент, набуття прав інтелектуальної власності, суспільне надбання.*

У 1967 році було підписано Конвенцію про заснування Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності. У цьому документі визначено, що до об'єктів інтелектуальної власності входять права на літературні, художні та наукові твори, виконавчу діяльність артистів, звукозаписи, радіо- та телевізійні передачі, винаходи в різних сферах людської діяльності, наукові відкриття, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та комерційні позначення. Конвенція також захищає від недобросовісної конкуренції та інші права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях.

Право інтелектуальної власності - це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері інтелектуальної, творчої діяльності. Воно наділяє творця ексклюзивним правом розпоряджатися результатами своєї творчості за власним бажанням. Сутність інтелектуальної власності полягає у тому, що об'єкти цього права є нематеріальними, і їх створення вимагає творчого внеску людини. У цьому контексті традиційна тріада правомочностей власника, яка визначає його майнові права, не зовсім відповідає інтелектуальній власності. Наприклад, відчужуючи об'єкт права інтелектуальної власності, творець не втрачає права на нього, а набувач не має права вільно змінювати об'єкт.

Відповідно до частини 1 статті 418 Цивільного кодексу України, термін «інтелектуальна власність» визначається як право особи на продукт інтелектуальної або творчої діяльності чи інший об'єкт, який є об'єктом права інтелектуальної власності, визначений положеннями Цивільного кодексу України та іншими законодавчими актами України.

Право інтелектуальної власності можна розглядати у двох аспектах - об'єктивному та суб'єктивному.

У об'єктивному значенні, право інтелектуальної власності визначається як сукупність юридичних норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, використання та охорони результатів інтелектуальної та творчої діяльності.

У суб'єктивному значенні, право інтелектуальної власності представляє собою право суб'єкта на володіння, користування та розпорядження відповідно до закону створеним ним результатом інтелектуальної та творчої діяльності.

Згідно із спільними ознаками об'єктів права інтелектуальної власності, фахівці у сфері юридичної літератури визначають різні класифікації, які можна структурувати наступним чином:

1. Перша група включає об'єкти авторського права та суміжних прав. Сюди входять наукові, літературні та художні твори, комп'ютерні програми, бази даних, а також об'єкти суміжних прав, такі як виконання, фонограми, відеограми та передачі організацій мовлення.

2. Друга група охоплює об'єкти патентного права, які включають винаходи, корисні моделі та промислові зразки.

3. Третя група визначає засоби індивідуалізації цивільного обороту, такі як комерційні найменування, торговельні марки та географічні зазначення товарів, робіт та послуг.

4. Четверта група охоплює інші (окремі) об'єкти інтелектуальної діяльності, такі як сорти рослин, породи тварин, топографії (компонування) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, ноу-хау, раціоналізаторські пропозиції, наукові відкриття та інші.

Згідно зі статтею 421 Цивільного кодексу України, суб'єктами права інтелектуальної власності є творець об'єкта (автор, виконавець, винахідник і т.д.) та інші особи, які володіють особистими немайновими або майновими правами інтелектуальної власності відповідно до закону, Цивільного кодексу України або угоди. Відповідно до зазначеної статті, суб'єкт права інтелектуальної власності може бути визначений як творець об'єкта інтелектуальної власності та інші особи, які володіють відповідними правами.

Отже, творець, чи інакше автор, репрезентує індивідуальну фізичну особу, чия творча праця виступає основою для створення об'єкта інтелектуальної власності. Підкреслено, що формування об'єкта інтелектуальної власності ґрунтується виключно на творчій або інтелектуальній праці конкретної особи, яка є фізичною юридичною особою.

Враховуючи особливості об'єктів права інтелектуальної власності, можна стверджувати, що визнання особи творцем (автором) цих об'єктів не обумовлене рівнем її юридичної дієздатності. Іншими словами, творцями (авторами) можуть бути як юридично дієздатні, так і ті, хто має обмежену дієздатність чи не є дієздатними особами. Щодо неповнолітніх і осіб, які не досягли 14 років, їхні майнові права інтелектуальної власності представляють та реалізують від їх імені їхні законні представники — батьки, усиновителі або опікуни (згідно зі статтями 31 і 41 Цивільного кодексу України). У випадку неповнолітніх осіб віком від 14 до 18 років, які мають обмежену цивільну дієздатність, вони можуть самостійно володіти своїми правами відносно об'єктів інтелектуальної власності, наприклад, укладати договори на публікацію своїх творів (згідно зі статтею 32 Цивільного кодексу України). Щодо фізичних осіб, які не мають повної цивільної дієздатності, вони виступають як носії особистих немайнових прав інтелектуальної власності, і їхні законні представники (батьки, усиновителі, піклувальники, опікуни) здійснюють реалізацію їхніх майнових прав.

Юридичні особи не можуть створювати результат інтелектуальної, творчої діяльності (не є автором), проте юридичні особи можуть володіти комплексом майнових прав інтелектуальної власності, отриманих шляхом укладання договорів чи відповідно до закону.

Суб'єкти права інтелектуальної власності поділяються на дві категорії: первинні та вторинні. Первинні суб'єкти - ті, що отримали право інтелектуальної власності внаслідок створення або реєстрації прав на відповідний об'єкт. До цієї категорії входить автор (творець), оскільки саме його творча діяльність призвела до створення об'єкта права інтелектуальної власності. Таким чином, законодавець зазвичай визнає автора (творця) основним суб'єктом, якому належать особисті та майнові права інтелектуальної власності, що становлять зміст цього права.

Вторинні суб'єкти, які не створюють об'єкти, можуть набувати майнові права інтелектуальної власності відповідно до закону чи договору.

Щодо об'єкта права інтелектуальної власності, створеного за трудовим договором чи на замовлення, законодавство надає рівні права автору (працівнику), роботодавцю та замовнику (згідно статей 429 і 430 Цивільного кодексу України).

Суб'єктом права інтелектуальної власності може бути інша особа (фізична або юридична), до якої на підставі договору або закону переходять повністю або частково майнові права інтелектуальної власності на результат інтелектуальної, творчої діяльності.

Спадкоємці та **правонаступники** також є суб'єктами права інтелектуальної власності. Спадкоємці — це фізичні або юридичні особи, до яких у разі смерті фізичної особи (автора, творця) переходять майнові права інтелектуальної власності. Правонаступниками зазвичай є юридичні особи. При припиненні діяльності юридичної особи – суб'єкта права інтелектуальної власності, її правонаступники, як правило, є юридичні особи. Згідно зі

статтями 429 і 430 Цивільного кодексу України, у разі припинення діяльності такої юридичної особи майнові права інтелектуальної власності передаються її правонаступникам, включаючи роботодавця або замовника, якщо об'єкт був створений в контексті трудового договору чи на замовлення.

Також, в спеціальній літературі наголошується на необхідності виокремити суб'єктів процесу набуття правової охорони на об'єкти права інтелектуальної власності та суб'єктів процесу захисту права інтелектуальної власності. До суб'єктів процесу набуття правової охорони слід віднести, крім суб'єктів права інтелектуальної власності, суб'єктів права, які надають суб'єкту права інтелектуальної власності допомогу в набутті прав та приймають відповідні рішення щодо заявлених на реєстрацію об'єктів, визнаючи їх об'єктами права інтелектуальної власності. До них слід віднести патентних повірених, Державну організацію «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», Апеляційну палату, а також суди. Дані суб'єкти не набувають суб'єкта права інтелектуальної власності, а виконують завдання, які на них покладені законодавством.

Зміст права інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права та (або) майнові права інтелектуальної власності (ч. 2 ст. 418 ЦК України).

Особисті немайнові права, згадані в главі 15 Цивільного кодексу України, є категорією цивільних прав, які виникають у зв'язку з нематеріальними благами, невід'ємні від особи та не мають економічного змісту. З іншого боку, майнові права стосуються суб'єктивних прав, пов'язаних із використанням об'єктів права інтелектуальної власності. Ці права також включають матеріальні (майнові) вимоги, що виникають у відносинах між учасниками правовідносин із приводу використання таких об'єктів, наприклад, право авторів та винахідників на винагороду.

Згідно з загальним правилом, особисті немайнові права належать виключно безпосередньо творцеві об'єкта права інтелектуальної власності, є невідчужуваними та, як правило, не передаються іншим особам. У той же час, у інших осіб, зокрема спадкоємців, виникає право на охорону особистих немайнових прав померлого творця, які діють безстроково.

Майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності можуть відчужуватись та переходити до інших осіб у спосіб, передбачений законом.

Загальний зміст особистих немайнових прав інтелектуальної власності визначено у ст. 423 ЦК України, а майнових прав інтелектуальної власності — у ст. 424 ЦК України.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності включають:

- 1) Право на визнання особи творцем (автором, виконавцем, винахідником і т.д.) об'єкта права інтелектуальної власності.
- 2) Право уберегти об'єкт інтелектуальної власності від будь-якого втручання, яке може завдати шкоди честі або репутації творця цього об'єкта.
- 3) Право присвятити твір особі (особам), події або даті.

4) Інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, які встановлені законом.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом.

Майнові права інтелектуальної власності включають:

1) Право на використання об'єкта права інтелектуальної власності.

2) Виключне право надавати дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності.

3) Виключне право запобігати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, включаючи заборону такого використання.

4) Інші майнові права інтелектуальної власності, що визначені законом.

Сутність зазначених прав щодо конкретних об'єктів права інтелектуальної власності регламентована відповідними розділами Цивільного кодексу України та спеціальним законодавством, зокрема в законах «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» та інших.

Авторське право представляє собою виняткове право автора твору визнавати себе творцем твору, відтворювати його, поширювати та представляти твір публіці будь-якими доступними засобами, а також дозволяти або забороняти іншим особам використовувати його твір. В об'єктивному значенні авторське право - це сукупність правових норм, що регулюють відносини, пов'язані із створенням і використанням творів у галузі науки, літератури і мистецтва. В суб'єктивному значенні авторське право - це особисті немайнові і майнові права, що належать творцям у сфері науки, літератури і мистецтва.

Відносини у сфері авторського права виникають у зв'язку із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва. Об'єктом авторського права є нематеріальне втілення, конкретна речова форма продукту інтелектуальної і творчої діяльності, тобто, об'єктивізація твору.

Твір є охороноздатним, якщо він створений в результаті інтелектуальної, творчої діяльності людини і виражений в об'єктивній формі. Авторське право на твір виникає з моменту його створення.

Для того, щоб твір був доступним іншим людям без посередництва автора, він повинен бути виражений у такій об'єктивній формі, що може сприйматися людськими відчуттями, тобто за допомогою зору і слуху, а за відсутності зору — за допомогою дотику (твори, створені спеціальними способами, для людей, які мають порушення зору).

Відповідно до статті 433 Цивільного кодексу України та статті 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», авторське право не охоплює ідеї, процеси, методи діяльності чи математичні концепції як самостійні сутності. У вітчизняному законодавстві визначено, що авторське право на твори науки, літератури і мистецтва виникає автоматично при їх створенні, і

для його виникнення і реалізації не потрібно виконувати будь-які формальні процедури.

Об'єктами авторського права є твори у сфері літератури, мистецтва і науки. Серед них включаються літературні твори різних жанрів (белетристичні, публіцистичні, наукові, технічні тощо), представлені у письмовій, електронній (цифровій) або інших формах; усні твори, такі як виступи, лекції, промови; музичні твори з текстом і без нього; сценічні твори, такі як драматичні, музично-драматичні твори та інші, створені для сценічного показу; аудіовізуальні твори; тексти перекладів для озвучення, субтитрування аудіовізуальних творів іншими мовами; твори образотворчого мистецтва; фотографії; вироби ужиткового мистецтва, архітектура та інше. Також враховуються комп'ютерні програми, бази даних, ілюстрації, енциклопедії, компіляції даних та інші твори, якщо вони є результатом творчої діяльності.; інші твори. Перелік не є вичерпним.

Правова охорона не надається таким об'єктам: інформація про новини чи інші факти рутинної прес-інформації; вирази народної творчості (фольклор); акти державної влади, місцевого самоврядування, офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного та судового характеру; державні символи, нагороди, знаки, емблеми органів влади та військових формувань; символіка територіальних громад; грошові знаки; розклади транспорту, телерадіопередачі, телефонні довідники та інші бази даних, що не мають критеріїв оригінальності та підпадають під особливе право (*suí generis*); аббревіатури; фотографії, що не мають ознак оригінальності.

Допускається без дозволу автора (чи іншої особи, яка має авторське право) і без виплати авторської винагороди відтворювати твір виключно в особистих цілях або для кола сім'ї попередньо правомірно оприлюднені твори.

Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору.

Авторське право діє протягом усього життя автора та 70 років після його смерті. Термін дії авторського права для творів створено анонімно закінчується через 70 років після оприлюднення, якщо авторство не виявлено раніше. Для творів, створених у співавторстві, термін дії авторського права діє протягом життя всіх співавторів та 70 років після смерті останнього. Якщо твір публікується послідовно, строк визначається для кожної частини окремо. Право на твори реабілітованих авторів діє 70 років після реабілітації. Для твору, опублікованого протягом 30 років після смерті автора, авторське право триває 70 років з дати опублікування. Якщо неоприлюднений твір вперше оприлюднено після закінчення строку, авторське право діє протягом 25 років. Закінчення терміну дії авторського права означає перехід творів у суспільне надбання.

Твори, які стали суспільним надбанням, можуть вільно, без виплати авторської винагороди, використовуватися будь-якою особою, за умови дотримання особистих немайнових прав автор.

Нарівні з охороною прав авторів творів літератури й мистецтва національне законодавство і міжнародні акти охороняють **суміжні права**.

Три види суміжних прав включають права виконавців на виконання, права виробників фонограм і відеограм на їхні фонограми і відеограми, а також права організацій мовлення на радіо- і телевізійні програми. Захист суміжних прав спрямований на підтримку тих, хто сприяє поширенню творчих праць авторів та їхнього творчого задуму серед широкої аудиторії.

Особливістю більшості суміжних прав є їх взаємозв'язок та залежність від прав творців. Об'єкти суміжних прав мають самостійний характер лише в тих випадках, коли виконується, записується на фонограму або передається в ефір чи по кабелю не охоронюваний законом твір або об'єкт, який взагалі не є результатом творчої діяльності.

Об'єктами суміжних прав, незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу і форми вираження, є:

а) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;

б) фонограми, відеограми;

в) передачі (програми) організацій мовлення.

Суб'єктами суміжних прав є:

а) виконавці творів, їх спадкоємці та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань;

б) виробники фонограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм;

в) виробники відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм;

г) організації мовлення та їх правонаступники.

Виконавці здійснюють свої права за умови, що вони дотримуються прав авторів виконуваних творів та інших суб'єктів авторського права. Виробники фонограм і відеограм повинні також суворо дотримуватися прав суб'єктів авторського права і виконавців. Організації мовлення зобов'язані дотримуватися прав суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм (відеограм).

Суміжне право виникає внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограми, виробництва відеограми, оприлюднення передачі організації мовлення.

Виконавцеві твору належать такі **особисті немайнові права**: вимагати визнання того, що він є виконавцем твору; вимагати, щоб його ім'я або псевдонім зазначалися чи повідомлялися у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням (у разі, якщо це можливо); вимагати забезпечення належної якості запису його виконання і протидіяти будь-якому

перекрученню, спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Виробник фонограми, виробник відеограми має право зазначати своє ім'я (назву) на кожному носії запису або його упаковці поряд із зазначенням авторів, виконавців і назв творів, вимагати його згадування у процесі використання фонограми (відеограми).

Організація мовлення має право вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення.

Майновими права виконавців є їх виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам: публічне сповіщення своїх незафіксованих виконань (прямий ефір); фіксацію у фонограмах чи відеограмах своїх раніше незафіксованих виконань; відтворення (пряме і (або) опосередковане) своїх виконань, зафіксованих без їх згоди у фонограмі чи відеограмі, чи за їх згодою, але якщо відтворення здійснюється з іншою метою, ніж та, на яку вони дали свою згоду; розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, шляхом першого продажу або іншої передачі права власності у разі, коли вони при першій фіксації виконання не дали дозволу виробнику фонограми (виробнику відеограми) на її подальше відтворення; комерційний прокат, майновий найм своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, якщо при фіксації не було їх згоди на комерційний прокат і майновий найм, навіть після розповсюдження виконань, здійсненого виробником фонограми (відеограми) або за його дозволом; розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмах чи відеограмах, через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором, якщо при першій фіксації виконання не було їх згоди на такий вид розповсюдження.

Строк дії суміжних прав тривають 50 років.

До спадкоємців виконавців і правонаступників виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконань, фонограм, відеограм, публічні сповіщення, а також право на одержання винагороди.

Винаходи, корисні моделі і промислові зразки є об'єктами патентного права. Патентне право регулює майнові, а також пов'язані з ними особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків.

Патентне право у об'єктивному значенні є сукупністю правових норм, які регулюють відносини, пов'язані з майновими та особистими немайновими правами щодо створення та використання винаходів, корисних моделей і промислових зразків. У суб'єктивному розумінні, патентним правом є майнові та особисті немайнові права суб'єкта, пов'язані з конкретним винаходом, корисною моделлю або промисловим зразком. Згідно з Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», винахід є результатом інтелектуальної діяльності у будь-якій галузі технології.

Відповідно до ч. 2 ст. 459 ЦК України об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технологій.

Аналогічний перелік об'єктів винаходу міститься й у ч. 2 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», відповідно до якої об'єктом винаходу, правова охорона якому надається згідно з цим Законом, може бути:

— продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини тощо);

— процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу.

Винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним.

Корисна модель — це об'єкт промислової власності, передбачений деякими національними законами для того, щоб охороняти другорядні винаходи шляхом простої реєстрації в патентному відомстві. У чинній редакції Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» корисна модель визначається як результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технологій.

Об'єктом корисної моделі може стати продукт (наприклад, пристрій чи речовина) або процес у будь-якій галузі технології. Корисна модель вважається патентоздатною, якщо вона відповідає умовам новизни і промислової придатності.

Промисловий зразок - це рішення зовнішнього вигляду виробу, в якому повинні поєднуватися як художні, так і конструкторські елементи.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» промисловий зразок — це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Використання у рішенні зовнішнього вигляду виробу одних лише художніх (наприклад, зміна кольору) або конструкторських (наприклад, зміна розміру виробу) засобів для промислового зразка недостатнє. Художні та конструкторські елементи повинні взаємно доповнювати один одного, при цьому зовнішній вигляд виробів, під якими розуміють найрізноманітніші предмети, призначені для задоволення людських потреб, повинен визначатися виразністю і взаємним розташуванням основних композиційних елементів, формою і виконанням у кольорі.

Об'єктом промислового зразка в Україні може бути форма, малюнок або розфарбування чи їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу (ч. 2 ст. 461 ЦК України) і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб (ч. 2 ст. 5 Закону). **Не можуть бути визнані промисловими зразками:** об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди. Зазначені об'єкти за наявності у них необхідних згідно із законом якостей визнаються творами архітектури і охороняються в межах авторського права. Малі архітектурні форми (наприклад, рішення зовнішнього вигляду кіосків,

наметів, транспортних зупинок, телефонних будок) визнаються промисловими зразками в загальному порядку; друкована продукція як така. Це можуть бути книжки, газети, журнали, проспекти, буклети, що охороняються нормами авторського права; об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо. Виключення таких об'єктів зі сфери правової охорони цілком зрозуміле, оскільки нестійкість їх форми не дає змоги вирішити їх зовнішній вигляд за допомогою художньо-конструкторських засобів.

Правова охорона промислового зразка надається, якщо він відповідає умовам патентоздатності, не суперечить інтересам суспільства, принципам гуманності і моралі, і визнається новим згідно зі статтею 461 Цивільного кодексу України. Суб'єктами права інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки є винахідник, автор промислового зразка, а також інші особи, які права можуть набути за договором чи законом, відповідно до статті 463 ЦК України.

Автор — фізична особа, творчою працею якої створено винахід, корисну модель, промисловий зразок. Винахідником, автором промислового зразка може бути і громадянин України, й іноземний громадянин, і особа без громадянства. Якщо об'єкт патентного права створено декількома особами, всі вони вважаються його авторами. Для виникнення співавторства достатньо самого факту того, що об'єкт промислової власності створений творчими зусиллями декількох осіб.

Патентовласником може бути фізична або юридична особа, яка володіє виключними правами на використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка, що впливають із патенту. Автор винаходу, корисної моделі чи промислового зразка, його спадкоємець чи інший правонаступник можуть стати патентовласниками за відповідних обставин та у визначених патентними законами випадках. правонаступник - це особа, права якої належним чином оформлені офіційним (юридичним) органом, таким як нотаріальна контора чи суд.

Відповідно до ч. 1 ст. 462 ЦК України набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, засвідчується патентом. Умови та порядок видачі патенту встановлюються законом.

Так, патент є офіційним охоронним документом, виданим від імені держави уповноваженим на це державним органом. Цей документ підтверджує пріоритет, авторство та право власності на винахід або корисну модель. Він може приймати різні форми, такі як патент на винахід, деклараційний патент на винахід, деклараційний патент на корисну модель, патент (деклараційний патент) на секретний винахід, деклараційний патент на секретну корисну модель.

Патент України на винахід видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід, яка встановлює відповідність винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності).

Строк дії патенту України на винахід становить 20 років від дати подання заявки.

Законом передбачена видача за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель деклараційного патенту України на корисну модель (різновид патенту).

Такий патент засвідчує пріоритет, авторство та право власності на корисну модель.

Деклараційний патент України на корисну модель видається під відповідальність його власника за відповідність корисної моделі умовам патентоздатності. Строк його дії становить 10 років від дати подання заявки.

Так, строк дії патенту на промисловий зразок складає 10 років з моменту подання заявки, і його можна продовжити за клопотанням власника, але не більше як на п'ять років.

Заявка на патент повинна бути складена українською мовою і включати такі елементи:

- Заяву про видачу патенту України на винахід.
- Опис винаходу.
- Формулу винаходу.
- Креслення (якщо вони згадуються в описі).
- Реферат.

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» **знак для товарів та послуг** — позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб.

Так, торговельною маркою (знаком для товарів та послуг) може бути будь-яке позначення або комбінація позначень, які дозволяють вирізнити товари та послуги однієї особи від товарів та послуг інших осіб. Це може включати слова, літери, цифри, зображувальні елементи, а також комбінації кольорів за визначенням статті 492 Цивільного кодексу.

Словесні марки — це сполучення літер, слів або фраз, які можуть належати як вже існуючим, так і штучно створеним лексичним одиницям чи аббревіатурам.

Зображувальні марки представляють собою символи на площині, що можуть бути як зображенням існуючих об'єктів, так і абстрактними композиціями чи символами, що реалізуються у формі малюнків чи креслень. Умовою їхнього визнання є не лише простота й помітність, але й відсутність перенасиченості деталями, що має вирішальне значення для успішної позиціонування товарів та послуг на ринку.

Об'ємні марки представлені у формі тривимірних фігур або їх композицій, заснованих на трьох параметрах: довжині, висоті та ширині. Ці марки можуть включати у себе оригінальні форми виробів чи їх упаковок, таких як, наприклад, упаковка масла або сигарет. У випадку форми виробу важливо, щоб вона не обмежувалася виключно його функціональним призначенням та уникла простого повторення зовнішнього вигляду відомого предмета для успішного виконання функцій торговельних марок.

Не підлягають правовій охороні позначення, які не володіють розрізняльною здатністю; складаються лише з загальноновживаних позначень для певних видів товарів і послуг (зокрема, які стали видовими або родовими поняттями через тривале використання для одного й того ж товару різними виробниками); містять лише описові дані щодо зазначених товарів і послуг або пов'язані з ними, зокрема вказують на вид, якість, склад, кількість, властивості, призначення, цінність, місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг; є оманливими або можуть вводити в оману стосовно товару, послуги або особи, яка виробляє товар чи надає послугу.

Відповідно до пункту 1 статті 493 Цивільного кодексу, суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Відповідно до законодавства України, зокрема частини 5 статті 5 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», право на отримання свідоцтва може належати будь-якій особі, об'єднанню осіб або їх правонаступникам. Майнові права на торговельну марку в Україні можуть бути визнані володільцем відповідного свідоцтва, володільцем міжнародної реєстрації чи особою, яку в законово встановленому порядку визнано володарем добре відомої торговельної марки.

Майновими правами інтелектуальної власності на торговельну марку є:

- 1) право на використання торговельної марки;
- 2) виключне право дозволяти використання торговельної марки;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Набуття права на торговельну марку, що має міжнародну реєстрацію або визнана добре відомою в Україні, не вимагає засвідчення свідоцтвом. Однак, набуття права на торговельну марку без міжнародної реєстрації чи визнання її добре відомою, підтверджується свідоцтвом, яке має термін дії 10 років від дати подання заявки до Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ). Свідоцтво може бути продовжено на 10 років за клопотанням власника, якщо виконані відповідні умови і сплачено встановлений законом збір. Обсяг правової охорони визначається зображенням торговельної марки та переліком товарів і послуг, засвідчується свідоцтвом, яке включає копію зображення та перелік, внесений до Реєстру.

Географічне зазначення – це найменування місця, що визначає товар, який походить із конкретного географічного регіону і відзначається особливою якістю, репутацією чи іншими характеристиками, що переважно обумовлені цим географічним місцем походження. Принаймні один етап виробництва (виготовлення, видобування, переробка або приготування) товару повинен мати місце на визначеній географічній території. Правова охорона географічного зазначення є безстроковою, за винятком ситуацій дострокового припинення реєстрації географічного зазначення.

Назва географічного місця стає назвою місця походження товару у випадку, коли сировина для виробництва товару постачається з іншого географічного регіону, ніж той, де здійснюється виробництво товару. У цьому випадку важливо визначити географічне місце видобутку сировини, встановити специфікації для її виробництва та встановити контроль за їх дотриманням.

Обсяг правової охорони географічного зазначення визначається характеристиками товару і межами географічного місця його походження

Право на державну реєстрацію географічного зазначення має об'єднання осіб, які в зазначеному географічному місці виробляють товар та/або видобувають, та/або переробляють сировину для товару, особлива якість, репутація чи інші характеристики якого зумовлені цим географічним місцем.

Одна фізична або юридична особа може подати заявку на реєстрацію географічного зазначення, якщо вона виступає як єдиний виробник товару чи сировини на визначеній географічній території та бажає здійснити реєстрацію. Географічна територія виробництва товару повинна мати унікальні характеристики, відрізняючись від прилеглих територій, або сам товар має особливі риси, що виділяють його серед товарів, вироблених на суміжних територіях.

Права, що впливають із реєстрації географічного зазначення, діють з дати реєстрації географічного зазначення.

Реєстрація географічного зазначення надає право особам:

- а) використовувати географічне зазначення;
- б) вживати заходів щодо заборони використання географічного зазначення особами, які не мають на це право;
- в) провадити діяльність із забезпечення відповідності товару, для якого зареєстровано географічне зазначення, специфікації товару, погодженій спеціально уповноваженим органом;
- г) поширювати інформацію та провадити іншу діяльність, спрямовану на повідомлення споживачам про особливі якості товару, для якого зареєстровано географічне зазначення;
- г) інші права, визначені законодавством про правову охорону географічних зазначень.

Використанням зареєстрованого географічного зазначення визнається:

- а) нанесення його на товар або на етикетку;
- б) нанесення його на упаковку товару, застосування в рекламі;
- в) запис на бланках, рахунках та інших документах, що супроводжують товар.

Комерційне найменування, як засіб індивідуалізації, відрізняє одну особу від інших і не вводить споживачів в оману щодо справжньої діяльності (згідно з частиною першою статті 489 Цивільного кодексу України). Право інтелектуальної власності на комерційне найменування набуває чинності з моменту першого його використання і підлягає захисту без необхідності

подання заявки чи реєстрації. Ця охорона надається незалежно від того, чи входить комерційне найменування до складу торговельної марки чи ні.

У випадку, коли комерційне найменування є складовою торговельної марки суб'єкта господарювання, обидва ці елементи підлягають правовій охороні згідно з четвертою частиною статті 159 Господарського кодексу України. При цьому особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить споживачів в оману щодо товарів та послуг, які вони представляють (згідно з четвертою частиною статті 489 Цивільного кодексу України).

Однак важливо враховувати, що використання імені чи комерційного найменування без дозволу суб'єкта господарювання може вважатися неправомірним відповідно до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Таке використання може бути неправомірним, якщо воно призводить або може призвести до змішування з діяльністю власника цього імені чи найменування у господарській діяльності.

Відмінність назви юридичної особи від комерційного найменування:

1. Юридична особа є обов'язковою для має найменування юридичної особи, і може, за бажанням, володіти комерційним найменуванням додатково.

2. Найменування юридичної особи має певні вимоги до структури, які встановлені статтею 16 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань».

3. Інформація про найменування юридичної особи зберігається у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

4. Найменування юридичної особи та її комерційне найменування виконують різні функції: найменування юридичної особи використовується для ідентифікації в органах державної влади, реєстраційних та фіскальних органах, тоді як комерційне найменування служить для вирізнення особи на ринку.

Майновими правами інтелектуальної власності на комерційне найменування є: право на використання комерційного найменування; право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, в тому числі забороняти таке використання. Так, особа, яка використовує чуже комерційне найменування, на вимогу його власника зобов'язана припинити таке використання і відшкодувати завдані збитки (стаття 159 Господарського кодексу України); інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (стаття 490 Цивільного кодексу України).

Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування можуть бути передані іншій особі лише у контексті передачі цілісного майнового комплексу особи, що володіє цими правами, або відповідної його частини. Дія майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування припиняється у випадку ліквідації юридичної особи та за

іншими підставами, що передбачені законом, згідно зі статтею 491 Цивільного кодексу України.

Відповідно до ст. 481 ЦК України раціоналізаторська пропозиція - це визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері діяльності. Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес.

Раціоналізаторська пропозиція може стосуватися будь-яких галузей господарської діяльності, культури, медицини.

Для того щоб раціоналізаторська пропозиція отримала правову охорону, важливо, щоб вона відповідала кільком важливим ознакам. По-перше, вона повинна мати конкретний корисний ефект для юридичної особи, якій вона подається, сприяючи підвищенню ефективності або приносячи інші позитивні результати. По-друге, раціоналізаторська пропозиція повинна містити локальну новизну, що робить її унікальною в контексті підприємства. По-третє, вона повинна стосуватися сфери діяльності конкретної юридичної особи, для якої вона призначена, має стосуватись профілю підприємства та має бути впроваджуваною.

Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані.

Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію фіксується свідоцтвом, виданим юридичною особою, що визнала цю пропозицію раціоналізаторською. Згідно зі статтею 483 Цивільного кодексу України, суб'єктами права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є автор та юридична особа, якій ця пропозиція була представлена. Автором раціоналізаторської пропозиції вважається фізична особа, творчість якої виражена у створенні цієї пропозиції. Юридична особа не може бути визнана автором-раціоналізатором.

Суб'єктом права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є не лише автор, але й юридична особа, якій ця пропозиція була представлена, а також фізична особа-підприємець, оскільки вона може впроваджувати раціоналізаторські пропозиції на своєму підприємстві, залучаючи найманих працівників.

Відповідно до статті 484 Цивільного кодексу України, автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, яка визнала цю пропозицію раціоналізаторською. Така юридична особа, визнана володарем права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію, має право використовувати цю пропозицію у будь-якому обсязі.

Суб'єктом права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є передусім її автор. Автор має особисті майнові та немайнові права. Право авторства є невідчужуваним особистим правом. Авторство на раціоналізаторську пропозицію охороняється безстроково. Після смерті автора раціоналізаторської пропозиції його право, якщо допускається правонаступництво, переходить до його спадкоємців.

Наукове відкриття є виявленням закономірностей, властивостей і явищ матеріального світу, які існували незалежно від свідомості людини. Відмінністю від винаходу є той факт, що наукове відкриття не створюється людиною, а лише виявляється та пізнається через тривалі та дороговартісні науково-дослідницькі зусилля.

Наукові відкриття — це надбання всього людства, і їх людство може використовувати безперешкодно.

У ЦК України науковим відкриттям присвячено окрему главу 38. Стаття 457 ЦК містить визначення поняття «наукове відкриття». Відповідно до зазначеної статті наукове відкриття — це встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Критерії охороноздатності наукового відкриття включають:

- Бути науковим положенням, обґрунтованим теоретично і підтвердженим експериментально.
- Мати об'єкт у вигляді закономірностей, властивостей або явищ матеріального світу.
- Бути новим, тобто раніше невідомим у світі науковим положенням.
- Вносити корінні зміни в рівень пізнання, підтверджені тривалим дослідженням.

Таким чином, наукові відкриття — це результат наукового дослідження, основними ознаками якого є світова новизна, достовірність (доведеність) і фундаментальність (докорінні зміни в рівні пізнання). Відкриттям визнають не будь-яке розв'язання наукового завдання, а таке, що вносить докорінні зміни в рівень пізнання.

Основною ознакою наукового відкриття є його новизна — абсолютна світова новизна наукового положення, заявленого як відкриття.

Так, суб'єктами права інтелектуальної власності на наукове відкриття є автори цього відкриття. Це можуть бути лише фізичні особи, включаючи іноземних громадян за певних умов. Якщо відкриття створено спільними зусиллями кількох осіб, виникає співавторство, і особа визнається співавтором лише за умови творчої участі в його встановленні.

Спадкоємці також є суб'єктами права на наукове відкриття, які можуть захищати особисті немайнові права автора відкриття.

Законопроектом передбачено виплату заохочувальної винагороди, право на її одержання після смерті автора повинні мати його спадкоємці.

Так, наукові відкриття, завдяки своїй великій цінності для людства, не зазначаються монопольними правами. Автори наукових відкриттів мають особисте немайнове право на присвоєння їм свого імені або спеціальної назви, згідно з частиною 1 ст. 458 ЦК України. Винагорода за наукові відкриття передбачена законом, а виплата її не залежить від отримання інших видів матеріального заохочення. Автори видатних відкриттів можуть отримати почесне звання або Державну премію. Якщо диплом виданий на

ім'я установи, винагорода виплачується для заохочення працівників, які сприяли відкриттю.

Так, топографія інтегральної мікросхеми є особливим об'єктом права інтелектуальної власності. Вона представляє собою просторово-геометричне розташування елементів та з'єднань в інтегральній мікросхемі. Інтегральна мікросхема сама по собі є мікроелектронним виробом, створеним для виконання функції електронної схеми, і включає в себе неподільно сформовані елементи та з'єднання в матеріалі, що є його основою.

Так, Глава 40 Цивільного кодексу України регулює право інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми. Термін «компонування інтегральної мікросхеми» використовується для позначення об'єкта, який відповідає концепції «топографія інтегральної мікросхеми». Захист цих прав забезпечується відповідно до норм інтелектуальної власності і охоплює творчий внесок у розробку та компонування елементів на мікросхемі, а також вимоги до її матеріального втілення.

Статтею 471 ЦК України визначено, що компонування ІМС придатне для набуття права інтелектуальної власності на нього.

Право на топографію ІМС охороняється державою і засвідчується свідоцтвом. Правова охорона топографії ІМС може бути здійснена шляхом її реєстрації уповноваженим на це державним органом. Зареєстрована топографія ІМС — це топографія ІМС, відомості про яку занесено до Державного реєстру України топографій ІМС.

Так, свідоцтво є важливим документом, що засвідчує реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми (ІМС) та встановлює власницькі права на цю топографію ІМС. Обмеження терміну дії свідоцтва, а саме десять років від дати подання заявки або від дати першого використання топографії ІМС, регламентує порядок збереження та захисту цих прав власності.

Так, право на реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми (ІМС) може мати автор, роботодавець або їхні правонаступники. Автори, які спільно створили топографію ІМС, мають рівні права на реєстрацію, якщо угодою між ними не передбачено інше. Право авторства є невідчужуваним особистим правом, що охороняється безстроково.

Роботодавець має право на реєстрацію топографії ІМС, якщо топографія створена в рамках виконання службових обов'язків чи за спеціальним дорученням роботодавця, за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачено інше.

Правонаступники автора або роботодавця також можуть мати право на реєстрацію та використання топографії ІМС відповідно до переданих їм прав. Реєстрація надає власнику топографії ІМС виключне право використовувати її та забороняти іншим особам використовувати її без дозволу, за винятком визначених в законі випадків.

Так, сорт рослин, згідно з Законом України «Про охорону прав на сорти рослин», визначається як окрема група рослин в рамках ботанічних таксонів, незалежно від того, чи задовольняє вона умови виникнення правової охорони.

Сорт може бути визначений ступенем прояву ознак, що є результатом генотипу чи комбінації генотипів, і відрізнятися від інших груп рослин за принаймні одну з цих ознак. Також сорт може розглядатися як єдине ціле з погляду його придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту.

Загальні умови набуття права інтелектуальної власності на сорт визначені у ст. 12 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»: державна реєстрація сорту здійснюється, якщо сорт відмінний, однорідний та стабільний, йому присвоєно назву і він придатний для поширення в Україні.

Селекційне досягнення у тваринництві виражається у створенні нової групи племінних тварин, яка має покращені генетичні ознаки та успішно передає їх нащадкам. Об'єктами племінної справи в тваринництві є різні види тварин, такі як велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні, птиця, риба, бджоли, шовкопряди, хутрові звірі. Це спрямована творча діяльність з метою отримання від цих тварин певної продукції та поліпшення їхніх генетичних характеристик.

В Україні державна реєстрація племінних тварин здійснюється шляхом внесення відповідних даних про них до Державної книги племінних тварин, а племінних стад — до Державного племінного реєстру. Племінне свідоцтво (сертифікат) — це документ встановленої форми про походження, продуктивність, тип та інші якості тварин, сперми, ембріонів, яйцеклітин, складений на основі даних офіційного обліку продуктивності, імуногенетичного контролю та офіційної класифікації (оцінки) за типом.

Зміст права інтелектуальної власності на сорти рослин і породи тварин включає особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, засвідчені державною реєстрацією. Також можливе майнове право інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, засвідчене патентом. Однак поширення сорту рослин або породи тварин також може підпадати під майнове право інтелектуальної власності, яке засвідчується державною реєстрацією.

Особисті немайнові права автора на сорт рослин чи породи тварин, засвідчені державною реєстрацією, є невідчужуваними. Ці права включають право авторства, яке є первинним, абсолютним та виключним, право на ім'я, де автор встановлює спосіб і повноту його зазначення, та право на назву сорту рослин чи породи тварин, де автор має виключне право на назву свого створення.

До другої групи прав, що становлять зміст права інтелектуальної власності на сорт рослин чи породи тварин, належать майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, які засвідчені патентом, а також майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, породи тварин, засвідчене державною реєстрацією.

Так, майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин або породи тварин, засвідчені патентом, включають:

1. Право на використання сорту рослин або породи тварин, які придатні для поширення в Україні.

2. Виключне право дозволяти використання сорту рослин або породи тварин.

3. Виключне право перешкоджати неправомірному використанню, включаючи право забороняти таке використання.

4. Інші майнові права інтелектуальної власності, які визначені законом.

Крім того, видом прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин є майнове право на поширення сорту рослин, породи тварин, засвідчене державною реєстрацією. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» поширення сорту — це комерційне розповсюдження посадкового матеріалу — матеріального носія сорту, занесеного до Реєстру сортів. Сорти, не внесені до Реєстру сортів, забороняється поширювати в Україні.

Авторство селекційних досягнень у тваринництві, реалізоване через формування групи племінних тварин з новими генетичними ознаками, є суб'єктом права інтелектуальної власності. При цьому об'єктом племінної справи є різні види тварин, які спрямовані на виробництво певних продуктів.

Отже, автор сорту рослин чи породи тварин (селекціонер), якому належить невід'ємне та безстрокове особисте немайнове право авторства на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності, є первинним суб'єктом права інтелектуальної власності на сорт рослин і породи тварин.

Крім того, існує ще одна група суб'єктів права інтелектуальної власності на сорт рослин чи породи тварин — вторинні суб'єкти права інтелектуальної власності на ці об'єкти. Так, автор (автори) може передати своє право на подання заявки іншій особі, в результаті чого заявником може стати й не сам селекціонер.

Суб'єктом права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин може стати роботодавець, тобто фізична або юридична особа, в якій працює автор сорту чи породи. Згідно зі ст. 429 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин чи породи тварин, що створені у зв'язку з виконанням трудового договору, належать спільно працівникові, який створив ці об'єкти права інтелектуальної власності, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

Згідно зі статтею 41 Закону, дія майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин знаходить обмеження у визначений строк, який починається з дня державної реєстрації цих прав і завершується останнім днем: а) тридцять п'ятого календарного року, що настає після 1 січня року, наступного за роком реєстрації для сортів деревних та чагарникових культур і винограду; б) тридцятого календарного року, що настає після 1 січня року, наступного за роком реєстрації для всіх інших сортів. Для збереження дії цих прав необхідно сплачувати відповідний збір за підтримання.

Комерційна таємниця, як об'єкт інтелектуальної власності, виявляє специфічні риси, базуючись на фактичній монополії конкретної особи на конкретний обсяг знань. Визначення терміну «комерційна таємниця» в законодавстві України закріплено в Цивільному та Господарському кодексах. Статтею 505 Цивільного кодексу надається визначення комерційної таємниці, схоже за змістом з розкриттям поняття «нерозкрита інформація» в Угоді ТРІПС. Аналізуючи практику законодавства інших країн у сфері захисту комерційної таємниці, можна виділити п'ять основних ознак: це інформація; ця інформація повинна бути абсолютно або відносно таємною; власник інформації повинен здійснювати конкретні дії для підтвердження свого інтересу у збереженні цієї інформації як таємної; інформація повинна бути придатною для промислового або комерційного використання; власник повинен мати істинний економічний інтерес та зацікавленість у відповідній правовій охороні.

Суб'єкту права на комерційну таємницю надане право самостійне визначати коло відомостей, що є комерційною таємницею, а нормативними актами України встановлюються тільки обмеження на віднесення інформації до комерційної таємниці.

Вітчизняне законодавство, як і законодавство багатьох країн, не дає вичерпного переліку відомостей, що належать до комерційної таємниці. Відомості, що не можуть становити комерційну таємницю, визначаються в Постанові Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» від 9 серпня 1993 р., а саме: установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; інформація за всіма встановленими формами державної звітності; дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць; документи про сплату податків і обов'язкових платежів; інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України, та розміри заподіяних при цьому збитків; документи про платоспроможність; відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю; відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

Відповідно до частини 2 статті 505 Цивільного кодексу України, комерційною таємницею можуть бути різноманітні відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру. У главі 46 Цивільного кодексу України не конкретизовано суб'єкта права інтелектуальної власності на комерційну таємницю, але у статті 505

Цивільного кодексу України при визначенні комерційної таємниці та її ознак зазначено «особу, яка законно контролює цю інформацію».

Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю, на нашу думку, включають три компоненти суб'єктивного права: право на власні дії, право вимагати певної поведінки від зобов'язаних осіб та право на захист у випадку його порушення.

Перша правомочність (право на власні дії) — це право суб'єкта господарювання визначати склад відомостей, що становлять комерційну таємницю, режим конфіденційності, вживати заходів щодо її секретності, розпоряджатися ними тощо. Суб'єкт господарювання здійснює право на комерційну таємницю своєю волею й у своїх інтересах, які полягають у збереженні його конкурентноздатності.

Друга правомочність, що належить до змісту права на комерційну таємницю, — це право суб'єкта господарювання вимагати від інших суб'єктів, щоб вони не порушували його право на комерційну таємницю.

Третя правомочність — це право суб'єкта господарювання на захист права на комерційну таємницю в разі його порушення.

Статтею 508 Цивільного кодексу України визначено, що строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю обмежується періодом існування конкретних ознак, що становлять комерційну таємницю, визначених у пункті 1 статті 505 Цивільного кодексу України.

Правова охорона комерційної таємниці надається власником з моменту віднесення інформації до категорії комерційної таємниці і діє протягом встановленого власником строку. Закон не вимагає обов'язкової реєстрації права власника на комерційну таємницю у державних органах. Право на комерційну таємницю підтверджується власником у випадках порушення цього права іншими особами.

Підставами припинення права на комерційну таємницю може бути:

1) утрата фактичної монополії на відомості, що стають доступними третім особам і, відповідно, втрачають свою комерційну цінність;

2) віднесення відповідних відомостей у встановленому законом порядку до числа відомостей, що не можуть становити комерційну таємницю.

В умовах становлення економічних відносин, ринкової економіки та конкуренції учасники господарської діяльності можуть використовувати відомості, що надають їм перевагу перед іншими суб'єктами господарювання.

Ноу-хау традиційно вважається об'єктом інтелектуальної власності і визначається як «знати як». Цей термін, який є скороченням виразу «know how to do it» (знати, як це робити), використовується нарізній з «trade secret» або «secret de fabrication» - секрет виробництва чи діловий секрет.

Термін «ноу-хау» широко вживається всесвітньо, але в багатьох країнах він не має чіткого законодавчого визначення та юридичного змісту. Цей термін використовується для опису інформації, зазвичай неописаної в патентах, що стосується технічних рішень, таких як методи виробництва і

використання технологічних процесів і пристроїв, і не охороняється патентом згідно з законодавством або на розсуд власника.

Історично ноу-хау виникло як альтернатива патентній охороні результатів інтелектуальної діяльності. За допомогою «ноу-хау» запроваджуються в обіг зовні не виділені рішення, неохороноздатні за традиційними видами охорони (наприклад, за патентним правом) або цілком охороноздатні, але такі, що не охороняються внаслідок недоцільності, зокрема у зв'язку з труднощами здійснення контролю за дотриманням прав.

Загальновизнаним для віднесення певної інформації до ноу-хау є відповідність відомостей певним критеріям:

- реальна (дійсна) або потенційна комерційна цінність інформації;
- невідомість третім особам та відсутність вільного доступу до такої інформації;
- використання визначеним колом осіб у режимі конфіденційності.

Поняття ноу-хау має широкий зміст і може включати будь-яку інформацію, необхідну для ефективної організації виробництва та реалізації продукції. До нього можна віднести технічні рішення, що можуть бути схожі на винаходи, але не мають патентного захисту. Це поняття визначається такими рисами, як новизна технічних знань, корисність для вирішення завдань, відсутність прямого захисту патентом, конфіденційність, відтворюваність, практичне застосування, визначення ціни та відсутність виняткових прав. Ноу-хау може існувати без реєстрації, і його виникнення базується на фактичній монополії розробника.

Секрет виробництва, або ноу-хау, охоплює відомості різного характеру, включаючи технічні, економічні та організаційні аспекти в різних галузях, і є новим досягненням у технічній сфері, що наділене фактичною монополією володільця як об'єкта інтелектуальної власності.

ТЕМА 2. ПОНЯТТЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

1. Захист прав інтелектуальної власності.
2. Конфлікти у сфері інтелектуальної власності.
3. Види конфліктів у сфері інтелектуальної власності.
4. Співвідношення конфлікту і спору у сфері права інтелектуальної власності.
5. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності.

Ключові слова теми: захист прав, конфлікт, спір, відповідальність, порушення прав інтелектуальної власності, сторони конфлікту, суспільний інтерес.

Захист прав інтелектуальної власності – це дії щодо попередження та припинення порушення прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності людини або відновлення порушених прав.

За сукупністю ознак, можна виділити дві форми захисту цивільних прав – *юрисдикційну та неюрисдикційну*. До юрисдикційної форми захисту цивільних прав відносять загальний та адміністративний захист. Загальний захист здійснюється судами, а адміністративний – органами державної влади. До неюрисдикційної форми захисту відноситься самозахист, який може бути реалізований як самостійно сторонами (без залучення третіх осіб), так із залученням компетентних осіб, які не є органами державної влади. До неюрисдикційних відносять способи захисту прав, які об'єднують в групу так званих способів «Альтернативного вирішення спору».

Система захисту цивільних прав надає ефективний механізм захисту учасників відносин, включаючи абсолютні (майнові та особисті немайнові) і зобов'язальні (зокрема, договірні) права. Право на звернення за захистом своїх прав належить як фізичним, так і юридичним особам. Зокрема, порушення прав інтелектуальної власності, конфлікти чи спори часто стають підставою для звернення за правовим захистом. Конфлікт тлумачиться як зіткнення протилежних інтересів чи поглядів.

Причини виникнення конфліктів є наявність у кожної особи власних цілей, інтересів, прагнень. При цьому, досягнення індивідуальних цілей може перетинатись із метою, прагненнями та інтересами інших осіб.

Конфлікти у сфері права інтелектуальної власності часто виникають внаслідок неправомірного використання об'єкта права інтелектуальної власності або порушення умов різних видів договорів, таких як ліцензійні та договори комерційної концесії. Ці конфлікти можуть виникнути навіть до фактичного порушення, оскільки одна із сторін може вважати, що її права було порушено, викликаючи розбіжності та спори в юридичній сфері прав інтелектуальної власності.

Властивості конфліктів у сфері права інтелектуальної власності включають спеціальний суб'єктний склад, об'єкти, що стосуються результатів інтелектуальної творчої діяльності, різноманітний зміст, який охоплює майнові та немайнові права, а також конфлікти інтересів, що не обов'язково пов'язані з порушенням прав.

Пропонуємо виділити наступні ознаки конфліктів у сфері інтелектуальної власності:

1. Хоча б однією із сторін конфлікту є особа творчою працею якої створений об'єкт права інтелектуальної власності або особа якій передані прав інтелектуальної власності відповідно до закону чи заповіту;
2. Конфлікт спрямований на майнові чи особисті немайнові права інтелектуальної власності або на реалізацію таких прав;
3. Конфлікт у сфері права інтелектуальної власності може виникати, коли обидві сторони реалізують свої права на інтелектуальну творчу діяльність в рамках закону але їх інтереси перетинаються та зачіпають права чи інтереси один одного.

Так, конфлікт у сфері інтелектуальної власності, окрім негативних аспектів, може мати й соціально-позитивні наслідки. Його врегулювання

може сприяти розв'язанню проблем, що породжують суперечності, та сприяти активному використанню об'єктів права інтелектуальної власності. Конфлікт також може стимулювати до творчості та використання об'єктів права інтелектуальної власності, а також сприяти зняттю монополії на певні об'єкти в цій сфері, сприяючи суспільній користі. Таким чином, конфлікт у цій області може бути розгляданий як загроза або порушення майнових та особистих немайнових прав, або як інтересів особи у зв'язку з правом на інтелектуальну творчість.

Конфліктом є складне явище, що носить як позитивний так і негативний характер. Для розуміння його сутності, необхідно розглядати його з різних позицій, таких як: з позиції психологія, з позиції соціології та з позиції права.

Конфлікт у сфері права інтелектуальної власності є юридичним та включає зіткнення чи протиставлення прав чи інтересів передбачених законодавством. Також, конфлікт у сфері інтелектуальної власності може бути і правовим, коли пов'язаний із зіткненням чи протиставленням юридичних прав та неюридичних. Конфлікт прав інтелектуальної власності може бути і правовим і юридичних, але конфлікт інтересів тільки юридичним.

Таким чином, зважаючи на особливості конфлікту у сфері права інтелектуальної власності, розуміємо його як зіткнення чи протиставлення прав чи інтересів сторін, однією із яких є правовласник на результати інтелектуальної творчої діяльності, направлене на задоволення майнових чи немайнових потреб.

Структура юридичного конфлікту має чотири необхідних і обов'язкових елемента: суб'єкти, об'єкт, суб'єктивну сторону і об'єктивну сторону. Кожен елемент є необхідним, адже відсутність хоча б одного із елементів приведе до вже іншого суспільного явища, що не є юридичним конфліктом. Всі чотири елементи взаємопов'язані між собою та характеризують конфлікт. Кожен із елементів виконує свою визначену функцію.

Об'єкт конфлікту у сфері права інтелектуальної власності це те благо на яке спрямований конфлікт, тобто результат інтелектуальної, творчої діяльності людини. Це може включати об'єкт авторського права, що породжує конфлікт у контексті літературного твору, об'єкт суміжних прав, де виникає спір стосовно фонограми, об'єкт патентних прав, який може викликати конфлікт щодо винаходу. Також можливі конфлікти, пов'язані з об'єктами засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг, зокрема, у випадку суперечок щодо торговельної марки. Інші можливі об'єкти конфліктів можуть включати нетрадиційні об'єкти, наприклад, спори, пов'язані з комерційною таємницею та іншими аспектами інтелектуальної власності.

Предметом конфлікту у сфері права інтелектуальної власності є права, які впливають щодо об'єктів інтелектуальної власності. Тобто, предметом конфлікту у сфері права інтелектуальної власності є майнові або особисті немайнові права.

Суб'єктами юридичного конфлікту, у контексті права, можуть бути особи, обладнані правами та обов'язками, зокрема, фізичні особи, юридичні особи та держава. Особливістю конфліктів у сфері права інтелектуальної власності є їх можливість бути як двосторонніми, так і тристоронніми.

У двосторонніх конфліктах учасниками є правовласник та особа, чії права чи інтереси протиставляються правовласнику.

У тристоронніх конфліктах, дві сторони лишаються тими ж, а третьою стороною може виступати держава чи суспільство. Інтереси цієї сторони можуть обмежуватись монополією, можливим зловживанням виключними правами правовласниками, або недобросовісним використанням об'єктів права інтелектуальної власності без згоди правоволодільця.

Держава в особі уповноважених органів виступає стороною конфлікту під час реалізації повноважень щодо здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері права інтелектуальної власності, в тому числі під час проведення експертизи та прийняття рішення щодо видачі охоронного документу на результати інтелектуальної діяльності або відмову у їх видачі, при вирішенні питання щодо встановлення фактів недобросовісної конкуренції, проявів академічної недобросовісності, плагіату у наукових дослідженнях.

Об'єктивна сторона юридичного конфлікту - протилежно спрямовані юридично значимі (правомірні або протиправні) або юридично нейтральні дії суб'єктів протиборства, які заподіюють шкоду.

Об'єктивною стороною конфлікту у сфері права інтелектуальної власності є дія або бездіяльність особи, спрямована на порушення прав інтелектуальної власності, або дія або бездіяльність, що несуть загрозу порушення прав. В окремих випадках, що властиво саме сфері інтелектуальної власності, конфлікти можуть виникати з правомірних дій, однак негативно оцінюватись правоволодільцями з позиції посягання на їх монополію щодо використання об'єктів права інтелектуальної власності та розпорядження правами на них. Такі конфлікти в переважній більшості виникають під час реалізації права попереднього користувача, а також у сфері примусового ліцензування.

Суб'єктивна сторона конфлікту визначається послідовністю соціально-психологічних процесів, які призводять суб'єктів протистояння до вчинення певних дій (мотивація конфлікту). Основою конфлікту є інтерес, який сторони прагнуть задовольнити. У сфері права інтелектуальної власності такий інтерес виникає через прагнення захистити майнові та особисті немайнові права інтелектуальної власності. Без наявності цього інтересу неможливий свідомий мотив і мета дій конфлікуючих сторін.

Так, конфлікт у праві інтелектуальної власності народжується при здійсненні конфліктної дії, за якою стоїть особистий інтерес в об'єкті конфлікту. Наприклад, якщо особа неправомірно видає себе автором музичного твору для отримання грошової вигоди, основним мотивом її дій є отримання грошової винагороди.

Важливо зауважити, що конфліктну поведінку може породжувати не лише свідомий інтерес, але й помилкове усвідомлення, неправильне сприйняття суперечливостей інтересів, потреб чи цілей.

Отже, суб'єктивна сторона юридичного конфлікту пов'язана, в першу чергу, з його мотивом. Мотивом конфліктів у сфері права інтелектуальної власності є отримання винагороди за реалізацію прав інтелектуальної власності, отримання визнання як автора відомого твору та інші.

Досліджуючи категорії «інтерес» та «потреба», Венедіктова І.В. вказує на їхню спільну рису як рушійних сил діяльності суб'єкта. Однак вона розрізняє їх, зазначаючи, що потреба є більш широким поняттям, охоплюючи як біологічні, так і соціальні аспекти, в той час як інтерес обмежується соціальним життям. Потреба представляє собою глибший стимул, ближчий до необхідності, тоді як інтерес виражає прагнення задовольнити цю потребу.

У сфері інтелектуальної власності інтерес виявляється в прагненні особи використовувати свої права для задоволення потреби. Важливо відзначити, що це не обов'язково включає неправомірну поведінку сторін.

Враховуючи специфіку конфліктів у сфері прав інтелектуальної власності, про яку було зазначено раніше, пропонуємо такі їх різновиди:

1. Конфлікт інтересів виникає в сфері інтелектуальної власності, коли сторони діють в межах закону, але реалізація прав одних осіб обмежує можливості інших. В правовому контексті інтелектуальної власності, такий конфлікт може виникнути під час реєстрації об'єктів, виконання представницьких обов'язків, створення об'єкта на замовлення чи в контексті службових повноважень. Приватний інтерес у цьому випадку обумовлений майновими та/або особистими немайновими правами інтелектуальної власності.

2. Конфлікт прав виникає при зіткненні прав чи інтересів осіб, що порушує права чи інтереси інших осіб або може призвести до такого порушення. Наприклад, незаконне копіювання та перепродаж фільму з Інтернету може визвати конфлікт інтелектуальної власності. Дії однієї особи, такі як копіювання та перепродаж без згоди автора, порушують права особи (осіб), яка створила відеофільм. Такий конфлікт виникає через порушення правових норм у сфері інтелектуальної власності.

3. Конфлікт між правами інтелектуальної власності та іншими цивільними правами виникає, коли використання права на свободу творчості однією особою порушує особисті немайнові та (або) майнові права іншої особи. Наприклад, випадок пародії: одна особа реалізовує своє право на творчість в межах закону, але інша особа, на яку була створена пародія, вважає, що це порушує її честь та гідність. Таким чином, виникає конфлікт між правом на творчість однієї особи та особистим немайновим правом іншої особи.

Науковий конфлікт, як різновид конфліктів у сфері інтелектуальної власності, представляє собою зіткнення прав та інтересів, пов'язаних із творчою діяльністю для отримання та використання нових знань у

фундаментальних та прикладних дослідженнях. На відміну від наукової дискусії, де сторони спільно зацікавлені в пошуку істини, в науковому конфлікті інтереси можуть зачіпати один одного. Наприклад, в дискусії під час захисту дисертації сторони можуть різнитися в поглядах на правильність визначення або розкриття наукового поняття, що викликає конфлікт в інтелектуальному просторі. Науковий конфлікт виникає коли при реалізації прав на наукову діяльність інтереси однієї сторони порушують або заважають реалізувати права на наукову діяльність іншої сторони. Прикладом може бути коли два дисертанти подали на затвердження однакові (або схожі) теми дисертаційного дослідження.

Суб'єктний склад конфліктів у сфері права інтелектуальної власності може бути розділений на дві категорії:

1. Конфлікти з участю первинних суб'єктів: Автори, винахідники, включаючи недієздатних, обмеженодієздатних або дієздатних осіб.

2. Конфлікти, де стороною виступає правонаступник: За договором чи законом, може бути фізичною особою, юридичною особою приватного або публічного права, але хоча б одна із сторін пов'язана із суб'єктом права інтелектуальної власності.

За об'єктним складом, конфлікти у сфері права інтелектуальної власності розрізняють за наступними критеріями:

1. Конфлікти в сфері авторського права: Охоплюють твори науки, літератури та мистецтва, включаючи як оригінальні, так і похідні твори.

2. Конфлікти в сфері суміжних прав: Здійснюються стосовно виконань, фонограм, відеограм чи програм організації мовлення.

3. Конфлікти в сфері патентного права: Виникають щодо винаходів, корисних моделей чи промислових зразків.

4. Конфлікти в сфері об'єктів індивідуалізації: Охоплюють торговельні марки, географічні зазначення, комерційні найменування, доменні імена.

5. Конфлікти щодо нетрадиційних об'єктів: Включають наукові відкриття, сорти рослин, породи тварин, раціоналізаторські пропозиції, комерційну таємницю, топографію інтегральних мікросхем та інші.

За змістом прав інтелектуальної власності:

1. конфлікти щодо майнових прав;

2. конфлікти щодо особистих немайнових прав.

Так як, перелік об'єктів права інтелектуальної власності не є вичерпним, конфлікти можуть виникати і щодо інших нових об'єктів.

В розумінні наукової доктрини може бути розмаїття поглядів на взаємозв'язок між термінами «конфлікт» і «спір». Етимологічно, «конфлікт» вказує на зіткнення протилежних інтересів, поглядів та серйозних розбіжностей. З іншого боку, «спір» може трактуватися як словесна змагальність, обговорення різних точок зору.

Зокрема, розглядаючи їхні етимологічні корені, «конфлікт» більше пов'язаний із фізичними або суттєвими зіткненнями, тоді як «спір» може вказувати на більш вербальний або дискусійний характер.

Однак у реальному вживанні ці терміни часто використовуються як синоніми або взаємозамінюються в залежності від контексту та конкретного випадку.

Як влучно зазначає Ківалов С.В., правовий спір є формою об'єктивації юридичного конфлікту. Моментом такої об'єктивації є звернення до уповноваженого органу.

Отже, коріння конфлікту глибші. Це явище характеризується зіткненням несумісних поглядів, інтересів, потреб або типів поведінки, в той час як спір є формою вираження цих самих несумісних поглядів, інтересів, потреб або типів поведінки.

Конфлікт у праві інтелектуальної власності – це зіткнення інтересів, поглядів, думок сторін щодо реалізації своєї інтелектуальної творчої діяльності та прав, які у зв'язку з цим виникають.

Спір у праві інтелектуальної власності – це процесуальний прояв конфлікту, в якому сторони, знаходячись у формальних рамках та в спеціальному статусі, обґрунтовують та доводять свої позиції щодо порушеного права інтелектуальної власності або щодо запобігання такого порушення.

Сутнісні відмінності між поняттями «конфлікт» і «спір» також важливі для розуміння їхньої взаємодії:

1. Характер зіткнення: Конфлікт вказує на реальне або потенційне зіткнення інтересів чи прав, тоді як спір може виникнути як результат словесного обговорення різних точок зору.

2. Спрямованість: Конфлікт орієнтований на урегулювання інтересів сторін; спір може бути спрямований на вирішення питання чи досягнення консенсусу.

3. Способи вирішення: Конфлікт може завершитися узгодженням інтересів; спір вирішується через процесуальне рішення або домовленість.

Обидва терміни можуть переплітатися, проте їх використання та визначення залежать від контексту та особливостей конкретної ситуації.

До сутнісних відмінностей належать:

1. Причина виникнення - при спорі – це наявні або передбачувані за позицією сторони (сторін) спору порушення, загроза порушенню прав або інтересів; при конфлікті – як наявні чи передбачувані порушення прав та інтересів, так і суб'єктивні позиції сторін щодо забезпечення проти вчинення правомірних дій;

2. Умови вичерпання – конфлікт вичерпується за умови, що сторони знайшли обопільне рішення; спір вважається вичерпаним коли на підставі рішення уповноваженого органу;

3. Усвідомлення сторонами дійсних причин виникнення суперечностей – конфлікт може бути явним та усвідомленим (обидві сторони усвідомлюють наявність між ними конфлікту) або прихованим (одна чи обидві сторони не усвідомлюють наявності конфлікту); спір завжди явний для обох сторін.

За порушення прав інтелектуальної власності винна особа несе відповідальність в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

Цивільно – правова відповідальність передбачена статтею 431 Цивільного кодексу України, в якій визначено, що за порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену зазначеним Кодексом, іншим законом чи договором.

Стаття 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» розкриває вичерпний перелік дій, що викликають необхідність захисту прав інтелектуальної власності.

- Зокрема, це охоплює вчинення будь-якими особами актів, що порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права та/або суміжних прав. піратство у сфері авторського права та/або суміжних прав, що охоплює опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України та поширення контрафактних примірників творів, включаючи комп'ютерні програми і бази даних, фонограми, відеограми, а також інші форми незаконного оприлюднення програм організацій мовлення, камкордингу, кардшейрінгу, а також Інтернет-піратства. Крім того, зазначається поняття плагіату, що полягає в оприлюдненні (опублікуванні) повністю чи частково твору іншої особи під іменем особи, яка не є його автором.

- Незаконне ввезення на митну територію України примірників творів (включаючи комп'ютерні програми і бази даних), фонограм, відеограм, та програм мовлення без належного дозволу осіб, що володіють авторським правом і/або суміжними правами;

- Здійснення дій, які створюють загрозу порушення авторського права і/або суміжних прав;

- Вчинення будь-яких акцій із свідомим обходом технічних засобів захисту авторського права і/або суміжних прав, включаючи виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і використання таких засобів;

- Підробка, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, щодо управління правами, без належного дозволу суб'єктів авторського права і/або суміжних прав, чи особи, яка здійснює таке управління;

- Розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і/або суміжних прав, з яких була вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі;

- Камкординг та кардшейрінг.

Адміністративно – правова відповідальність встановлена за окремі порушення прав інтелектуальної власності.

А саме, стаття 512 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за незаконне використання

об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом.

Стаття 16413 КУпАП передбачає відповідальність за незаконне виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва.

Згідно зі статтею 176 Кримінального кодексу України, кримінальна відповідальність настає у випадках незаконного відтворення та розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а також незаконного відтворення та розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення. Включається також незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, а також камкординг, кардшейрінг чи інше умисне порушення авторського права і суміжних прав. Кримінальна відповідальність передбачена у випадках фінансування таких дій, якщо це завдає значної матеріальної шкоди.

Матеріальна шкода вважається завданою в розмірах згідно ст. 176 КК України:

Значному розміру - матеріальна шкода, що у двадцять разів і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

Великому розміру - матеріальна шкода, що у двісті і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

В особливо великому розмірі - матеріальна шкода, що у тисячу і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Крім того, статтею 2031 КК України передбачена відповідальність за незаконне виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізація та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, якщо ці дії вчинені у значних розмірах

Стаття 177 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію, а також за привласнення авторства на ці об'єкти чи інше умисне порушення права на них. Кримінальна відповідальність виникає в разі завдання матеріальної шкоди у значному розмірі.

ТЕМА 3. ФОРМИ ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

Заняття 1.

1. Юрисдикційна та неюрисдикційна форми захисту прав інтелектуальної власності.

2. Судовий захист прав інтелектуальної власності.

3. Вищий суд з питань інтелектуальної власності в судовій системі України.

4. Міжнародна практика захисту прав інтелектуальної власності спеціалізованим судом.

5. Захист прав інтелектуальної власності органами державної влади.

Заняття 2.

6. Альтернативне вирішення спорів у сфері права інтелектуальної власності.

7. Класифікація способів альтернативного вирішення спорів.

8. Медіація у сфері права інтелектуальної власності.

9. Онлайн врегулювання конфліктів.

Ключові слова теми: форми захисту прав інтелектуальної власності, способи захисту прав, судовий захист, Вищий суд з питань інтелектуальної власності, повноваження спеціалізованого суду, альтернативне вирішення спору, врегулювання конфлікту, медіація, мирова угода, врегулювання спору за участю судді, третейський суд, Міжнародний комерційний арбітраж, фасилітація, онлайн врегулювання конфлікту, онлайн медіація.

Сьогодні, в світі існує дві форми захисту прав: юрисдикційна та неюрисдикційна. Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності передбачає звернення особи до органів державної влади або суду за захистом. Неюрисдикційна форма передбачає самозахист який реалізується шляхом звернення недержавних процедур, що не є представниками державної влади але які здатні допомогти при врегулюванні конфлікту.

Судовий захист прав інтелектуальної власності передбачає здійснення правосуддя з метою захисту або відновлення порушених оспорюваних прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Суд розглядає спори про:

- авторство на об'єкти права інтелектуальної власності;
- встановлення суб'єкта права інтелектуальної власності (власника патенту, свідоцтва);
- встановлення факту використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- укладання та виконання ліцензійних договорів;
- порушення прав інтелектуальної власності;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- відшкодування майнової шкоди (відшкодування збитків);
- компенсації;
- заборону вчинення дій, що порушують право або створюють загрозу порушення права;
- визнання недійсними прав, що набуваються на підставі реєстрації тощо.

Суд може захистити цивільне право або інтерес способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом

випадках. Під **способами судового захисту права інтелектуальної власності** розуміють заходи примусового характеру, які застосовує суд у разі створення загрози порушення або встановлення факту вчинення порушення права інтелектуальної власності з метою, відповідно, попередити або припинити порушення, а також відновити порушене право інтелектуальної власності.

Згідно з частиною 2 статті 16 Цивільного кодексу України, суд визначає загальні способи захисту, які застосовуються для захисту будь-якого цивільного права або охоронюваного законом інтересу. Спеціальні способи захисту для прав інтелектуальної власності, зазначені у статті 432 Цивільного кодексу України, включають в себе визначені процедури та механізми. Додаткові специфічні способи захисту передбачені відповідними розділами та статтями законів, таких як Закон України «Про авторське право і суміжні права», Закон «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», Закон «Про охорону прав на промислові зразки», Закон «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон «Про правову охорону географічних зазначень», Закон «Про охорону прав на сорти рослин», та Закон «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів.» Ці закони регулюють і визначають конкретні методи та процедури, які суди можуть використовувати для захисту прав інтелектуальної власності від порушень.

Основними способами захисту, які застосовують суди з метою захисту прав інтелектуальної власності, є такі:

а) визнання права (визнання автором, співавтором, визнання суб'єктом спільних майнових прав інтелектуальної власності тощо);

б) припинення дії, яка порушує право інтелектуальної власності або створює загрозу такого порушення;

в) поновлення права інтелектуальної власності;

г) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;

д) відшкодування майнової шкоди, спричиненої порушенням права інтелектуальної власності, відбувається через відшкодування збитків у повному розмірі;

е) застосування разового грошового стягнення (компенсації) як спосіб захисту може застосовуватися лише замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Для застосування таких способів захисту, які є мірами цивільноправової відповідальності, тобто відшкодування збитків та відшкодування майнової шкоди в іншій формі; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; стягнення компенсації замість відшкодування збитків, необхідна сукупність таких умов: 1) факт протиправної поведінки відповідача; 2) шкода, завдана суб'єктові права інтелектуальної власності; 3) причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою особи та завданою шкодою; 4) вина особи, яка заподіяла шкоду. Доказування наявності перших трьох умов лежить на позивачеві, а вина порушника презюмується (припускається). Ступінь вини (умисел або необережність) враховує суд при визначенні розміру

відшкодування. Натомість такі способи захисту, як припинення дій, що порушують право, відновлення порушених прав, застосовуються незалежно від вини порушника.

Особливістю захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок є те, що захист цих прав надається від будь-якого несанкціонованого використання, незалежно від того, чи діяв порушник добросовісно (наприклад, технологія, аналогічна запатентованій, була створена внаслідок власних творчих зусиль порушника). Після публікації про реєстрацію винаходу, корисної моделі, промислового зразка власник прав має право забороняти будь-яке несанкціоноване використання, крім випадків обмеження цих прав, передбачених законом.

29 вересня 2017 року Президент України Петро Порошенко підписав Указ **«Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності»**.

Судді спеціалізованого суду призначаються виключно на підставі результатів відкритого конкурсу.

3 вересня 2017 року Вища кваліфікаційна комісія суддів України проводить конкурси на за заняття посад суддів цього суду. Вища кваліфікаційна комісія суддів (ВККС) оголосила конкурс на 21 вакантну посаду у суді.

Конкурс до ВСПІВ відбувався за звичайною процедурою формування нових судів.

Нова редакція Господарського процесуального кодексу України визначила, що в складі Вищого суду з питань інтелектуальної власності функціонує Апеляційна палата для перегляду рішень цього суду, ухвалених у першій інстанції.

Так, згідно з нормами Закону України «Про судоустрій і статус суддів», для зайняття посади судді першої інстанції Вищого суду з питань інтелектуальної власності вимагається відповідність кандидата одній з умов, а саме:

1. Має стаж роботи на посаді судді, пов'язаний з розглядом справ у сфері права інтелектуальної власності, принаймні три роки, або стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років.

2. Має досвід професійної діяльності у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) принаймні п'ять років.

3. Має досвід професійної діяльності адвоката у справах захисту прав інтелектуальної власності принаймні п'ять років.

4. Має науковий ступінь у галузі знань (наук), пов'язаний з інтелектуальною власністю, та стаж наукової роботи у цій сфері принаймні п'ять років.

5. Має досвід діяльності атестованого судового експерта у сфері інтелектуальної власності принаймні п'ять років.

6. Має сукупний стаж (досвід) роботи, враховуючи умови від 1 по 5, не менше п'яти років.

Так, для зайняття посади судді Апеляційної палати Вищого суду з питань інтелектуальної власності відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлені вимоги, що включають:

1. Має стаж роботи на посаді судді, пов'язаний з розглядом справ у галузі права інтелектуальної власності, принаймні п'ять років, або стаж роботи на посаді судді не менше семи років.
2. Має досвід професійної діяльності у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) принаймні сім років.
3. Має досвід професійної діяльності адвоката у справах захисту прав інтелектуальної власності принаймні сім років.
4. Має науковий ступінь у галузі знань (наук), пов'язаний з інтелектуальною власністю, та стаж наукової роботи у цій сфері принаймні сім років.
5. Має досвід діяльності атестованого судового експерта у сфері інтелектуальної власності принаймні сім років.
6. Має сукупний стаж (досвід) роботи, враховуючи умови від 1 по 5, не менше семи років.

Вищий суд з питань інтелектуальної власності має ряд повноважень, включаючи:

1. Здійснення правосуддя у справах, визначених законом, у якості суду першої та апеляційної інстанцій.
2. Аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики у справах, що входять до її компетенції, та надсилання результатів узагальнення судової практики Верховному Суду.
3. Підготовка пропозицій щодо вдосконалення законів і нормативно-правових актів, що стосуються організації та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності та їхнє оприлюднення на офіційному веб-сайті.
4. Вираження думки щодо питань інтелектуальної власності від органів, організацій і осіб, які мають теоретичні та практичні знання у цій сфері.
5. Здійснення інших повноважень, передбачених законом.

Ці функції дозволяють Вищому суду з питань інтелектуальної власності ефективно вирішувати питання, пов'язані з правозахистом у галузі інтелектуальної власності.

Територіальна юрисдикція (підсудність) Вищого суду з питань інтелектуальної власності поширюється на всю територію України.

Частина друга статті 20 Господарського процесуального кодексу України достатньо точно деталізувала види спорів, які підвідомчі спеціалізованому, та встановила, що цей суд розглядає:

- 1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, у тому числі щодо права попереднього користування;

2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення дії патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;

4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, у тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань.

Так, створення ІР-суду може ефективно вирішити проблему кадрового забезпечення, особливо в регіональних судах. Створення спеціалізованого суду, де судді мають спеціальні знання, сприятиме підвищенню рівня захисту прав в сфері інтелектуальної власності. Такий суд зможе ефективно враховувати специфіку правовідносин у цій сфері та застосовувати ефективні способи захисту.

Вивчення практики функціонування спеціалізованих судових органів у різних країнах, що розглядають питання інтелектуальної власності, свідчить про те, що вони мають позитивний вплив на інвестиційну привабливість держави. Відзначається уніфікація судової практики та можливість прогнозування судових рішень у подібних справах. Такий досвід дієво застосовується в Швейцарії, Німеччині, Японії, Австрії, Франції, Мексиці, Португалії, Кореї, Таїланді, Великобританії та інших країнах. При розгляді перспектив створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні цей досвід варто враховувати як важливий внесок у розвиток судової системи.

На сьогоднішній день, у світі створено близько 90 таких спеціалізованих судів. Більшість країн, що є учасницями Угоди про торгові аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), впроваджують спеціалізовані судові органи для ефективного захисту прав інтелектуальної власності та регулювання відносин, пов'язаних з цією сферою. Назви таких судів можуть відрізнятися, такі як «Спеціалізований суд з інтелектуальних прав», «Суд з інтелектуальної власності та міжнародної торгівлі», «Патентний суд», «Суд з інтелектуальних прав». Ці суди створюються з метою забезпечення кваліфікованого захисту прав інтелектуальної власності і вирішення супутніх питань у даній області. Їх структура може бути представлена як

спеціалізовані суди загальної юрисдикції, комерційні суди, апеляційні суди з особливою юрисдикцією, адміністративні суди чи окремі суди, спеціалізовані на конкретних категоріях справ.

Судова юрисдикція визначається як ключовий критерій для класифікації судів у дві категорії. Перша категорія охоплює суди, уповноважені вирішувати спори, пов'язані з реєстрацією прав на об'єкти інтелектуальної власності. Ці суди вирішують конфлікти між органами державної влади, що відповідають за реєстрацію прав інтелектуальної власності, та заявниками. Друга категорія судів має повноваження вирішувати спори між власниками прав та особами, які порушили ці права або, за думкою власника права, вчинили порушення.

Також існує альтернативна практика, коли в судах загальної юрисдикції створюються спеціальні палати, що виключно розглядають справи, пов'язані з правами інтелектуальної власності. В деяких країнах розгляд справ щодо прав інтелектуальної власності може бути розподілений між кількома юрисдикційними органами. Так, наприклад, у Великобританії, спори пов'язані з порушенням прав на об'єкти авторського права, в тому числі спори щодо авторських договорів вирішуються Трибуналом з авторських прав (Copyrights Tribunal). Крім Трибуналу, у Великобританії працюють ще два спеціалізованих суду - Патентний суд, який структурно входить до Канцелярської палати Високого суду; і Патентний суд округу, перейменований в Суд інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності. До складу обох судів входять судді, які мають і юридичну, і технічну освіту, завдяки чому відбувається кваліфіковане вирішення спору. Патентний суд розглядає справи щодо патентів, промислових зразків, сортів рослин. Суд з питань інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності має ширшу юрисдикцію та розглядає справи щодо патентних прав, щодо торговельних марок, а також авторських прав. Крім того, якщо ціна позову більше £ 500 000, вона розглядається даним судом, а якщо менше £ 500 000 – Патентним судом.

Розмежування розгляду спорів щодо авторських прав та інших прав інтелектуальної власності відбувається і в Південно-Африканській Республіці. Так, Трибунал з авторських прав розглядають справи за участю організацій колективного авторськими правами, щодо порушень авторських прав та щодо авторських договорів, в той час як усі інші категорії справ у сфері інтелектуальної власності підпадають під юрисдикцію загальних судів країни.

У Сполучених Штатах Америки винесення рішень по питаннях торговельних марок окремо відокремлене від вирішення патентних спорів. Патентні спори розглядаються та вирішуються Апеляційним судом США по федеральному округу, тоді як торговельні марки розглядаються Судом США з міжнародної торгівлі. Це відображає важливість та потребу висококваліфікованого вирішення спорів, пов'язаних із таким специфічним об'єктом права інтелектуальної власності, як торговельні марки. Слід

відзначити, що конфлікти в цій сфері в США не завжди потрапляють до суду, оскільки країна має виокремлену систему альтернативного вирішення спорів.

В Японії функціонує Вищий суд з інтелектуальної власності, який вирішує всі спори щодо захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо захисту прав на торговельні марки. Даний суд є судом касаційної інстанції а також судом першої інстанції у спорах щодо рішень Японського патентного агентства і в спорах, ціна позову яких (незалежно від предмета спору) перевищує 1,4 мільйона ієн.

З 1 липня 2020 року у Польщі працюють спеціалізовані суди з розгляду спорів щодо об'єктів інтелектуальної власності. Раніше справи щодо торгових марок, патентів, об'єктів авторського права та спори щодо недобросовісної конкуренції розглядались у господарських судах. Виняток становили лише спори щодо торгових марок (EUTM) та промислових зразків ЄС (Community Designs), які розглядались виключно у окружному суді Варшави.

В Польщі утворено п'ять спеціалізованих судів першої інстанції – у Варшаві, Гданську, Катовиці, Любліні та Познані. Суди другої інстанції з питань інтелектуальної власності працюють у Варшаві та Познані.

Проте найскладніші спори розглядатимуться лише у суді у Варшаві. Складними спори вважаються щодо комп'ютерних програм, комерційної таємниці (технологічної частини), патентів на винаходи та корисні моделі, топографії інтегральних мікросхем, сортів рослин.

При цьому, необхідно зазначити, що не можна буде подавати позов щодо скасування дії реєстрації ТМ або промислового зразка, якщо раніше така вимога вже розглядалась в Патентному Офісі Польщі (Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej, UPRP).

Отже, зважаючи на практику спеціалізованих судів зарубіжних країн, очікується, що судова реформа в Україні суттєво прискорить терміни розгляду справ та сформується більш єдина практика щодо специфічних спорів.

Крім судового захисту прав інтелектуальної власності, законодавством передбачений спеціальний (адміністративний) порядок захисту, який передбачає звернення до органів державної влади.

Захист права інтелектуальної власності в адміністративному порядку здійснюється відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. 51-2, 164-3, 164-9 та 164-13), Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Митного кодексу України та спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності. Засобом захисту в даному разі є не позов, а скарга чи заява, порядок подання і розгляду яких регламентуються адміністративним законодавством.

Звернення до Антимонопольного комітету України є одним із адміністративних шляхів захисту прав інтелектуальної власності. Згідно із Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції», недобросовісною конкуренцією вважаються дії, що порушують правила, торгові та чесні звичаї у підприємницькій діяльності. До таких дій відносять неправомірне використання інших позначень, введення в обіг товарів під

позначенням іншого виробника, копіювання зовнішнього вигляду виробу та інші порушення, що можуть спричинити змішування з діяльністю інших господарюючих суб'єктів.

Якщо було встановлено факт неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки або факт копіювання виробів, то заінтересовані особи можуть звернутися до Антимонопольного комітету України із заявою про вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням або копій виробів іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) як у виробника, так і у продавця. Власник права інтелектуальної власності може звернутися до Антимонопольного комітету України або його територіальних органів із заявою про вжиття заходів щодо захисту свого порушеного права. Засобом захисту в даному разі є не позов, а заява, яка подається в письмовому вигляді з додатком документів, що свідчать про порушення права інтелектуальної власності. Таку заяву необхідно подати впродовж шести місяців від дати, коли власник права інтелектуальної власності довідався або мав довідатися про порушення його права (ст. 28 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»).

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» органи Антимонопольного комітету України приймають обов'язкові для виконання рішення про: визнання факту недобросовісної конкуренції; припинення недобросовісної конкуренції; офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей; накладання штрафів; закриття провадження у справі.

Окремим способом захисту прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку митними органами. Митні органи уповноважені здійснювати контроль за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності.

Відповідно до положень Митного кодексу України, власник права інтелектуальної власності може подати заяву до Державної митної служби України, якщо він має підстави вважати, що переміщення товарів через митний кордон України може порушити його права. Ця заява слугує для реєстрації товарів, виготовлених та введених в цивільний оборот з використанням об'єктів права інтелектуальної власності. Державна митна служба України веде реєстр таких товарів, а порядок реєстрації, форму заяви, перелік інформації та документів, які додаються до заяви, визначає Кабінет Міністрів України. Митні збори стягуються за реєстрацію товарів, продовження терміну реєстрації та внесення змін до реєстру.

За наявності інформації про зареєстровані товари, ця інформація надсилається всім митним органам України. Якщо при митному контролі та митному оформленні товарів митний орган виявляє ознаки контрафактних товарів на підставі даних реєстру, митне оформлення цих товарів припиняється. Контрафактні товари переводяться на тимчасове зберігання або залишаються на складах митних органів. Рішення про призупинення

митного оформлення приймає начальник митного органу або його замісник, строком на 15 календарних днів з можливістю продовження на ще 15 календарних днів.

Якщо протягом строків призупинення митного оформлення підтвердиться контрафактність товарів, митний орган порушує справу про порушення митних правил, а товари, які є безпосереднім предметом правопорушення, конфіскуються. У разі непідтвердження контрафактності товарів вони підлягають звичайному митному оформленню. Витрати, пов'язані із призупиненням митного оформлення можливих контрафактних товарів, компенсуються за рахунок власника права інтелектуальної власності.

До товарів, які підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності, митні органи можуть застосовувати різні заходи, такі як:

- призупинення митного оформлення на підставі митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, охоронюваних законом;
- призупинення митного оформлення за ініціативою митного органу;
- знищення товарів, митне оформлення яких призупинено через підозру у порушенні прав інтелектуальної власності;
- призупинення митного оформлення та знищення невеликих партій товарів у міжнародних поштових та експрес-відправленнях;
- зміна маркування на товарах та їх упаковці.

Ще одним видом адміністративного порядку захисту права промислової власності, передбаченому в спеціальному законодавстві України в сфері інтелектуальної власності, є його захист шляхом звернення до Апеляційної палати НОІВ. Апеляційна палата НОІВ виступає колегіальним органом для захисту права промислової власності. Засобом захисту є заперечення, яке заявник може подати до палати, не погоджуючись з рішенням НОІВ щодо набуття права інтелектуальної власності. Заперечення повинно обґрунтовувати неправомірність вирішеного питання та додається документ, підтверджуючий сплату відповідного збору.

За розпорядженням голови Апеляційної палати призначається колегія в складі трьох членів з визначенням головуючого на апеляційному засіданні для ведення справи. Заперечення розглядається згідно з Регламентом Апеляційної палати протягом двох місяців від дати одержання заперечення в межах мотивів, викладених апелянтом в запереченні та під час його розгляду. Строк розгляду заперечення може продовжуватися за ініціативою апелянта, але не більше ніж на два місяці, за умови подання відповідного клопотання та оплати відповідного збору. Після розгляду заперечення колегія Апеляційної палати приймає мотивоване рішення, яке стає чинним після затвердження його наказом НОІВ. Затверджене рішення надсилається апелянту протягом п'яти днів після його затвердження.

Звернення до вищезазначених органів задля захисту прав інтелектуальної власності здійснюється відповідно до спеціального законодавства та є більш простішою процедурою у порівнянні з цивільним судочинством і виключає багато які процесуальні дії. Обсяг процесуальних

гарантій в адміністративному порядку захисту прав інтелектуальної власності є значно вужчий судових. Адміністративний порядок захисту прав інтелектуальної власності не завжди передбачає особисту участь зацікавлених осіб або їх представників у розгляді справи. При адміністративному захисті коло учасників розгляду справи вужчий, так як не завжди залучаються свідки та інші.

Погоджуємось із позицією науковців, які вказують, що головним недоліком адміністративного порядку захисту прав інтелектуальної власності є те, що дані органи, які розглядають справу, не користуються тією мірою автономності, яка надана судам. У своїх діях вони керуються не лише чинним законодавством, але й загальними директивами і конкретними вказівками органів управління.

Крім, юрисдикційних форм захисту, особа може звертатись до юрисдикційної форми захисту прав інтелектуальної власності. Сьогодні, яскравим прикладом врегулювання конфлікту без залучення органів державної влади або суду є звернення до одного із способів альтернативного вирішення спору.

На сьогоднішній день, «Альтернативне вирішення спору» (Alternative Dispute Resolution) є актуальним поняттям в усьому сучасному світі. Для розуміння цього концепту слід розглядати поняття «альтернатива»:

1. Існування або необхідність вибору між двома чи кількома взаємовиключаючими можливостями.
2. Теза, яка враховує одну з двох або кількох можливостей.
3. (Від лат. alter - один з двох) — необхідність обрати одну з двох можливостей, які взаємовиключають одна одну.

Альтернативні способи врегулювання конфліктів спрямовані на примирення сторін у конфлікті. Світова практика застосування цих методів, відомих як «Alternative Dispute Resolution» (ADR) згідно американської доктрини, є неюрисдикційною формою захисту прав. Введення таких методів не має на меті конкурувати з державними судами, але слугує допоміжною функцією, розгружаючи їх від значної кількості справ.

Бондаренко-Зелінська Н.Л. визначає АВС як засіб позасудового врегулювання спорів, де сторони доходять взаємоприйнятої угоди. Основна цінність АВС полягає в фільтрації правових спорів, направляючи лише ті до повного судового розгляду, які вимагають цього. Роста популярність АВС, оскільки люди розуміють, що судовий процес може погіршити їхні взаємини. Зазначено, що в країнах ЄС понад 70% приватноправових спорів вирішуються через АВС, водночас лише 30% потрапляють до державних судів.

Звернення до АВС як засобу врегулювання конфліктів не обмежується лише США, а практикується в країнах, таких як Швеція, Франція, Канада, Австралія, Великобританія, Німеччина, Білорусь, Казахстан, Італія, Іспанія, Японія, Китай та інші. Цей підхід особливо ефективний у сфері права інтелектуальної власності, враховуючи його правову природу.

В контексті Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності акцентується на обов'язку спрощення процедур, пов'язаних із захистом інтелектуальної власності. Особлива увага приділяється уникненню надмірного ускладнення, високих фінансових бар'єрів, неприйнятних часових рамок та невиправданих затримок у виконанні цих процедур. Отже, у сфері інтелектуальної власності використання альтернативних методів вирішення спорів стає обґрунтованим засобом уникнення судових розглядів та оптимізації конфліктних ситуацій.

Альтернативні методи вирішення конфліктів (АВС) у контексті захисту прав інтелектуальної власності привласнюють на себе кілька переваг:

- Раціоналізація витрат часу та фінансів, сприяючи упередженню та запобіганню майбутніх порушень прав інтелектуальної власності.
 - Відновлення контролю над конфліктом сторонам для задоволення їхніх потреб та відновлення взаємовідносин.
 - Уникає судового розгляду, що може підірвати стосунки між сторонами.
 - Неформальність процесу, що дозволяє сторонам шукати рішення в сприятливій атмосфері.
 - Гнучкість, яка не обмежує сторони процедурними нормами, дозволяючи їм формувати ведення переговорів за власними потребами.
 - Надає сторонам можливість вирішити конфлікт в межах правосуддя, включаючи узгодження рішення без примусового його виконання.
- У деяких випадках, АВС вважаються неефективною, зокрема коли:
- Одна зі сторін конфлікту демонструє явну нетактовність і не має наміру врегулювати конфлікт мирним шляхом.
 - Переговори розглядаються однією зі сторін як прояв слабкості чи прохальної позиції щодо іншої сторони, а також як спроба затягнути процес вирішення конфлікту.
 - Одна зі сторін не має довіри до іншої сторони щодо подальшої реалізації узгоджених у ході АВС домовленостей.

На міжнародному рівні сьогодні питання впровадження АВС як системи захисту прав інтелектуальної власності активно підтримує Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Центр ВОІВ з арбітражу та посередництва, заснований у Женеві в 1994 році, був створений для сприяння врегулюванню спорів у сфері інтелектуальної власності через застосування альтернативних процедур.

Центр ВОІВ надає консультації щодо арбітражу та посередництва для сторін та їх представників і забезпечує доступ до методів АВС, зокрема медіації та арбітражу. Для кожної з вказаних процедур встановлені відповідні правила проведення.

Підприємці, володіючи правами інтелектуальної власності, виявили лідерство у застосуванні АВС, оскільки традиційні методи захисту, зокрема судовий шлях, є для них неефективними через повільний та непередбачуваний процес. Порушення прав призводить до щоденних великих

збитків, а також загрози немайновому активу, такому як репутаційні втрати. Тому для підприємців важливо використовувати швидкі, гнучкі та конфіденційні методи вирішення конфліктів.

В усьому світі функціонують різноманітні механізми врегулювання конфліктів, які називають способами АВС: для одних процедур характерним є те, що третя сторона приймає обов'язкове для сторін рішення (міжнародний арбітраж, третейський суд), для інших – характерно, що сторони самі приймають взаємоприйнятне рішення (медіація).

Говорячи про правову природу АВС, не можна не звернути увагу на **порівнянні його із державним судочинством.**

Так, різниця полягає у:

1. Суб'єктному складі учасників правовідносин – учасниками судового процесу є передбачені процесуальними нормами суб'єкти: суддя, сторони, захисники, законні представники, експерти, спеціалісти, перекладачі, судові розпорядники, секретар судового засідання та інші; учасниками процедур АВС є сторони конфлікту, треті особи що є посередниками (медіатор, третейський суддя, суддя, до допомагає сторонам врегулювати спір за допомогою альтернативної процедури) та інші на вимогу сторін.

2. Підставах виникнення правовідносин – підставою для відкриття судового провадження в цивільній справі є позов, підстави звернення до процедур АВС є домовленість між сторонами.

3. Взаємовідносинах між сторонами та особами, які сприяють врегулюванню конфлікту – суд наділений владними повноваженнями, посередники в способах АВС не мають владних повноважень (крім третейського суду).

4. Порядку залучення осіб, які сприяють врегулюванню конфлікту – при зверненні до суду, автоматична система розподілу судових справ обирає суддю для вирішення спору, при врегулюванні конфлікту способами АВС сторони можуть обрати посередника самостійно.

5. Порядку розгляду та вирішення справ, врегулюванні розбіжностей сторін–розгляд справи судом відбувається в порядку передбаченому процесуальними нормами, спір вирішується відповідно до матеріальних норм, способи АВС є гнучкими та здатними підлаштовуватись під вимоги та бачення сторін та не мають суперечити законодавству.

6. Можливостях примусового виконання акту, яким досягається процесуальний результат – судові рішення є обов'язкове до виконання, рішення прийняте за допомогою процедур АВС (крім третейського суду) мають договірний характер.

Сьогодні суд залишається найбільш вживаним механізмом захисту прав інтелектуальної власності. Але один тільки суд не може забезпечити ефективний захист прав інтелектуальної власності, адже така ефективність для одних буде в разі припинення правопорушення, відновлення прав чи визначення прав а для інших ефективним буде укладення угоди між сторонами про подальшу співпрацю на вигідних обом умовах.

В світі існують такі форми захисту прав: судова, адміністративна та самозахист. Самозахист може бути реалізований завдяки механізму альтернативного врегулювання конфлікту. Альтернативне врегулювання конфлікту є система способів не тільки захисту прав після їх порушення, але й якщо є загроза реалізації таких прав.

Способи АВС можна класифікувати за різними підставами.

По-перше, *залежно від мети АВС*: спрямовані на: примирення сторін (примирливі процедури); на вирішення спору. Першочерговою метою примирливих процедур є вичерпання конфлікту задля налагодження відносин між сторонами. До процедур, які першочергово спрямовані на примирення сторін відносяться: медіація, мирова угода, переговори, фасилітація, врегулювання спору за участю судді. Незважаючи на те, що врегулювання спору за участю судді є процедурою, яка може розпочинатись саме в судовому розгляді справи, ми вважаємо, що це є саме альтернативою судового рішення. Сторони виявляють бажання призупинити судовий розгляд справи для врегулювання (примирення) між собою конфлікту за допомогою професіонального судді. Судове рішення не дає такого вибору сторонам та має імперативний характер, обов'язковий для виконання сторонами. До процедур, які спрямовані першочергово на вирішення спору відносять: третейський суд та міжнародний арбітраж. Вищезазначені процедури спрямовані на винесення справедливого, об'єктивного рішення. Збереження добрих, ділових стосунків не є основним завданням даних процедур як це є примирливих процедур.

По-друге, способи АВС можна класифікувати *відносно обов'язковості прийнятого рішення*: рішення, що мають обов'язковий характер (третейський суд, мирова угода, врегулювання спору за участю судді); не обов'язкові ухвали (медіація, фасилітація, переговори без залучення третіх осіб).

По-третє, *взаємності від особи, що уповноважена приймати рішення для врегулювання конфлікту чи вирішення спору*: процедури, рішення в яких приймають виключно сторони (медіація, мирова угода, фасилітація, врегулювання спору за участю судді); процедури, в яких третя особа уповноважена прийняти рішення (третейський суд, міжнародний арбітраж).

По – четверте, *взаємності від правової основи*: 1) процедура яких регулюється нормативно - правовими актами (коли спір вирішується на основі формальних норм права і обставин справи (третейський суд); 2) гнучкі процедури, спрямованість яких визначається сторонами (медіація, переговори, фасилітація).

Традиційним для англо-саксонської системи права є поділ способів АВС на основні і комбіновані. До першої групи належать: переговори, медіація, арбітраж, які є альтернативою судовому розгляду. Зазначені способи є основою для інших «гібридних» процедур, утворюючи абсолютно нові комбіновані форми: посередництво-арбітраж, міні-суд, незалежна експертиза щодо встановлення фактичних обставин справи, омбудсмен, приватний суд, або суддя «напрокат», та ін..

Важливо враховувати, що способи АВС можуть функціонувати як додаткові, попередні або паралельні процедури поряд з судочинством та рішеннями органів державної влади. Забезпечення вільного доступу особи до обох юрисдикційних та неюрисдикційних способів захисту є ключовим для створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності в державі..

Одним із найбільш яскравих прикладів АВС є медіація.

Така процедура врегулювання конфлікту як медіація відома в більш ніж 25 країнах світу: Австрії, Німеччині, Великій Британії, Норвегії, Австралії, США, Новій Зеландії, Польщі і т.д.

У сучасних умовах медіація стає високоефективним альтернативним способом вирішення конфліктів. Цей процес передбачає участь нейтральної третьої особи, яка допомагає сторонам визначити корені конфлікту та узгодити умови його врегулювання. Медіація може залучати інших учасників з метою досягнення консенсусу. Сучасні стандарти медіації обумовлені етапами, принципами та визначеними правилами, а директива ЄС від 2008 року визначає медіацію як систематизований процес, де сторони намагаються добровільно досягти угоди за участю медіатора.

В дослівному перекладі «медіація» означає «посередництво». При цьому, мається на увазі участь нейтральної, сторонньої особи, яку обирають всі сторони процесу. Задача медіатора полягає не в тому, щоб винести рішення, а в тому, щоб створити такі умови, при яких сторони самі знайдуть взаємоприйнятне для них рішення.

Медіації має певні характерні особливості, які відрізняють її від інших альтернативних способів врегулювання конфлікту. По-перше, у переговорах бере участь третя сторона, медіатор, який має спеціальну підготовку. По-друге, під час медіації сторони самостійно приймають рішення щодо вирішення конфлікту. По-третє, на відміну від класичного судового розгляду, медіація не обмежується процесуальним предметом конфлікту, що сприяє більш успішному врегулюванню спору.

В світі на даний час існує ряд міжнародних та національних структур, метою яких є вивчення та запровадження медіації як способу врегулювання конфлікту. До найбільш відомих і визнаних відносяться: Лондонський міжнародний третейський суд, Американська арбітражна асоціація, Інститут медіації Торгової палати міста Стокгольм, Центр арбітражу та медіації Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Принципи медіації.

Принцип добровільності є ключовим у медіації. Ця процедура є абсолютно добровільною, і ніхто не може примусити сторони конфлікту взяти участь у медіаційному процесі. Кожна сторона має право в будь-який момент вийти з процедури. Рішення, прийняті під час медіації, також ґрунтуються на добровільному згоді сторін, які мають повний контроль над усім процесом.

Принцип конфіденційності означає, що без згоди сторін жоден учасник медіації, включаючи медіатора, не може розголошувати інформацію, яка стала відомою під час процедури медіації.

Принцип співпраці та рівноправ'я сторін визначає, що в медіації сторони мають однакові права, їм надається рівна можливість висловлювати свої думки, визначати умови переговорів та оцінювати прийнятність пропозицій.

Принцип незалежності медіатора. Медіатор повинен проводити процедуру медіації неупереджено і справедливо. У будь-який час, якщо медіатор не здатний проводити процес в неупередженій манері, він зобов'язаний припинити медіацію.

Медіатор повинен уникати поведінки, яка може створити враження його прихильності до однієї сторони. Забезпечення незалежності медіатора підвищує якість процесу медіації, а він сам повинен утримуватися від упереджень, базованих на особистих характеристиках сторін чи їхній поведінці на медіації.

В сучасному контексті розвитку технологій, важливо відзначити спосіб альтернативного вирішення спорів, відомий як «врегулювання спору онлайн» (ODR - online dispute resolution). Цей передовий метод сприяє вирішенню конфліктів та веденню спорів, використовуючи онлайн технології для полегшення комунікації між сторонами..

Онлайн (англ. ... on line — «на лінії», «на зв'язку», «у мережі») — слово або частина складних слів, що позначає перебування в мережі, здійснення дій в Інтернеті в режимі реального часу.

Міжнародні експерти виділяють три варіанти вирішення спорів онлайн: проведення переговорів між сторонами, медіація і арбітраж.

Так, ODR (врегулювання спору онлайн) включає використання спеціалізованої платформи, яка має ряд важливих функцій, таких як подання електронних скарг, інформування сторін, визначення компетентної особи, онлайн управління справами, можливість проведення процедур врегулювання конфлікту в режимі онлайн, переклад інформації та система зворотного зв'язку. Це створює зручне та ефективне середовище для вирішення спорів в цифровому форматі.

Так, використання міжнародних платформ для ODR надає українським медіаторам можливість вирішення конфліктів в онлайн-середовищі. Це стає особливо актуальним у зв'язку з розвитком технологій та потребою у зручних та ефективних методах врегулювання спорів, особливо в надзвичайних ситуаціях чи в умовах воєнного часу.

Найбільш гнучким способом АВС є медіація, тому таку процедуру безперешкодно можуть перемістити в онлайн – середовище.

Поняття «онлайн медіація» передбачає переговорний процес за участю сторін та медіатора, що проходить в реальному часі з використанням Інтернет платформи (програми) комунікації, спрямований на врегулювання конфлікту.

Так, використання Інтернет-технологій у медіації відкриває нові можливості для вирішення конфліктів. Онлайн-медіація дозволяє ефективно взаємодіяти з віддаленими сторонами та вирішувати спори, які можуть виникнути через географічні відстані або інші обставини, що ускладнюють особисту участь у процесі медіації.

Онлайн-медіація, інтегрована в сферу врегулювання конфліктів, виявила широке застосування з 1996 року, зокрема в США. Термін «інформаційно-комунікаційні технології» був наданий американськими вченими Кацом та Рифкіном, які визначили їх як «четверту сторону» у процесі вирішення конфлікту між двома або більше сторін та посередником. Основними областями застосування онлайн-медіації стали конфлікти, пов'язані з розподілом та захистом прав на доменні імена. Вона здобула популярність завдяки економії часу та фінансових ресурсів, зручності організації процесу примирення, можливості уникнення особистих зустрічей оффлайн та блокування небажаної інформації.

Термін «онлайн», як вже зазначалось вище, означає «на лінії», «на зв'язку», «у мережі», тобто пов'язаний із платформою для комунікації. Інтернет має ширше значення та розуміється як «глобальна інформаційна мережа». Тобто, Інтернет надає можливість доступу до комунікаційної програми та «входження в онлайн» для зв'язку. Особа перебуває «онлайн» тоді, коли вона в даний момент користується конкретною програмою для комунікації.

Американська компанія SquareTrade, заснована в 2000 році, визначається як один із піонерів у сфері програм для проведення онлайн-медіації. Її перший онлайн-сервіс для врегулювання конфліктів між учасниками ринку електронної комерції був представлений того ж року. Першим партнером стала відома інтернет-аукціонна платформа eBay. У подальшому SquareTrade уклала контракти на надання послуг онлайн-врегулювання конфліктів із різними учасниками електронної комерції, включаючи Amazon.com, Cutchfield, eCost, Buy.com, Woot, Vanns, Abt та інших.

Американська компанія SquareTrade, заснована в 2000 році, є визнаним піонером у розробці програм для проведення онлайн-медіації. У 2000 році вона вперше представила свій сервіс для вирішення конфліктів між учасниками ринку електронної комерції. Першим стратегічним партнером стала відома інтернет-аукціонна платформа eBay. Компанія успішно уклала контракти на надання послуг онлайн-врегулювання конфліктів з численними учасниками електронної комерції, серед яких Amazon.com, Cutchfield, eCost, Buy.com, Woot, Vanns, Abt та інші.

Крім організацій, послуги з онлайн - медіації надають окремі медіатори. Особа, яка прагне врегулювати конфлікт за допомогою онлайн – медіації, в пошуковій системі знаходить медіатора, що надає таку послугу. Такі медіатори створюють власні веб-сайти та використовують їх як платформу для комунікацій. На даному сайті можна ознайомитись із категоріями

конфліктів, з якими працює медіатор, стажем роботи медіатора та оформити електронне звернення до медіатора.

ТЕМА 4. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ (4 год.).

Заняття 1.

1. Поняття та особливості порушення майнових прав щодо об'єктів авторського права.

2. Поняття та особливості порушення особистих немайнових авторських прав.

3. Спори за участю організацій колективного управління майновими авторськими правами.

4. Конфлікти за участю неповнолітнього автора.

Заняття 2.

5. Спори між співавторами.

6. Спори щодо невиконання або неналежного виконання авторських договорів.

7. Права на об'єкти створені штучним інтелектом.

Ключові слова теми: авторські права; майнові права автора; особисті немайнові права автора; співавтор; управління майновими права; організації колективного управління майновими права; авторський договір; штучний інтелект.

Майнові авторські права включають права дозволяти та забороняти наступні дії: відтворення твору (право на відтворення); розповсюдження екземплярів твору будь-яким способом (право на поширення); імпорту екземплярів твору для розповсюдження (право на імпорту); публічна демонстрація або виконання твору (право на публічну демонстрацію або виконання); публічне сповіщення твору для загального доступу через ефір, кабель або інші аналогічні засоби (право на публічне сповіщення); переклад твору (право на переклад); переробка твору, включаючи дописування, домальовування, аранжування або інші види переробки (право на переробку).

Розглянемо найбільш часті порушення майнових авторських прав:

- Піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав охоплює такі порушення, як опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України та розповсюдження контрафактних примірників творів, включаючи комп'ютерні програми і бази даних, фонограми, відеограми і програми організацій мовлення. Також, до піратства відноситься камкординг, кардшейрінг, а також вчинення будь-яких дій в Інтернеті, які порушують авторське право і (або) суміжні права, згідно з Законом України «Про авторське право і суміжні права».

- Ввезення на митну територію України примірників творів, включаючи комп'ютерні програми і бази даних, фонограми, відеограми і програми

мовлення, без дозволу осіб, які володіють авторським правом і (або) суміжними правами, є порушенням законодавства.

- Вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав.

- Виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження та використання засобів для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав вважаються недозволеними діями з порушенням відповідного законодавства.

- Незаконне підроблення, зміна чи вилучення інформації, включаючи електронний формат, що стосується управління правами, без згоди суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав або відповідних уповноважених осіб, є неправомірними діями.

- Незаконне розповсюдження та ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, а також публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких була вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі, без згоди суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, є порушенням правових норм.

Після прийняття Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017 р. № 1977-VIII, перелік порушень авторського права та суміжних прав був розширений, а також були введені нові терміни, такі як «камкординг» та «кардшейрінг».

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права» камкординг – це відеозапис аудіовізуального твору при його публічній демонстрації в кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта автора суміжних прав.

Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права», кардшейрінг означає забезпечення доступу у будь-якій формі та спосіб до програми (передачі) організації мовлення, доступ до якої обмежений суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав застосуванням технічних засобів захисту (абонентська карта, код тощо). Цей доступ здійснюється в обхід таких технічних засобів захисту, що призводить до прийняття чи доступності зазначеної програми (передачі) без їхнього використання.

Піратством вважається опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів, включаючи комп'ютерні програми і бази даних, фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг та Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права та/або суміжних прав, з використанням мережі Інтернет.

В глосарії Всесвітньої організації інтелектуальної власності, піратство визначається як використання твору чи об'єкта суміжних прав для розповсюдження, ефірного мовлення чи передачі по кабелю, включаючи

ретрансляцію чи розповсюдження передачі ефірного мовлення по кабелю, без дозволу і, зазвичай, у комерційних цілях. У контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом розрізняються терміни «контрафактні товари» і «піратські товари» в частині 1 статті 250. Контрафактні товари включають:

а) товари, включаючи упаковку, які несанкціоновано містять торговельну марку, ідентичну зареєстрованій належним чином марці для такої самої групи товарів, які за суттєвими ознаками не можуть бути відрізнені від товарів з вказаною торговельною маркою, тим самим порушуючи права власника торговельної марки;

б) будь-який символ торговельної марки (логотип, маркування, наклейка, брошура, інструкція з користування або гарантійний документ);

в) пакувальні матеріали, що містять торговельні марки контрафактних товарів, представлені окремо, за таких самих умов, як і товари, зазначені в підпункті (а).

Товар визначається піратським у випадку, коли вони є копією або містять копії, виготовлені без відповідного згоди власника або особи, що належним чином уповноважена представляти інтереси власника в контексті авторського права, суміжних прав або права на промисловий зразок у країні виробництва, незалежно від їхньої реєстрації в національному законодавстві. Контрафакція - це відтворення або виробництво екземплярів творів, фонограм, відеограм без відповідного дозволу від суб'єкта прав інтелектуальної власності. Сам по собі факт такого виробництва, навіть без розповсюдження відтворених екземплярів, становить порушення майнових прав авторського та/або суміжних прав, оскільки використання відповідного об'єкта не було санкціоноване відповідним суб'єктом авторського права та/або суміжних прав. Піратством же (в контексті співвідношення з контрафакцією) є не відтворення, а випуск в обіг, розповсюдження контрафактних примірників, їх імпорт та експорт.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать до категорії особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її соціальне буття (глава 22 ЦК України). Особисті немайнові права інтелектуальної власності тісно пов'язані із фізичною особою, згідно з частиною 3 статті 269 Цивільного кодексу України. Ці права належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності, як визначено частиною 1 статті 438 Цивільного кодексу України. Згідно зі статтею 53 Закону «Про авторське право і суміжні права», порушенням авторських прав, що є підставою для судового захисту, вважається будь-яке діяння особи, яке порушує особисті немайнові права суб'єктів авторського права, перелічені у статті 38 цього Закону. Порушення особистих немайнових авторських прав включає в себе вчинення дій, які порушують право на визнання авторства, право автора на ім'я та право на недоторканість твору.

Плагіат представляє собою окремий вид порушення авторських прав, зокрема особистих немайнових авторських прав. Це включає оприлюднення

(опублікування), повністю чи частково, твору, що належить іншій особі, під іменем того, хто не є його автором.

Ульянова Г.О. розглядає плагіат як «соціальну, етичну та правову категорію» і дає таке його визначення: «це складне соціальноетичне, правове явище у сфері права інтелектуальної власності, що може розглядатися як: порушення авторських прав творця первісного тексту; зловживання правом на свободу творчості особою, що вчиняє плагіат; порушення прав споживачів інтелектуальної, творчої діяльності; порушення публічного правопорядку (інтересів суспільства та держави) — у випадках, коли авторству надається суспільне значення».

Автор має виключне право дозволяти або забороняти використання власних творів.

Автори можуть управляти своїми правами особисто, через повіреного або через організацію колективного управління. Остання є неприбутковою організацією, що формується як громадське об'єднання (громадська організація або громадська спілка) і має статус юридичної особи. Засновниками цієї організації можуть бути лише правовласники, які можуть бути фізичними особами (громадянами України, іноземцями, особами без громадянства) або юридичними особами приватного права.

Не допускаються обмеження чи привілеї для організацій колективного управління залежно від виду, громадянства, майнового стану чи професійної належності засновників або членів таких організацій.

Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» розділяє колективне управління на три види: добровільне, розширене та обов'язкове колективне управління.

Добровільне колективне управління майновими правами здійснюється організаціями колективного управління виключно щодо об'єктів, які включені до каталогу відповідної організації колективного управління, на основі укладеного договору про управління майновими правами на колективній основі з правовласником або його представником.

Так, Організація колективного управління (ОКУ), що здійснює добровільне колективне управління, діє на підставі укладеного договору з правовласником, виступаючи від свого імені та в інтересах правовласника, і не вважається представництвом. З іншого боку, ОКУ, яка реалізує розширене або обов'язкове колективне управління, також діє від свого імені і в інтересах правовласника, але без його доручення, що є визначеним законом випадком вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

Так, повноваження ОКУ, яка реалізує добровільне колективне управління, визначаються угодою про управління майновими правами на колективній основі, яку укладає з правовласником. Спроти цього, повноваження ОКУ, яка виконує розширене або обов'язкове колективне управління, визначаються відповідними нормами закону.

Організації колективного управління (ОКУ) можуть здійснювати як добровільне колективне управління на підставі угод з правовласниками, так і розширене або обов'язкове колективне управління, охоплюючи майнові права всіх правовласників у відповідній категорії у сферах, для яких ОКУ отримало акредитацію. Повноваження ОКУ визначаються угодами для добровільного управління та встановлюються законом для розширеного або обов'язкового управління.

Сфери, в яких Організації колективного управління (ОКУ) впроваджують розширене або обов'язкове колективне управління, відрізняються не лише за способом використання, але й за об'єктом, який використовується. Опускаючи в розгляді лише методи та об'єкти використання, розширене колективне управління застосовується у наступних галузях:

- 1) публічне виконання музичних недраматичних творів;
- 2) публічне сповіщення музичних недраматичних творів (крім кабельної ретрансляції);
- 3) публічне виконання фонограм та їх зафіксованих виконань (включаючи публічну демонстрацію відеограм та зафіксованих виконань);
- 4) публічне сповіщення фонограм (відеограм) та їх зафіксованих виконань (за винятком кабельної ретрансляції).

А обов'язкове колективне управління здійснюється у таких сферах:

- 5) право слідування щодо творів образотворчого мистецтва;
- 6) репрографічне відтворення творів та їх частин (уривків);
- 7) відтворення в домашніх умовах і в особистих цілях творів, виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах (приватне копіювання);
- 8) кабельна ретрансляція об'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

У спорах, що виникають з договірних відносин будь-якого виду, ОКУ звертається до суду від свого імені, захищаючи свої майнові права. Оскільки при здійсненні колективного управління ОКУ укладає договори про надання дозволу на використання об'єктів та угоди щодо виплати винагороди (відрахувань) за використання об'єктів від свого імені та в інтересах правовласника, вона набуває права відповідно до цих договорів як сторона угоди. У судовому процесі така ОКУ матиме статус учасника справи – сторони.

В спорах, що виникають з позадоговірних відносин, спричинених незаконним (без згоди суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав) використанням об'єктів, ОКУ, здійснюючи добровільне колективне управління, звертається до суду для захисту майнових прав правовласника на підставі доручення від правовласника та від його імені. В судовому процесі така ОКУ виступатиме як представник правовласника, здійснюючи від його імені процесуальні права та обов'язки (представник – учасник судового процесу, але – не учасник справи).

ОКУ, що здійснює розширене або обов'язкове колективне управління, звертається до суду в інтересах усіх правовласників (осіб, які мають право на отримання частки доходу від прав), яких представляє така ОКУ у сфері, щодо якої її акредитовано.

Через стрімкий розвиток сучасних ІТ-технологій та інтелектуальний розвиток дітей в ранньому віці, все більш актуальним стає питання *захисту авторських прав дітей*.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про авторські та суміжні права», автором є фізична особа, яка творчою працею створила твір, і авторське право на твір виникає з моменту його створення. Для надання авторського права не потрібна реєстрація чи інші формальності. Автор твору є первинним суб'єктом авторського права, і його творча праця, втілена у творі, є єдиним та універсальним критерієм виникнення права авторства.

Адже, людина вже з народження наділена правом інтелектуальної власності, яке складаються із особистих немайнових прав, в тому числі авторського права. Конвенція з прав дитини від 20.11.1989 р., ратифікована Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91р. (надалі — Конвенція), визначає дитину як людську істоту до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше.

В Україні, залежно від віку, діти мають різні можливості для реалізації своїх прав, включаючи авторські. Малолітня особа має право використовувати особисті немайнові права на результати творчої діяльності, що охороняються законом. Неповнолітня особа вже може самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, враховуючи обсяг її цивільної дієздатності.

Так, відповідно до ст. 13 Конвенції дитина має право вільно висловлювати свої думки. Це право включає свободу шукати, одержувати і передавати інформацію та ідеї будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на вибір дитини.

Так, закон не встановлює мінімального вікового бар'єру для набуття цивільної дієздатності у сфері особистих немайнових авторських прав. Однак щодо розпорядження майновими правами автора, дитина може самостійно здійснювати ці дії лише з 14 років, що відповідає загальним правилам цивільної дієздатності фізичної особи.

У випадку створення об'єктів інтелектуальної власності фізичними особами, які перебувають у віці досягнення малолітньої або неповнолітньої юридичної дієздатності, такі особи, крім того, що є авторами своїх творінь, набувають прав на зазначені результати інтелектуальної діяльності. При цьому цей правовий статус охоплює широкий спектр авторських та патентних прав і дозволяє їм вступати в ліцензійні та авторські угоди для подальшого використання цих результатів.

Проте слід мати на увазі, що зазначені майнові права виникають лише в осіб віком від 14 до 18 років.

Внаслідок відсутності повного обсягу цивільної дієздатності у малолітніх дітей, вони не мають можливості незалежно розпоряджатися своїми майновими авторськими правами та укласти авторські угоди. Зазначені майнові права у малолітніх осіб управляються їх законними представниками, які виступають від їх імені при укладанні авторських угод та взаємодії з судовими органами у разі порушення прав дітей.

А відтак, розпоряджаючись майновими правами авторів-дітей батькам слід докладати значної уваги до того, щоб авторські договори в повній мірі відповідали інтересам дитини.

Відповідно до статті 55 Конституції України, право на судовий захист інтелектуальної власності є конституційним привілеєм кожної особи. Захист авторських прав дітей не відрізняється від захисту прав повнолітніх осіб, за винятком того, що малолітні особи не можуть самотійно виступати як позивачі чи відповідачі в судових процедурах, вони діють через своїх законних представників – батьків, усиновлювачів чи опікунів.

У батьків є саме обов'язок захищати права та інтереси малолітніх та неповнолітніх дітей. Адже у випадку порушення авторських прав дитини, зокрема і самими батьками, дитина не може захиститися самотійно, оскільки не може виступати в суді позивачем.

Безумовно, держава також має приймати активну участь у захисті авторських прав дітей. У випадках конфлікту інтересів у сфері права інтелектуальної власності між дітьми-авторами та їх батьками відповідальність за захист прав дітей покладається на Службу у справах дітей.

Співавторами є особи, які спільною творчою працею створили твір. Авторське право на такий твір належить усім співавторам незалежно від того, чи формує цей твір одне нерозривне ціле, чи складається з частин, кожна з яких має самотійне значення. Взаємні права та обов'язки співавторів регулюються угодою, укладеною між ними. Право на публікацію та інше використання твору взагалі належить усім співавторам.

Якщо твір, створений у співавторстві, утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору.

При розгляді справ щодо співавторства на твір, який утворює одне нерозривне ціле, Пленум Верховного Суду України рекомендує судам враховувати факт визнання співавторства на момент оприлюднення твору. Це може бути засвідчено волевиявленням співавторів, вираженим у договорах передачі прав, публічних заявах, листах тощо. Важливо зауважити, що авторське право на твір, включаючи той, що утворюється спільно, виникає з моменту створення. У випадку, коли такий твір складається з частин, кожен співавтор має право користуватися власною частиною твору на свій розсуд, якщо інше не передбачено договором між співавторами.

Серед **умов співавторства** виділяють також такі:

– твір має бути єдиним цілим;

- спільна праця співавторів твору має бути творчою;
- добровільність творчої співпраці співавторів;
- домовленість про співпрацю між авторами.

Слід зробити певне застереження щодо вимоги цілісності твору. Справа в тому, що в даному випадку мається на увазі те, що колективний твір може бути єдиним нерозривним цілим або складатися із частин, кожна з яких має самостійне значення. Головним є те, що незалежно від того, чи він є єдиним цілим, чи складається з частин, він має сприйматися публікою як єдиний твір, що має внутрішню взаємну узгодженість змісту та форми. Тобто, зміна або вилучення якоїсь з частин колективного твору має тягти відповідні зміни у інших частинах або неможливість використання такого твору як єдиного цілого.

Для односторонньої заборони, як видно із тексту статті, необхідна наявність «достатніх підстав». Інші правила встановлені для використання частини твору, якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення. В такому випадку кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами. Однак і тут, на нашу думку, не все так просто. При роздільному використанні можливе завдання шкоди цілісному твору, тому, з метою уникнення подібних ускладнень, на стадії створення і особливо, використання такого твору, співавторам слід рекомендувати укласти угоду як про окреме використання частин твору, так і про порядок його використання як єдиного цілого.

Авторський договір є двосторонньою угодою, що ґрунтується на передачі або обіцянці передачі автором своїх майнових прав на використання твору на умовах, визначених сторонами. Цей договір націлений на регулювання авторських майнових відносин, зокрема встановлює процедуру передачі авторських прав на певний об'єкт авторського права (такий як літературний твір, база даних, музичні композиції, енциклопедії, сценарії і т.д.) та визначення умов винагороди для автора.

Авторський договір є цивільно-правовим угодою, яка ґрунтується на передачі або зобов'язанні передачі авторських майнових прав. Згідно з Цивільним кодексом України, використання об'єкта інтелектуальної власності дозволяється лише з дозволу особи, що має виключне право на це, за винятком випадків, передбачених законом. Умови передачі майнових прав інтелектуальної власності визначаються самим договором. Основні принципи авторського договору закріплені в Законі України «Про авторське право та суміжні права», включаючи передачу лише існуючих майнових прав на момент укладання угоди та можливість передачі як виключних, так і невиключних прав.

Так, сторонами авторського договору є автор або його правонаступник, з одного боку, і набувач (користувач) авторських прав, з іншого. Повнолітні автори мають право укласти авторські договори особисто або через представників та агентів. У випадку малолітніх або недієздатних авторів,

авторські договори підписують їх батьки чи опікуни. Автори віком від 14 до 18 років можуть самостійно здійснювати свої авторські права, у тому числі укладати авторські договори, без контролю батьків чи опікунів.

Авторське право в Україні, відповідно до статті 1 Закону України «Про авторські та суміжні права», конституційно визначає автора як фізичну особу, що своєю творчою працею створила твір. Сам процес виникнення авторського права на твір не вимагає реєстрації чи інших спеціальних формальностей, заснований лише на факті його створення. Першоджерелом авторського права є автор твору, і виникнення цього права здійснюється негайно під час творчого процесу.

Визначення відповідальності за порушення або відхилення від умов авторського договору може мати два визначені шляхи: перше - визначено безпосередньо в авторському договорі; друге - встановлено в законодавчому порядку. З іншими словами, в разі порушення умов авторського договору сторони можуть нести двояку відповідальність: договірну та позадоговірну.

Порушення зобов'язання, що виникло не з договору, а за іншими підставами, тягне позадоговірну відповідальність і, відповідно, притягнення до неї здійснюється виключно на підставі норм діючого законодавства. Таким чином, різниця між договірною і позадоговірною відповідальністю полягає у тому, що договірна відповідальність настає не тільки у випадках, передбачених законодавством, але й у випадках, передбачених умовами договору. Слід одразу відзначити, що відповідальність за авторським договором є цивільно-правовою відповідальністю, що пов'язана із застосуванням до порушника заходів майнового характеру, спрямованих на відновлення порушених прав.

Перед конкретним розглядом особливостей відповідальності за порушення авторського договору визначимося із найбільш типовими його порушеннями.

Так, досліджуючи наявну судову практику та особливості притягнення до відповідальності за невиконання різних видів авторських договорів, можна виокремити наступні порушення авторського договору або відхилення від його умов:

- 1) неправильне оформлення договору та включення до нього умов, які погіршують становище автора;
- 2) порушення умов, пов'язаних із предметом договору;
- 3) порушення умов, пов'язаних із реалізацією особистих немайнових та майнових прав авторів;
- 4) порушення умов, пов'язаних із визначенням способів та меж використання твору;
- 5) порушення різних видів строків авторського договору;
- 6) порушення договору щодо виплати авторської винагороди.

Як бачимо, тут визначені порушення які можуть стосуватися як порушення законодавства в цілому, але при наявності укладеного авторського

договору, так і конкретних умов, що безпосередньо закріплені авторським договором. Представлений перелік не є вичерпним.

Сторони можуть передбачати в авторських договорах будь-які форми відповідальності. Зокрема, за домовленістю сторін може застосовуватися відповідальність за невиконання або неналежне виконання прийнятих зобов'язань. Сторони також мають право самостійно визначати ті порушення, які можуть бути підставою для застосування передбачених договором санкцій. Застосування відповідальності є складовою частиною охоронних цивільних відносин, особливості яких полягають у тому, що більшість заходів примусового характеру, що застосовуються у межах цих відносин, не можуть застосовуватися за порушення авторського договору. Це пов'язане із тим, що основні обов'язки, передбачені авторським договором не можуть бути виконані під примусом. Наприклад, не можна автора примусити створити твір, доопрацювати, змінити тощо. Саме тому невиконання авторського договору може призвести до застосування лише окремих заходів примусу, насамперед, це може бути розірвання договору, повернення сторін у первісний стан, стягнення збитків тощо.

Оскільки відповідальність за невиконання авторського договору є цивільно-правовою відповідальністю, то будь-які порушення договірних зобов'язань сторонами авторського договору, призводять до застосування багатьох загальних норм про відповідальність за порушення зобов'язання. Застосування загальних положень про відповідальність за порушення зобов'язання здійснюється у тих випадках, коли вона у повному обсязі не врегульована конкретними авторськими договорами та у випадках, коли окремі її положення не можуть бути встановлені договірним шляхом.

Відповідальність автора як сторони авторського договору визначається безпосередньо самим авторським договором.

Сторони в процесі укладення договору визначають: 1) види санкцій, що застосовуються за невиконання чи неналежне виконання авторського договору (розірвання авторського договору в односторонньому порядку; повернення автором отриманого гонорару; обов'язок по відшкодуванню збитків; сплата неустойки тощо); 2) умови застосування санкцій (самостійне застосування санкцій; застосування санкцій з одночасним розірванням договору; збільшення розміру відшкодування в залежності від форми вини автора як сторони договору тощо).

Загальні положення цивільної відповідальності, що за будь-яких обставин є обов'язковими для визначення, передбачають **встановлення наступних умов:** 1) наявність вини автора за невиконання чи неналежне виконання авторського договору; 2) наявність збитків (у тих випадках, коли до автора застосовується відповідальність у вигляді стягнення заподіяних збитків); 3) наявність упущеної вигоди (у тих випадках, коли до автора застосовується відповідальність у вигляді стягнення упущеної вигоди); 4) протиправність дій (бездіяльності) автора; 5) наявність причинного зв'язку

між протиправною поведінкою автора та настанням шкідливих наслідків (невиконання або неналежне виконання договору).

Виходячи із практики укладення, дії та порушення авторських договорів, а також враховуючи наукові дослідження у відповідній сфері, найбільш **типовими порушеннями авторами своїх прав є**: 1) прострочення автора; 2) відступлення автора від умов договору; 3) недобросовісність автора при створенні твору за договором замовлення; 4) відмова від внесення до твору виправлень та доповнень; 5) порушення обов'язку особисто виконати роботу; 6) передання твору для використання третім особам; 7) відмова автора у сприянні користувачу (замовнику) здійснювати використання твору тощо. Особливості притягнення до відповідальності користувачів, як іншої сторони авторського договору, визначаються окремими положеннями договору та загальними нормами цивільного законодавства. Конкретні порушення як підстави притягнення користувачів до цивільної відповідальності повинні визначатися в авторському договорі.

Найбільш типовими та розповсюдженими вважаються наступні **види порушень авторського договору**: 1) порушення обов'язку використовувати твір; 2) пошкодження або втрата користувачем твору чи матеріального носія на якому зафіксовано твір; 3) порушення особистого немайнового права автора на збереження цілісності твору; 4) передання без дозволу автора права на використання твору третім особам тощо. Якщо сторони самостійно не можуть вирішити спір щодо порушення та захисту авторських прав, то спори щодо відповідальності за невиконання умов авторських договорів вирішуються у суді.

Підсумовуючи вищевикладене, визначаємо, що **відповідальність за невиконання авторського договору**, – це різновид цивільно-правової відповідальності, підстави, форми та обсяги якої встановлюються авторським договором та нормами діючого законодавства та передбачає застосування примусових заходів майнового характеру до правопорушників, що є сторонами договору, з метою відновлення порушеного права та майнового стану потерпілої сторони.

У сучасному авторському праві виникає актуальне питання стосовно авторства творів, що виникають внаслідок дії штучного інтелекту. Це стає ключовим аспектом в контексті захисту прав на такі твори. В 21 столітті технології штучного інтелекту впроваджуються в різноманітні галузі, такі як медицина, торгівля, освіта, сільське господарство, промисловість, оборона та інші. Застосування штучного інтелекту зростає щоденно, підтверджуючи його ефективність у різних сферах.

Штучний інтелект вирізняється швидкістю виконання завдань, високою точністю, здатністю обробки великого обсягу інформації, можливістю працювати безперервно та без втоми, а також можливістю функціонувати в труднодоступних місцях.

Під штучним інтелектом пропонуємо розуміти здатність автоматизованих систем самостійно приймати рішення, аналізувати

інформацію, створювати щось нове та оригінальне. Так як штучний інтелект можна порівняти з комп'ютерною програмою, його правове регулювання може ґрунтуватися на аналогії із законодавством, що стосується комп'ютерних програм в Україні. Згідно з українським законодавством, комп'ютерна програма вважається об'єктом авторського права, тому розробник такої програми, що виконує завдання у збиранні, обробці, аналізі інформації, у прийнятті рішень та створенні нових продуктів, вважається автором, який творчо створив цей продукт.

Розвиток науки та техніки та нові прогресивні результати в цій сфері дали змогу наділити штучний інтелект вмінням створювати нові картини, фотографії, музику та інші твори. Як наслідок, постає питання авторства на такі твори.

На сьогодні в світі існує декілька підходів до визначення авторства творів, створених штучним інтелектом. Відповідно до першого підходу, автором є розробник штучного інтелекту. Другий підхід заснований на тому, що автором є користувач штучного інтелекту, так як він дає завдання штучному інтелекту і направляє його на створення нового об'єкта. Третій підхід базується на тому, що автором може вважатись сам штучний інтелект. Кожен із підходів має свої недоліки на яких вже почали звертати увагу науковці.

Після створення об'єктів авторського права штучним інтелектом, вони викликають зацікавленість у суспільстві та у окремих осіб, як наслідок можуть виникати випадки порушення авторських прав на такі об'єкти. Тому стає актуальним питання хто може реалізувати право на захист прав пов'язаних із результатами створеними штучним інтелектом.

Поки світова спільнота не прийде до однієї однозначної позиції щодо авторства на об'єкти створені штучним інтелектом, можемо стверджувати, що для визнання їх об'єктами права інтелектуальної власності, необхідна участь фізичної особи саме в творчому процесі створення об'єкта, а не в процесі механічного використання штучного інтелекту. Таким творчим процесом створення об'єкти є обрання кольору, тональності, розташування об'єктів на картині чи інші дії, які будуть впливати на творчий характер об'єкта та вирізняти його оригінальністю.

Тема 5. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПАТЕНТНИХ ПРАВ (2 год).

1. Поняття та особливості порушень патентних прав.
2. Дії, які не визнаються порушенням патентних прав.
3. Додаткова охорона прав на винаходи.
4. Значення суспільного інтересу у патентному праві.
5. Оскарження рішень щодо відмови у видачі патенту.

Ключові слова теми: патентні права; порушення патентних прав; патент; винахід; корисна модель; промисловий зразок; охорона патентних прав; захист патентних прав.

Патентні права - це права, які виникають з патенту на винахід, корисну модель або промисловий зразок. Ці права надають власнику виключне право використовувати свій винахід, корисну модель чи промисловий зразок, починаючи з дати публікації інформації про видачу патенту. Таким чином, власник має ексклюзивні права, а будь-яке втручання інших осіб в це право вважається порушенням патентних прав.

На відміну від Закону України «Про авторське право і суміжні права» (розділ V закону, який визначає види порушень авторського права (суміжних прав), порядок захисту, спеціальні способи захисту прав, способи забезпечення позову у справах про порушення авторського права і суміжних прав), законодавство про винаходи (корисні моделі), промислові зразки містить лише дві спеціальні статті про порушення прав власника патенту та способи захисту прав. Йдеться про ст.ст. 34, 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст.ст. 26, 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки». Однак ці норми лише поверхово визначають будь-яке посягання на права власника патенту, що передбачені цими законами, вважається порушенням прав власника патенту, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України. До того ж, статті вказаних законів про способи захисту прав за змістом передбачають лише види спорів, які можуть вирішуватися судами. Положень щодо спеціальних способів захисту патентних прав ці норми не містять. Зокрема, ст. 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (як і ст. 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки») хоча і має назву «Способи захисту прав», однак за змістом містить зовсім інші положення. У ч. 1 цих статей йдеться про порядок захисту (судовий або інший передбачений законом). У ч. 2 цих статей зазначено перелік спорів, які суди вирішують відповідно до їх компетенції, зокрема, це спори про:

- авторство на винахід (корисну модель), промисловий зразок;
- встановлення факту використання винаходу (корисної моделі), промисловий зразок;
- встановлення власника патенту;
- порушення прав власника патенту;
- укладання та виконання ліцензійних договорів;
- право попереднього користування;
- компенсації.

Вказаний перелік спорів не є вичерпним.

Можуть виникати й інші обставини, які зумовлюватимуть необхідність захисту прав патентовласника.

Спори, що стосуються захисту прав на винаходи (включаючи корисні моделі) та промислові зразки, розглядаються у судовому розгляді відповідно до процедур цивільного або господарського судочинства.

В окремому провадженні ці справи розглядатися не можуть, оскільки завжди існує спір про право між позивачем та відповідачем. Навіть у спорі про встановлення факту використання винаходу (корисної моделі) йдеться не про встановлення факту, що має юридичне значення, а про встановлення факту порушення майнових прав патентовласника на винахід (корисну модель), промисловий зразок. Ця обставина входить до предмета доказування позовних вимог власника патенту (іншої особи, якій належать майнові права) у справі про припинення такого незаконного використання винаходу (корисної моделі), промислового зразка.

Вид судочинства залежить від суб'єктного складу розгляду справи, зокрема, спори між суб'єктами господарювання вирішуються господарським судом.

Перелік судових спорів дає можливість опосередковано зробити висновок про можливі способи захисту патентних прав. Водночас встановлення факту використання винаходу (корисної моделі), промислового зразка, порушення прав власника патенту, укладання та виконання ліцензійних договорів не є способами захисту прав. Це обставини, які підлягають встановленню під час судового розгляду справи, та є підставою позову.

Аналіз законодавства і судової практики допомагає зробити висновок, що до **спеціальних способів захисту** власника патенту (або іншої особи, якій належать права на винахід, корисну модель, промисловий зразок) належать вимоги про:

- визнання недійсним патенту на винахід (корисну модель), промисловий зразок;
- зобов'язання НОІВ внести до Державного реєстру патентів України відомості стосовно визнання недійсними відповідного патенту на винахід (корисну модель), промисловий зразок та здійснити публікацію про це в офіційному бюлетені «Промислова власність»;
- зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням прав патентовласника;
- вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням прав власника патенту та знищення таких товарів;
- вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення і знищення таких матеріалів та знарядь;
- заборона відповідачеві вчиняти певні дії, пов'язані з використанням винаходу (корисної моделі), промислового зразка;

– опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення та ін.

В патентно-правовій системі охорони прав інтелектуальної власності гарантується захист проти будь-якого несанкціонованого використання іншою особою винаходу, корисної моделі чи промислового зразка. Неважливо, чи було свідоме використання цих об'єктів іншою особою, чи вони були створені нею після публікації відомостей про видачу патенту, такі дії вважаються порушенням.

Відповідно до пунктів 82 та 83-1 постанови Пленуму ВГС України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності», будь-яке недозволене використання прав інтелектуальної власності на визначені об'єкти іншими особами вважається фактом недоговірною порушення патентних прав, яке автоматично визнається згідно з законодавством при розгляді справи. Визначення факту використання винаходу (корисної моделі) проводиться шляхом порівняння характеристик об'єкта практичного застосування з характеристиками, визначеними у формулі винаходу (корисної моделі) патентовласника.

Для того, щоб встановити, чи підпадає спірний об'єкт під поняття, зазначене у формулі, необхідно перевірити наявність у ньому сукупності всіх ознак формули, незалежно від того, є вони родовими чи індивідуальними. Слід також врахувати позицію Верховного Суду України, який наголошує, що для встановлення того, що продукт виготовлений із застосуванням винаходу, необхідно проводити оцінку формули винаходу та вирішувати питання про використання ознак такої формули у продукті.

Вирішуючи спори стосовно захисту права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель) та промислові зразки, суд може встановлювати факти виключно шляхом проведення експертного дослідження, яке охоплює такі аспекти:

- оцінка новизни винаходу, корисної моделі чи промислового зразка на дату подання заявки на отримання патенту або, у випадку заявлення пріоритету, на дату пріоритету, порівняно з іншим винаходом (корисною моделлю) чи відомим технічним рішенням;
- визначення винаходу винахідницького рівня, тобто його невідомості фахівцю та відсутності очевидності;
- перевірка відповідності корисної моделі умові патентоспроможності «промислова придатність»;
- підтвердження наявності у формулі запатентованого винаходу (корисної моделі) всіх ознак, які були в заявці.

У ході вирішення спору між сторонами можуть виникнути розбіжності щодо можливості виготовлення продукту за допомогою запатентованого винаходу (корисної моделі). Відповідно до пункту 6 постанови Пленуму ВГС України «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності»,

суд, враховуючи обставини справи, повинен запросити судового експерта дослідити такі питання:

- чи була використана в процесі виготовлення продукту кожна ознака, що входить до незалежного пункту формули винаходу, або еквівалентна їй ознака;

- чи є новим продукт, який виготовлений застосуванням запатентованого процесу (способу).

У спорах про встановлення авторства на винахід (корисну модель), промисловий зразок ці вимоги можуть поєднуватися з вимогою про визнання патенту недійсним, оскільки видача патенту відбулася з порушенням прав позивача (автора винаходу, корисної моделі). Авторство на винахід засвідчується патентом. Тому, вважаємо, особа, вказана у патенті як автор винаходу, не може звернутися до суду з позовною вимогою про встановлення її авторства.

Дії, які не визнаються порушенням патентних прав.

Особа, яка подає заявку до відповідної установи, або, за вказанням пріоритету, до дати встановленого пріоритету, та вживає технологічне (технічне) рішення в Україні для своєї комерційної діяльності до вказаної дати, має право на безоплатне продовження цього використання або використання винаходу (корисної моделі) відповідно до умов, передбачених в процесі значної та серйозної підготовки для такого використання, у відповідності до правил права попереднього користування.

Право попереднього користування обмежується обсягом використання тотожного до заявленого винаходу рішення, яке було вже в ефективному використанні на момент подання заявки. Передача або перехід права попереднього користування іншій особі допускається лише як частина передачі підприємства, ділової практики або конкретної частини них, де вже використовувалося або проводилася значна та серйозна підготовка для використання рішення, що ідентичне заявленому винаходу (корисній моделі).

Порушення прав, впливаючих із патенту, не розглядається в таких випадках використання запатентованого винаходу (корисної моделі): в конструкції або експлуатації транспортного засобу іноземної держави, який тимчасово або випадково перебуває у водах, повітряному просторі або на території України, за умови, що винахід (корисна модель) використовується виключно для потреб зазначеного засобу; без комерційної мети; з науковою метою або в рамках експерименту; у виняткових обставинах (стихійне лихо, катастрофа, епідемія і т. д.) з негайним повідомленням власника патенту, якщо це практично можливо, та з відшкодуванням йому відповідної компенсації.

Введення в обіг продукту, виготовленого з використанням запатентованого винаходу (корисної моделі), будь-якою особою, яка його придбала без порушення прав власника, не розглядається як порушення прав, що впливають із патенту. Продукт, створений з використанням запатентованого винаходу (корисної моделі), вважається придбаним без

порушення прав власника патенту, якщо він був виготовлений і (або) введений в обіг власником патенту або іншою особою за його особливим дозволом, наданим у формі ліцензії.

Не вважається порушенням прав, що випливають з патенту, використання винаходу з комерційною метою будь-якою особою, яка придбала продукт, виготовлений з використанням запатентованого винаходу, та не мала можливості знати про порушення прав, наданих патентом, щодо виготовлення чи введення в обіг цього продукту. Однак після отримання відповідного повідомлення власника прав, така особа повинна припинити використання продукту або внести відповідну компенсацію власнику прав в обсягах, визначених законами чи угодою сторін.

Додаткова охорона прав на винаходи. Володар патенту на винахід, що включає активний фармацевтичний інгредієнт лікарського засобу, процес отримання лікарського засобу або його застосування, засіб захисту тварин або засіб захисту рослин, який введено в обіг в Україні згідно з відповідним компетентним органом відповідно до законодавства, має право на продовження терміну дії майнових прав інтелектуальної власності шляхом отримання сертифіката додаткової охорони.

Сертифікат додаткової охорони видається на підставі заяви володаря патенту, і супроводжується сплатою відповідного збору.

Права на додаткову охорону обмежені продуктом, який представляє собою активний фармацевтичний інгредієнт або сукупність активних фармацевтичних інгредієнтів лікарського засобу. Дозвіл на введення в обіг цього продукту в Україні повинен бути отриманий відповідним компетентним органом відповідно до законодавства України, і його застосування повинно відповідати статусу лікарського засобу, засобу захисту тварин чи засобу захисту рослин в межах прав, які були надані відповідним патентом на момент подання заяви про видачу сертифіката додаткової охорони. Права на додаткову охорону залишаються в силі лише при умові, що відповідний дозвіл є чинним на час подання клопотання.

Власник патенту на винахід, яким є лікарський засіб, засіб захисту тварин чи засіб захисту рослин, має право на продовження терміну дії своїх майнових прав інтелектуальної власності, якщо він подає заяву на отримання дозволу від компетентного органу для введення зазначеного засобу в цивільний обіг в Україні протягом одного року від дати подання аналогічної заяви вперше в будь-якій іншій країні.

Строк додаткової охорони дорівнює періоду між датою подання заявки до НОІВІ та датою одержання володільцем патенту першого дозволу компетентного органу, зменшеному на п'ять років.

Строк додаткової охорони не може перевищувати п'ять років.

Для винаходу, що включає активний фармацевтичний інгредієнт лікарського засобу і для якого проводилися дослідження в галузі застосування для дітей, інформація щодо результатів яких відображена в матеріалах, що стосуються лікарського засобу, на який отримано дозвіл відповідного

компетентного органу, строк додаткової охорони продовжується на шість місяців, відповідно до визначених у пунктах першому та другому даного положення термінів.

Створення та просування новаторських технологій сприяють прогресу в галузі науки та техніки, але водночас породжують проблеми, пов'язані з ефективним використанням та захистом прав інтелектуальної власності. Особливо актуальним є встановлення оптимального режиму охорони прав на результати творчої діяльності, а також досягнення балансу між інтересами різних сторін у цьому правовому контексті. Нещодавно Верховна Рада України внесла значущі зміни до Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», що розкривають нову стратегію держави в сфері правового захисту винаходів, зокрема у галузі медицини та фармації.

Зазначені зміни в законодавстві України встановлюють новий пріоритетний підхід, де інтереси суспільства стають передові, зокрема, в рамках правового захисту об'єктів патентного права. Особливий акцент робиться на забезпеченні доступності лікування, що виступає пріоритетним завданням порівняно із майновими (виключними) правами інтелектуальної власності. Ці зміни в законодавстві виникли не лише з необхідності досягнення справедливого балансу між інтересами суспільства та власників патентів, але й у контексті регулювання питань, пов'язаних із так званими «вічнозеленими патентами», а також можливістю патентування методів діагностики і лікування. Внесені зміни відповідають не лише внутрішнім вимогам, але й міжнародно-правовим актам.

Враховуючи сучасні реалії, настання часу для впровадження змін у законодавство стає актуальним, зокрема, для мінімізації негативних наслідків для суспільства в умовах пандемії COVID-19. Законодавство в галузі прав на результати інтелектуальної і творчої діяльності в рамках пом'якшення відношення до обмежень та умов здійснення суб'єктивних майнових (виключних) прав інтелектуальної власності активно реагує на глобальні трансформації.

Процес адаптації законодавства віддзеркалюється у спробах врахувати виклики, пов'язані із світовою пандемією, зокрема, шляхом легалізації нових підходів та політик, спрямованих на підтримку суспільства у складних умовах.

Правова охорона результатів науково-технічної творчості орієнтована на посилення захисту інтересів правовласників, спрямована на максимальне використання юридичних інструментів, що використовуються для захисту майнових прав на нематеріальні об'єкти. У контексті патентно-правової охорони результатів інтелектуальної та творчої діяльності основна увага приділяється приватному інтересу творця (автора, винахідника), спрямованому на ефективний захист його науково-технічних досягнень від різноманітних порушень, таких як плагіат, копіювання, розповсюдження та інше використання. Сутність виключних (майнових) прав передбачає, що творець (автор, винахідник) чи інший правовласник має повний контроль над

використанням своїх досягнень, здатний дозволяти чи забороняти використання власних інтелектуальних власностей, незалежно від волі третіх осіб.

Високий рівень конкуренції на ринку інновацій є каталізатором потенційного ризику недобросовісної конкуренції, промислового шпівонажу, запозичення ідей, а також використання чужих результатів інтелектуальної та творчої діяльності. Надбання прав на винахід, корисну модель або промисловий зразок, а також авторські права, які підтверджуються патентом (згідно з пунктом 1 статті 462 Цивільного кодексу України), є стратегічним інструментом для ефективного управління і захисту інтелектуальної власності.

Збільшення кількості розробок медичних препаратів та вакцин під час пандемії COVID-19 підвищило загальний інтерес громадськості до патентних прав. Це визначено не лише науково-технічними досягненнями, але і питаннями етики, доступності ліків та інтересів глобального суспільства. Абсолютна правова охорона патентних прав неодмінно породжує конфлікти між приватними інтересами правовласників та суспільним інтересами. Цей протиріччя виникає внаслідок обмежених ресурсів і визначається тим, що, з одного боку, інтелектуальна власність сприяє підвищенню конкурентоспроможності держави на світовому ринку і вирішенню насущних соціальних потреб. З іншого боку, вона виступає ключовим корпоративним активом для приватних компаній, де їх лідерство на ринку в значній мірі залежить від пропозицій високотехнологічних товарів, що базуються на запатентованих об'єктах.

Так, патентна монополія, безперечно, впливає на конкуренцію, яка є необхідною для технічного прогресу, та часто супроводжується можливістю зловживання виключними правами. Проте важливо враховувати і інтереси патентовласників, які мають законне право на повернення своїх інвестицій і прагнуть отримати відповідну винагороду, яка відображає їхні витрати та внесок у технічний розвиток. Баланс між забезпеченням конкуренції і заохоченням інноваційного розвитку за допомогою патентної системи є важливим аспектом для забезпечення стійкого розвитку науково-технічного прогресу.

Ваша постановка проблеми стосовно патентної монополії в фармацевтичній індустрії дійсно висвітлює складні аспекти забезпечення доступності ліків та вакцин у сучасних умовах. Існування патентної системи є важливим фактором стимулювання інновацій та фармацевтичних досліджень, однак, як ви вказали, це також може породжувати виклики у забезпеченні широкого доступу суспільства до важливих медичних засобів, особливо під час пандемій.

Спільна мета забезпечення інновацій та широкого доступу до ліків потребує балансу між заохоченням досліджень та забезпеченням глобальної громадської безпеки. Механізми для забезпечення доступу до необхідних

медичних засобів в умовах кризи важливі для долання перешкод, які може створювати патентна монополія.

Питання про вплив пандемії COVID-19 на зростання патентів та розподіл ліків та вакцин дійсно має велике значення і вимагає уваги на рівні національних та міжнародних регуляторів для забезпечення справедливого та доступного розподілу медичних ресурсів. Так, фармкомпанія 3М має понад 400 патентів на лікувальні засоби та суворо обмежує коло осіб, які можуть виробляти і постачати їх у будь-яку країну. Уряди низки країн неодноразово закликали бігфарму 3М відкрити свої патенти на час пандемії. Проте остання не квапиться з таким кроком, оскільки чітко розуміє, що втратить надмільйонні прибутки. Цікавою є і ситуація з поставкою французьким виробником діагностичних засобів, що подав тестовий набір в Управління продовольства й медикаментів (FDA) США для екстреного дозволу на його продаж. Однак на нього подано позов компанією Softbank у зв'язку з можливим випадком порушення патентних прав.

В сучасних умовах посилення ролі інститутів, спрямованих на захист інтересів суспільства, є ключовим аспектом для забезпечення балансу між інноваційним розвитком та загальнодоступністю медичних та технологічних досягнень. Суспільний (публічний) інтерес виступає як механізм, який дозволяє врахувати потреби та обов'язки суспільства в контексті використання та розподілу інтелектуальної власності.

Цей інститут може включати в себе різноманітні механізми, такі як обмеження або умови використання патентів для суспільно важливих лікарських засобів або технологій, укладання ліцензійних угод для розширення доступу та інші інструменти, що сприяють реалізації суспільного інтересу.

Продуктивна взаємодія між державними, приватними та громадськими секторами може сприяти розробці ефективних стратегій для забезпечення інноваційного розвитку, враховуючи потреби суспільства та загальний суспільний інтерес.

Науковий та юридичний аналіз терміну «суспільний інтерес» у відношенні до політики, соціології та економіки вказує на його широке та різноманітне використання. В Українському законодавстві відсутнє чітке правове визначення цього терміну, що створює неоднозначності в його тлумаченні та застосуванні в юридичній практиці. В контексті юридичної науки домінує розуміння суспільного інтересу як об'єктивної категорії, що існує незалежно від індивідуальних інтересів членів суспільства.

Суспільний інтерес може бути розглядалий як сума інтересів суспільства, але також як об'єктивна реальність, яка визначається певними потребами та вимогами суспільства в цілому. Це розглядається як суб'єктивно-об'єктивна категорія, що дозволяє суб'єктам свідомо враховувати свої об'єктивні потреби.

При визначенні та регулюванні суспільного інтересу важливо дотримуватися балансу між інтересами окремих осіб та загальними потребами.

Фактично поняття «суспільний інтерес» вживається не в суб'єктному розумінні, а означає позитивний характер інтересів. Суспільний інтерес – це зацікавленість в існуванні якогось блага, яке має для суспільства в цілому або окремих соціальних груп певне значення, яке принесе йому користь.

Сукупність інтересів окремих осіб, груп та всього суспільства визначається різноманітними факторами, такими як рівень розвитку суспільства, економічний стан, загальноприйнята мораль, духовні потреби громадян та інші. В сучасних умовах, коли суспільство відзначається високим рівнем освіченості та прагненням до постійного самовдосконалення через освіту, виникає загальна потреба у доступі до знань, інформації, передових технологій, об'єктів науки та культури. У такому контексті суспільний об'єктивний інтерес у задоволенні цих потреб відображає суб'єктивні інтереси більшості членів суспільства.

Головна мета охорони патентного права – захист прав творців та патентоволодільців. Інститут виключних прав забезпечує правову охорону насамперед приватних інтересів авторів, винахідників і патентоволодільців щодо результатів науково-технічної творчості, їх суб'єктивних моральних та економічних інтересів.

Оцінка балансу між інтересами власника патенту та інтересами суспільства може залежати від різних обставин. Ухвалення рішення повинно ґрунтуватися на конкретних умовах, і суб'єктивні оцінки віддзеркалюють погляди членів суспільства, які користуються результатами творчої діяльності. Сприйняття суспільними членами цих інтересів зазвичай формується під впливом різних неправових аспектів, таких як рівень розвитку суспільства, економічне становище, моральність, охорона здоров'я та доступ до медичних засобів, а також індивідуальні потреби громадян і інші чинники.

У своєму рішенні Конституційний суд України визначив, що конституційні права та свободи людини і громадянина можуть підлягати обмеженням лише відповідно до Конституції України. Встановлення обмежень передбачено випадками, які є пропорційними та суспільно необхідними. Патентна охорона має своєю основною метою залучення результатів науково-технічної творчості в комерційний обіг, стимулювання інновацій, сприяння конкуренції в інвестиціях та отримання справедливої винагороди за винахідницький внесок. У рамках цих правових можливостей, власники патентів можуть виключно використовувати свої результати для отримання прибутку та надавати ліцензії іншим суб'єктам для комерційного використання на справедливих умовах.

Згідно з трактуванням Всесвітньої організації охорони здоров'я поняття «доступність лікарських засобів» розглядається в аспектах фізичної та економічної доступності. Фізична доступність передбачає забезпечення

споживачів якісними, ефективними та безпечними лікарськими засобами. Економічна доступність передбачає систему державного регулювання цін і формування попиту на лікарські засоби.

У сучасній міжнародно-правовій доктрині права інтелектуальної власності та в більшості національних законодавств такий правовий механізм надає можливість урядам за надзвичайних обставин тимчасово обмежити правову охорону патентів правоволодільця завдяки примусовому ліцензуванню на користь спеціально визначених осіб або установ. Це інститут підлягає застосуванню саме в тих випадках, коли шкода суспільним інтересам від здійснення виключного патентного права перевищує переваги, які отримує правоволодільць. Останнім часом кілька країн, зіткнувшись з викликами пандемії COVID-19, прийняли рішення використовувати приватне (примусове) ліцензування для швидкого та ефективного забезпечення доступу до необхідних медичних препаратів. Чилі, Ізраїль і Еквадор вже вжили кроків у цьому напрямку, видавши приватні ліцензії на певні ліки, пов'язані з лікуванням COVID-19. Країни, такі як Канада та Німеччина, внесли поправки до своїх патентних законів для швидкого надання примусових ліцензій. Бразилія також активно розглядає внесення змін до свого патентного законодавства з метою спрощення процесу примусового ліцензування. Ці заходи мають на меті забезпечити ефективний доступ до ліків та вакцин для боротьби з пандемією.

Отже, впровадження примусового ліцензування лікарських засобів в умовах ризику суттєвого дефіциту засобів індивідуального захисту, систем очищення та знезараження повітря та лікування захворювання на території України, спричиненого ситуацією з пандемією COVID-19, є одним з обмежень патентних прав і є технічно можливим. Правовим підґрунтям для видачі примусової ліцензії на запатентований лікарський засіб в Україні є ч. 3 ст. 30 та ч. 2 ст. 31 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» 1, ст. 9 «Про лікарські засоби», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованого компонування напівпровідникових виробів» від 14 січня 2004 р. № 83 та Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі), що стосується лікарського засобу» від 4 грудня 2013 р. № 8774.

При цьому: 1) дозвіл на таке використання надається, виходячи з конкретних обставин; 2) його обсяг і тривалість визначаються метою наданого дозволу; 3) дозвіл на таке використання не позбавляє володільця патенту права надавати дозволи на використання винаходу (корисної моделі) іншим особам; 4) право на таке використання не передається, крім випадку, коли воно передається разом із тією частиною підприємства чи ділової практики, в якій здійснюється це використання; 5) використання дозволяється переважно для забезпечення потреб внутрішнього ринку; 6) про надання

дозволу на використання винаходу (корисної моделі) володільцю патенту надсилається повідомлення одразу, як це стане практично можливим; 7) дозвіл на використання відміняється, якщо перестають існувати обставини, через які його видано; 8) володільцю патенту сплачується адекватна компенсація відповідно до економічної цінності винаходу (корисної моделі).

Отже, в надзвичайних обставинах, таких як пандемія COVID-19, може бути надана примусова ліцензія для забезпечення доступу до необхідних медичних препаратів. Це може стосуватися об'єктів патентного права, які важливі для охорони здоров'я, безпеки нації та інших суспільних інтересів. Тривалість і обсяг використання такої ліцензії обмежуються часом тривання пандемії, і після її завершення дія примусової ліцензії припиняється. Важливо відзначити, що патентоволодільці все ще зберігають свої основні права, такі як самостійне використання об'єктів патентного права та надання ліцензій іншим особам.

Згідно з процедурою надання примусової ліцензії в Україні, патентоволодільцю надсилається повідомлення про намір надання такої ліцензії. У зв'язку з цим також передбачається сплата адекватної компенсації, що визначається економічною цінністю об'єктів патентного права.

Важливо відзначити, що в Україні вже проводяться кроки у напрямі вдосконалення законодавства з цього питання. Наприклад, комітет Верховної Ради України з питань здоров'я нації підготував законопроект, спрямований на регулювання примусового ліцензування медичних препаратів у контексті боротьби з коронавірусною інфекцією. Цей законопроект планується до розгляду в найближчий час. Отже, фармкомпаніям слід нагадувати (інколи і в примусовому порядку) про найважливішу мету механізму правового регулювання у сфері охорони науково-технічних рішень – забезпечення інтересів суспільства та доступу до ліків.

Оскарження рішень щодо відмови у видачі патенту. З 8 листопада 2022 року повноваження щодо реєстрації та видачі охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності були передані Державній організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ), яка тепер виконує функції Національного офісу інтелектуальної власності (НОІВ). Це рішення врегульовано наказом Міністерства економіки України №4535 від 11 листопада 2022 року, в якому також затверджено статут УКРНОІВІ.

Ці зміни також вплинуть на діяльність Апеляційної палати в системі УКРНОІВІ.

Апеляційна палата є колегіальним органом у системі державної правової охорони інтелектуальної власності. Її функції включають розгляд заперечень проти рішень Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) з питань набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, заяв про визнання прав недійсними, а також інших питань, передбачених законами та нормативно-правовими актами.

До повноважень Апеляційної палати належить розгляд наступних питань:

1. Заперечень проти рішень Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) з питань набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності.

2. Заяв про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності недійсними, як повністю, так і частково.

3. Заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні.

Регламентом Апеляційної палати визначено, що право на звернення до неї має:

заявник або особа, визначена абзацом 2 пункту 1 статті 15 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» чи абзацом 2 частини 1 статті 13 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень», або його (її) представник із запереченням щодо заявки на винахід, заявки на корисну модель, заявки на промисловий зразок, заявки на реєстрацію компонування напівпровідникового виробу, заявки на торговельну марку, заявки на реєстрацію географічного зазначення, торговельної марки за міжнародною реєстрацією;

будь-яка особа, визначена частиною 1 статті 33-1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» чи частиною 1 статті 25-1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», або її представник з апеляційною заявою про визнання недійсними повністю або частково прав на винахід, прав на корисну модель чи прав на промисловий зразок;

будь-яка особа або її представник із заявою про визнання її торговельної марки добре відомою в Україні.

Заявник втрачає право оскарження рішення Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) у Апеляційній палаті після сплати ним державного мита за реєстрацію об'єкта інтелектуальної власності чи видачу свідоцтва на торговельну марку.

Рішення та інші документи, пов'язані з процедурою розгляду, Апеляційна палата надсилатиме учасникам розгляду до їх особистих кабінетів, розміщених в ІТС УКРНОІВІ.

ТЕМА 6. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ, ЩО ВІДНЕСЕНІ ДО ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ОБОРОТУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ (2 год).

1. Порушення прав на знаки для товарів та послуг.

2. Спори про визнання недійсним рішення уповноваженого органу про визнання знака добре відомим в Україні.

3. Спори, пов'язані з визнанням свідоцтв на торговельну марку недійсними.

4. Порушення прав на комерційне найменування.

5. Шкода немайнового характеру, що завдається посяганням на торговельну марку та комерційне найменування.
6. Порухення прав на географічне зазначення.

***Ключові слова теми:** засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів та послуг, знак для товарів та послуг, комерційне найменування, географічне зазначення, свідоцтво, бренд, добре відома торговельна марка.*

Торговельна марка, яка є ключовим елементом ідентифікації та індивідуалізації компанії та її товарів чи послуг на ринку, підлягає захисту від будь-якого порушення прав власника. Порушенням може вважатися будь-яке незаконне втручання в ці права, включаючи вчинення дій, що потребують згоди власника, а також будь-яку підготовку до таких дій.

Торговельні марки не лише виконують роль візитівки компанії, а й є важливим інструментом реклами, спрямованим на залучення уваги споживачів та підсилення асоціацій з конкретним брендом. Захист та ефективне використання торговельної марки стають важливими компонентами успішної діяльності компанії, сприяючи визнаності та репутації бренду.

Сьогодні, особа створює висококласний товар чи якісну послугу, розробляє для них оригінальну торгову марку, вкладає значні кошти у підвищення рівня впізнаваності свого продукту, а вже завтра спостерігає, як несумлінні учасники ринку копіюють його праці та пропонують аналогічні продукти під його торговими марками. Найпоширеніші ситуації порушення прав на торгові марки можна спостерігати в процесі реєстрації торговельної марки, коли торговельна марка вже зареєстрована, коли вона знаходиться в продажу, коли вона використовується в доменні та коли товар який містить торговельну марку експортується або імпортується.

Частими є ситуації, коли під час моніторингу бази даних УКРНОІВІ можна виявити заявку на реєстрацію знака для товарів чи послуг, який повністю або частково копіює знак іншої особи, а заявлені переліки товарів та/або послуг перетинаються. В такому випадку, відповідно до частини 8 статті 10 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» є можливість подання до УКРНОІВІ мотивованого заперечення проти цієї заявки. Заперечення розглядається, якщо воно отримане УКРНОІВІ не пізніше ніж за 5 днів до дати ухвалення ним рішення за заявкою. Заявник у свою чергу може подати відгук на заперечення з аргументами на користь реєстрації заявленої торгової марки, внести до заявки зміни (наприклад, обмеживши перелік товарів/послуг) або відкликати її. Результати розгляду заперечення залежать від аргументації сторін та відображаються у рішенні УКРНОІВІ за заявкою. Така процедура є можливою виключно у випадку, коли знак для товарів та послуг ще не зареєстровано.

Якщо на етапі розгляду заявки на реєстрацію торгової марки виявити не вдалося і торгова марка була зареєстрована, захист прав клієнта часто варто починати зі спроби мирного врегулювання. Мирне врегулювання передбачає надсилання порушнику попереджувального листа з інформацією про наявність виключних прав у клієнта та вимогою відмовитися від свідоцтва на таку торгову марку шляхом подання відповідної заяви до УкрНОІВІ. Якщо порушник не виконує зазначених у листі вимог, тоді необхідно звертатися до суду з позовом про визнання свідоцтва на знак для товарів та послуг недійсним.

Трапляються випадки, коли в продажу знаходиться товар, який реалізується під торговельною маркою, тотожною або схожою на торговельну марку, що належить іншій особі. Як і в попередньому випадку, захист прав може починатись із надсилання попереджувального листа з інформацією про наявність виключних прав у особи та вимогою припинити порушення. Попереджувальний лист має бути надісланий всім відомим залученим особам: виробнику, постачальнику та продавцю. Якщо адресат не відреагував на попереджувальний лист, правовласник може звернутись до Антимонопольного комітету України (далі - АМКУ) або до суду.

АМКУ розглядає справу про неправомірне використання позначення у контексті порушення правил сумлінної конкуренції. Заявник у своїй заяві може вимагати від АМКУ визнати факт недобросовісної конкуренції, припинити таку діяльність та накласти штраф (стаття 30 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»). Якщо АМКУ визнає дії порушника неправомірним використанням торговельної марки, то заявник може звернутися до суду з позовом про відшкодування шкоди, заподіяної неправомірними діями порушника, або про вилучення відповідних товарів з неправомірно використаним комерційним позначенням, копій виробів іншого підприємця та у виробника, а також у продавця статті 24, 25 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»).

Також за захистом порушених прав можна також звертатися до суду, наприклад, із позовом про припинення дій, що порушують права (стаття 16 Цивільного кодексу України та стаття 20 Господарського кодексу України).

Торговельна марка однієї особи може використовуватися і в доменні веб-сайту іншої особи (порушника). Доменні спори щодо торговельних марок є досить поширеними. Це нерідко пов'язане з діяльністю дистриб'юторів на території України, які реєструють доменні імена на продаж товарів правовласників без відповідного дозволу. Порушенням вважатиметься також продаж товарів, які хоч і не є товарами правовласників, але належать до класу товарів, для яких було зареєстровано торгову марку. Якщо шляхом попереджувального листа порушення не вдалося припинити, правовласник може звернутись до суду. Зазвичай у такій категорії справ позивач вимагає припинити порушення свого права та здійснити дії щодо переделегування доменного імені, яке містить торгову марку позивача, на користь позивача або скасувати делегування такого доменного імені.

До порушення прав інтелектуальної власності може призводити також імпорту або експорту товару, який містить торговельну марку.

Митні органи є досить ефективними у боротьбі з незаконним використанням торгових марок. Відповідно до пункту 2 статті 398 Митного кодексу України правовласник, який має підстави вважати, що при переміщенні товарів через митний кордон України порушуються його права на торгову марку, має право подати до Державної митної служби України заяву про реєстрацію торгової марки у Митному реєстрі об'єктів інтелектуальної власності. Після внесення інформації до Реєстру митні органи вживають заходів з метою недопущення перетину кордону контрафактними товарами.

Так, якщо під час проведення митного контролю митний орган виявляє товари, які підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності, їхнє митне оформлення припиняється, а правовласнику повідомляють, митне оформлення яких саме товарів призупинено, їх кількість, причини, контактні дані власника товарів та іншу необхідну інформацію.

Зазначені види порушень прав на торговельні марки включають:

1. Використання торговельної марки у діловій документації, рекламі та в Інтернеті.
2. Використання торговельної марки на товарах, їхній упаковці, вивісці, етикетці.
3. Імітація добре відомої торговельної марки на споріднених товарах.
4. Використання добре відомої торговельної марки для неспоріднених товарів.
5. Використання торговельної марки в доменних іменах.
6. Виготовлення, зберігання, транспортування, продаж, експорт та імпорту продукції з використанням торговельної марки.
7. Подання заявок на реєстрацію чужої торговельної марки чи схожих позначень.
8. Подання заявок на реєстрацію власних промислових зразків, що сплутується із зареєстрованими торговельними марками.
9. Подання заяв на реєстрацію власних об'єктів авторського права, що сплутується із зареєстрованими торговельними марками.
10. Надання послуг з використання схожих позначень для таких же або споріднених товарів і послуг.

«Добре відомий знак» визначається як позначення, що використовується на певній території протягом тривалого часу і стає широко відомим серед конкретного кола споживачів товарів та/або послуг. У випадках, коли оскарження стосується визнання знака добре відомим, позовні вимоги передбачають визнання недійсним рішення Апеляційної палати УкрНОІВІ та наказу УкрНОІВІ, які підтвердили таке рішення. Зазначено, що іноді позивачі можуть помилково вважати, що оскаржують лише індивідуальний акт державного органу, і не вказують правовласника знака для товарів і послуг, щодо якого виник спір.

Позивач має прерогативу визначати відповідачів у справі, і суд не може самостійно залучати до участі в справі відповідача без відповідного клопотання позивача. Судове рішення не може накладати на третіх осіб, які мають чи не мають самостійні вимоги щодо предмета спору, а також на осіб, які не беруть участі у справі, будь-які матеріально-правові обов'язки, а також встановлювати чи захищати їхні права.

Таким чином, не зазначення правовласника відповідачем або навіть зазначення його третьою особою у спорі матиме наслідком залишення позову без задоволення, адже внаслідок розгляду спору порушиться право власника на знак для товарів і послуг. Яскравим прикладом є постанова Верховного Суду від 25.06.2019 р. у справі №910/17792/17, з якої вбачається, що суд апеляційної інстанції задовольнив позовні вимоги та визнав недійсними свідоцтва третьої особи. Підставою для скасування рішення стала лише обставина, що судове рішення не може порушувати права третьої особи.

Позивач при подібних спорах також повинен надати документи, які б свідчили про те, що в певний період часу знак не міг бути добре відомим. Інша справа, що в переважній більшості випадків позивач не має доступу до таких документів, тому щонайменше без клопотань про витребування доказів судом не обійтися.

Важливість спростування доводів іншої сторони також підтверджується постановою Верховного Суду від 18.02.2020 р. у справі №910/7000/19, в якій суд касаційної інстанції відхилив доводи відповідача, адже останній не надав суду іншого висновку експертизи про її призначення судом, а також не заявляв клопотання.

Отже, варто відзначити, що в справах, пов'язаних із захистом прав на торговельні марки, велике значення має висновок експерта. Хоча іноді можуть виникати ситуації, коли представлено кілька експертних висновків, а їхні результати суперечливі. Кожна конкретна справа є унікальною, оскільки спори відносяться до різних торговельних марок, і ступінь їх унікальності різниться. Анулювання свідоцтва про реєстрацію торговельної марки часто призводить до значних втрат для бізнесу, тому побудова власної позиції на етапі судового розгляду не завжди є достатнім та розумним варіантом. З цього приводу правовласник повинен вживати всі необхідні заходи щодо охорони та захисту своєї торговельної марки ще до її державної реєстрації.

Статтею 19 Закону «Про охорону на знаки для товарів і послуг» передбачено можливість визнання свідоцтва про реєстрацію недійсним у судовому порядку у разі:

1. Невідповідності зареєстрованого знака умовам надання правової охорони: Це може включати ситуації, коли знак не відповідає встановленим законом умовам для отримання правової охорони.

2. Наявності у свідоцтві елементів зображення знака й переліку товарів і послуг, яких не було в поданій заявці: Це може стати підставою для визнання свідоцтва недійсним, якщо у процесі отримання реєстрації включено елементи чи перелік товарів і послуг, які не були включені в заявку.

3. Видачі свідоцтва внаслідок подання заявки з порушенням прав третіх осіб: Це може стати підставою для недійсності свідоцтва, якщо заявка була подана з порушенням прав третіх осіб.

Стаття 6-quinquies Паризької конвенції про охорону промислової власності надає можливість визнання товарних знаків недійсними у випадках:

1. Порушення прав третіх осіб в країні, де вимагається охорона: Якщо знаки можуть порушити права, які набули треті особи в країні, де вимагається охорона, то такий знак може бути визнаний недійсним.

2. Суперечність моралі чи громадському порядку і можливість введення в оману громадськість: Якщо знаки суперечать моралі чи громадському порядку, зокрема, якщо вони можуть ввести в оману громадськість, то такі знаки можуть бути визнані недійсними.

Прикладом застосування вищенаведених положень є справа № 910/8225/18. Компанія МакДональдз Інтернешнл Проперті звернулась з позовом, в якому просить визнати свідоцтво на знак для товарів і послуг «СМАК ДРАЙВ» недійсним повністю. Позивач зазначив, що при реєстрації спірної торговельної марки «СМАК ДРАЙВ» для відповідних послуг 43 класу МКТП, не було взято до уваги, що дане позначення є схожим настільки, що його можна сплутати з зареєстрованою раніше торговельною маркою «МакДрайв» для таких же самих та споріднених з ними послуг 43 класу МКТП, чим порушив вимоги ст. 6-quinquies Паризької конвенції про охорону промислової власності та п. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», а відповідно до п. 1 ст. 19 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» свідоцтво на знак для товарів і послуг може бути визнано у судовому порядку недійсним повністю або частково у разі невідповідності зареєстрованого знака умовам надання правової охорони. Також при розгляді справи був залучений експерт для вирішення таких питань:

– Чи є торговельна марка «СМАК ДРАЙВ» схожою настільки, що її можна сплутати з раніше зареєстрованою торговельною маркою «МакДрайв»?

– Чи може торговельна марка «СМАК ДРАЙВ» ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари або надає послуги?

На обидва питання, експерт дав стверджувальну відповідь. З огляду на все вищенаведене, суд повністю задовольнив позов.

Початок перебігу позовної давності у спрах про визнання недійсним свідоцтв на торговельні марки збігається з моментом виникнення в зацікавленої сторони права на позов, тобто можливості реалізувати своє право в примусовому порядку через суд.

Шкода немайнового характеру, що завдається посяганням на ТМ та комерційне найменування. Стаття 23 ЦК України визначає моральну шкоду через фізичні та моральні страждання, що в свою чергу однозначно орієнтує її на виключне застосування до фізичних осіб. Але п. 4 даної статті передбачає, що моральна шкода полягає також у приниженні ділової

репутації фізичної або юридичної особи. Поняття «ділової репутації юридичної особи» є складним і визначається як «морально-етична категорія та особисте немайнове право, яке має самостійне значення для судового захисту». Законодавство не надає конкретного визначення терміну «ділова репутація», і це поняття регулюється відповідно до Постанови №1 Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 року.

Згідно з цим визначенням, «ділова репутація» юридичної особи включає в себе її морально-етичні характеристики та її статус в галузі ділових відносин. Це особисте немайнове право, яке може бути захищене в суді. Але в ч. 2 п. 5 Інформаційного листа «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» №01–8/184 від 28 березня 2007 р. Вищий господарський суд України (далі – ВГСУ) роз'яснив, що діловою репутацією юридичної особи є престиж її фірмового (комерційного) найменування, торгових марок та інших належних їй нематеріальних активів серед споживачів її товарів і послуг. В ч. 6 Інформаційного листа «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» №01–8/184 від 28 березня 2007 р. ВГСУ зазначено, що пониження ділової репутації суб'єкта господарювання (підприємця) є поширення у будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, що дискредитують спосіб ведення чи результати його господарської (підприємницької) діяльності, у зв'язку з чим знижується вартість його нематеріальних активів. Зазначені дії завдають майнової та моральної шкоди суб'єктам господарювання, а тому дана шкода за відповідними позовами потерпілих осіб підлягає відшкодуванню за нормами статей 1166, 1167 ЦК України. Положення цих норм щодо категорій поширювачів такої інформації можуть бути конкретизовані в окремих законах. Тому виходячи зі змісту ст. 23 ЦК України право на компенсацію моральної шкоди юридична особа має лише у випадку пониження ділової репутації. Організація, або юридична особа, є складною системою, і правові конфлікти, що стосуються її статусу чи діяльності, можуть впливати на різні аспекти, такі як честь, гідність і ділова репутація. Соціальна психологія може сприяти кращому розумінню взаємин між учасниками конфлікту та впливати на процес його вирішення.

У галузі господарського права, конфлікти можуть бути врегульовані через арбітражні суди, і процес може розпочинатися з направлення претензії та подання позовної заяви. Перед введенням справи до суду, сторони можуть користуватися альтернативними методами вирішення спорів, такими як перемовини, конференції, посередництво тощо.

Важливим етапом є компетентне складання позовної заяви та аргументація юридичних позицій. У сучасному правовому середовищі, де репутаційний аспект важливий, адвокати та юридичні консультанти все частіше враховують соціально-психологічні аспекти у своїх стратегіях.

У позовній заяві, спрямованій на відшкодування моральної шкоди, необхідно ретельно викласти наступні елементи:

1. Зміст позовних вимог:
 - Чітке визначення моральної шкоди, яку позивач вважає заподіяною.
 - Конкретизація та обґрунтування того, як саме вчинки відповідача призвели до моральної шкоди.
 2. Виклад обставин:
 - Докладний опис обставин, які є підставою для заявлення позову.
 - Зазначення часового, місцевого та суб'єктивного контексту, що відіграв роль у виникненні моральної шкоди.
 3. Неправомірні дії:
 - Конкретизація та докази щодо неправомірних дій відповідача, які призвели до заподіяння моральної шкоди.
 - Вказівка на порушення нормативних актів чи правових обов'язків, що спричинили виникнення шкоди.
 4. Надання доказів:
 - Встановлення конкретних фактів, свідчень та інших доказів, які підтверджують вину відповідача та факт заподіяння моральної шкоди.
 - Збір та представлення свідчень, експертних висновків, фото- або відеоматеріалів, які підкріплюють позовні вимоги.
- Інформація повинна бути структурованою та логічною, аргументованою та відповідати вимогам процесуального законодавства.

ТЕМА 7. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОКРЕМІ (НЕТРАДИЦІЙНІ ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (2 год)).

1. Захист прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю.
2. Захист прав інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію.
3. Захист прав інтелектуальної власності на сорти рослин (породи тварин).
4. Захист прав інтелектуальної власності на компонування інтегральних мікросхем.
5. Захист прав інтелектуальної власності на наукові відкриття.

Ключові слова теми: комерційна таємниця, конфіденційна інформація, ноу-хау, компонування інтегральної мікросхеми, сорти рослин, породи тварин, наукові відкриття, раціоналізаторська пропозиція.

Non-Disclosure Agreement (NDA) (укр. Угода про нерозголошення) – це різновид договору, предметом якого виступає охорона **комерційної таємниці** та/або конфіденційної інформації, якою сторони обмінюються у процесі виконання іншого договору – трудового, підряду тощо.

Отже, угода про нерозголошення (NDA) укладається між двома сторонами: роботодавцем або замовником (як «сторона, що розкриває») та найманим працівником, виконавцем чи підрядником (як «сторона, що одержує»). Зазвичай ця угода визначається для регулювання передачі та використання конфіденційної інформації, яка стає відомою стороні, що одержує, в ході виконання замовлення або трудових обов'язків.

«Сторона, що розкриває» – власник інформації, передає цю інформацію «стороні, що одержує» у зв'язку зі здійсненням замовлення чи виконанням трудових обов'язків. Основні питання, які врегульовуються угодою, включають передачу інформації, її використання, захист від несанкціонованого розголошення та відповідальність за порушення цих умов.

Природньо, що укладенню NDA підвищена увага приділяється у такій чутливій до питань охорони комерційної таємниці сфері, як ІТ, зокрема, у межах договорів на розробку програмної продукції, веб-сайтів тощо.

Предметом NDA виступають відомості, що належать до комерційної таємниці та/або конфіденційної інформації.

Отже, істотними умовами віднесення тієї чи іншої інформації до комерційної таємниці та надання їй відповідної правової охорони є:

- до такої інформації за звичайних умов відсутній вільний доступ третіх осіб на законних підставах;
- у зв'язку з цим, дана інформація має комерційну цінність для її володільця;
- з огляду на це, вказана інформація є предметом адекватних заходів для збереження її секретності з боку володільця.

Такий самий зміст і характеристики, що стосуються невідкритої інформації, визначені в пункті 2 статті 39 розділу 7 додатка 1С «Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності» Угоди про заснування Світової організації торгівлі, яку Україна приєднала у 2008 році. Термін правового захисту комерційної таємниці обмежується строком дії визначених умов (згідно з частиною 1 статті 508 Цивільного кодексу України та частиною 2 статті 162 Господарського кодексу України).

Власник комерційної інформації, тобто особа, яка законно визначила інформацію як комерційну таємницю, має майнові права (правомочності), які визначені положеннями частини 1 статті 506 Цивільного кодексу України та частини 1 статті 162 Господарського кодексу України.

Зазвичай до комерційної таємниці включають такі інформаційні дані: внутрішні нормативні акти (процедури, правила, інструкції, регламенти, положення), комерційні пропозиції, запити потенційних клієнтів на продукцію та послуги, розрахунки витрат на виробництво, оцінки рентабельності та прибутковості; конструкторську документацію, технологічні процеси, технічні умови, СТП, наявність товарно-матеріальних цінностей, програми розробки нових продуктів; інформацію про діяльність компанії, включаючи фінансово-економічний стан, розробки та впровадження процесів, технологій та заходів, спрямованих на досягнення прибутку; дані

про системи безпеки та захисту інтересів компанії; укладені угоди; проекти, винаходи, зразки; інформацію, яку працівник дізнається під час виконання своїх трудових обов'язків за основним контрактом.

Відповідно до частини 3 статті 162 Господарського кодексу України, особа, яка протиправно використовує комерційну інформацію, що належить суб'єкту господарювання, зобов'язана відшкодувати завдані збитки відповідно до закону. Особа, яка самостійно та добросовісно отримала інформацію, що є комерційною таємницею, має право використовувати цю інформацію на свій розсуд.

Зазначено, що неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці є одним з виявів недобросовісної конкуренції, згідно з частиною 2 статті 32 Господарського кодексу України та частиною 2 статті 1, главою 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (№ 236/96-ВР).

Зміст таких дій розкривається у відповідних положеннях ГК України та зазначеного Закону, а саме: неправомірним збиранням відомостей, що становлять комерційну таємницю, вважається добування протиправним способом зазначених відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання; розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення іншої особи без згоди уповноваженої на те особи з відповідними відомостями особою, якій вони були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання; схилянням до розголошення комерційної таємниці є спонукання до розкриття цих відомостей особи, якій останні були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання; неправомірним використанням комерційної таємниці є впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять комерційну таємницю.

За неправомірні дії з інформацією, що містить комерційну таємницю, передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність.

Спори щодо раціоналізаторської пропозиції. Технічна творчість в Україні відзначається великою кількістю видатних особистостей, які здобули визнання як на внутрішній, так і на міжнародній арені. Ці особистості, як винахідники і раціоналізатори, прославили Україну своїми технічними досягненнями.

Згідно з законодавством України, «раціоналізаторська пропозиція» має чітке визначення. Згідно зі статтею 481 Цивільного кодексу України, це визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Суб'єктами прав на раціоналізаторську пропозицію є автор, тобто фізична особа, творчою працею якої створено рішення, і юридична особа, якій ця пропозиція подана.

Отже, раціоналізаторські пропозиції не тільки сприяють технічному прогресу, але й користуються юридичним визнанням та захистом відповідно до чинного законодавства.

Порядок користування на раціоналізаторську пропозицію, створену в співавторстві, визначається угодою між ними. Законодавством визначено права автора та юридичної особи. Автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана. Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі.

Раціоналізація включає в себе значну кількість працівників у сфері технічної творчості та приносить велику користь не лише підприємству, де діє раціоналізатор, але й самому творцеві раціоналізаторської пропозиції. Згідно із законодавством, працівники, які є авторами раціоналізаторських пропозицій, мають право на певні пільги з трудових відносин.

Трудове законодавство передбачає додаткові права для працівників, які виступають у ролі авторів раціоналізаторських пропозицій. Ці права можуть включати право на додаткову відпустку, переважне залишення на роботі у випадку скорочення чисельності або штату працівників і т.д. Згодом, на кожному підприємстві в колективному договорі слід передбачити відведення коштів для розвитку технічної творчості працівника.

Що ж до самої раціоналізаторської пропозиції, то законодавство встановлює для цього об'єкта певні вимоги і вони полягають у тому, що задля визнання пропозиції раціоналізаторською вона має відповідати таким критеріям:

- бути технічним або організаційним рішенням
- мати місцеву новизну;
- бути корисною інтелектуальна власність часто стає об'єктом неправомірних дій, зловживань, недозволеного використання, а відтак, потребує надійної ефективної правової охорони, що залежить від закон

Принципи раціоналізації спрямовані на взаємовигідне використання творчості працівників та визнання їхнього внеску. Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право використовувати її на свій розсуд і в будь-якому обсязі.

Така пропозиція, прийнята на підприємстві, може бути використана і на інших підприємствах. Зазначене підприємство може надати інформацію про пропозицію зацікавленим сторонам для укладення відповідної угоди.

Розмір винагороди для автора раціоналізаторської пропозиції визначається відповідно до обсягу її використання. Це може включати різноманітні пільги та винагороду, спрямовану на стимулювання та визнання творчого потенціалу працівника.

Всі конфлікти, пов'язані з використанням раціоналізаторської пропозиції, розглядаються у судовому порядку, за винятком випадків оскарження відмови щодо прийняття такої пропозиції. Вирішення цих справ

покладено на керівника підприємства, до якого була подана раціоналізаторська пропозиція.

Знаковою є судова справа за позовом до ПрАТ «ВО «Стальканат-Сілур», **про визнання права авторства на раціоналізаторську пропозицію** відносно виготовлення сталевих канатів по (ТУ У 28.7-26209430-085:2009 «Канати сталеві подвійного звивання типу ЛК-О діаметр 5.2. мм», конструкції 6*7(1+6,+1*7(1+6)) для застосування в замково-пломбірувальних пристроях споживача ДП «Вінницятрансприлад» та стягнення коштів у розмірі 10 % від отриманого відповідачем загального доходу від використання сталевих канатів за 2012 та 2013 рік на загальну суму 1561369 грн. 60 коп.

Суд визначив, що всі фактори, на які посиляється позивач і відповідач, є суттєвими для даної справи та були належним чином оцінені. Суть спору полягає у виникненні у позивача авторського права на раціоналізаторську пропозицію та відповідного права на винагороду.

Позивач, відповідно до своєї посадової інструкції, займався розробкою та удосконаленням канатів, які виробляє підприємство відповідача.

На думку позивача, у зв'язку з відсутністю на ПрАТ ВО «Стальканат - Сілур» бюро раціоналізації та прийому заяв на раціоналізаторські пропозиції, останній був позбавлений можливості подавати заяву про реєстрацію раціоналізаторську пропозицію у 2009 році. Дізнавшись про виробництво вказаних канатів 6*7(1+6)+1*7(1+6)5, 2 м.м. позивач звернувся на ПАТ ВО «Стальканат - Сілур» у 2013 році із заявою про нарахування та виплату винагороди за розробку раціоналізаторської пропозиції після її використання підприємством, однак отримав відповідь з відмовою. В позові зазначено, що розроблення нового канату не входило в трудові обов'язки на підприємстві, а було виключено ініціативою позивача, тому він звернувся за захистом авторського права на раціоналізаторську пропозицію та стягнення винагороди.

Суд, заслухавши пояснення учасників процесу та дослідивши матеріали справи, дійшов до висновку, що позовні вимоги не підлягають задоволенню з наступних підстав.

1. Відповідно до статті 481 Цивільного кодексу України, раціоналізаторською пропозицією визнається юридична особа, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Оскільки згідно з матеріалами справи та інформацією, яку подав позивач, до 2014 року він не звертався до відповідача із заявою щодо визнання його пропозиції та запропонованої технології раціоналізаторською, Приморський районний суд м. Одеса визнав факт відсутності відповідного звернення.

2. Справді, за чинним законодавством України не передбачено обов'язку підприємств обов'язково організовувати власні структури або відділи для реєстрації раціоналізаторських пропозицій. Відсутність таких відділів або фахівців не обмежує право громадян та працівників звертатися до

відповідних юридичних осіб з ініціативами та пропозиціями, в тому числі стосовно раціоналізаторських ідей. Це відкриває можливості для гнучкості та індивідуального підходу до управління інноваційними ідеями на різних рівнях бізнес-структур.

3. Згідно з Тимчасовим положенням, раціоналізаторська пропозиція отримує правову охорону у формі посвідчення на підприємстві, установі чи організації, які визнали пропозицію раціоналізаторською. Такі підприємства, установи чи організації є суб'єктами правовідносин з приводу раціоналізаторської пропозиції згідно з вказаними нормативними актами. Водночас підприємства, яким не подали раціоналізаторську пропозицію або які її не визнали, не вважаються суб'єктами правовідносин щодо раціоналізаторської пропозиції і не несуть зобов'язань у разі використання технології, описаної в раціоналізаторській пропозиції.

4. З аналізу матеріалів, включаючи позовну заяву, пояснення позивача та додані документи, суд приходить до висновку, що позивач не представив достатніх доказів, які б підтверджували конструктивне рішення раціоналізаторської пропозиції. Відсутність креслень, розрахунків чи інших матеріалів, які б детально описували технологічне рішення, перешкоджає зробити висновок, що саме позивач є автором і винахідником цієї раціоналізаторської пропозиції.

Щодо заявлених позовних вимог в частині стягнення коштів у розмірі 10 % від отриманого відповідачем загального доходу від використання сталевих канатів за 2012 та 2013 рік на загальну суму 1561369 грн. 60 коп. слід відмовити в зв'язку із невизнанням судом пропозиції раціоналізаторською. Відповідно до ст. 484 ЦК України автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана. Виходячи з встановлених судом обставин справи, суд визнає необґрунтованість та недоведеність позовних вимог позивача, тому вимоги позивача не підлягають задоволенню у повному обсязі.

Захист прав інтелектуальної власності на сорти рослин. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин», що був прийнятий у 2002 році, визначає правовий статус інтелектуальної власності на сорти рослин в Україні. Цей закон відповідає міжнародним стандартам, зокрема, враховує вимоги Міжнародної Конвенції по охороні сортів рослин та адаптований до нормативних актів Європейського Союзу.

Основними юридичними документами, які становлять основу законодавства України щодо прав на сорти рослин, є Конституція України, Цивільний кодекс України, сам Закон про охорону прав на сорти рослин, а також міжнародні угоди у цій галузі, які зобов'язують Україну. Це законодавство визначає порядок отримання, використання та захисту прав на сорти рослин, сприяє розвитку інновацій у сільському господарстві та забезпечує визнання прав власності на нові сорти рослин.

Згідно зі статтею 10 Закону можуть набуватися такі права на сорти:

- 1) особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин;
- 2) майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин;
- 3) майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин.

Ці права виникають на сорті, що відповідає установленим законом критеріям та має призначену назву відповідно до цих критеріїв. Особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин засвідчуються свідоцтвом про авторство на сорт рослин. З майновими правами інтелектуальної власності на сорт рослин пов'язано отримання патенту на цей сорт.

Обсяг юридичного захисту для сорту, щодо якого видано патент, визначається комплексом характеристик, які представлені у відомостях, що додаються до Реєстру патентів. Майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин підтверджується свідоцтвом про державну реєстрацію сорту рослин.

Державна реєстрація сорту здійснюється, якщо сорт відмінний, однорідний та стабільний, йому присвоєна назва і він придатний до поширення в Україні.

Сорт рослин можна:

- 1) визначити ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності відповідного генотипу або комбінації генотипів;
- 2) відрізнити від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву, принаймні однієї із зазначених ознак і розглядати як єдине ціле з погляду її придатності для відтворення в незміненому вигляді.

У випадку, коли сорт має захист в іншій країні або подана заявка на його охорону, його назва в Україні повинна бути ідентичною назві, використаній в інших країнах. Якщо патентна охорона не отримана, але сорт вже продається або відомий під певною назвою, в Україні також слід використовувати ідентичну назву при отриманні охорони. Це відповідає політиці «один сорт - одна назва» і підкреслює важливість єдиної назви для сорту на міжнародному рівні.

У випадку, якщо назва сорту в Україні вважається неприйнятною з якихось причин, заявнику може бути запропоновано змінити назву. Після присвоєння сорту нової назви будь-які права, пов'язані з попередньо схваленою назвою, не повинні становити перешкоду для її вільного використання в контексті цього сорту.

Згідно зі статтею 49 Закону, особи, які використовують посадковий матеріал сорту, зобов'язані використовувати назву цього сорту навіть після закінчення строку його правової охорони. Водночас, власникові сорту надається право поєднувати назву сорту зі знаками для товарів і послуг, вказівкою на походження товарів та комерційним найменуванням.

Об'єктом права на сорт є селекційне досягнення у рослинництві, яке відповідає умовам патентоспроможності, тобто є:

1. новим (матеріал сорту не був відомий цивільному обороту на дату видачі патенту);

2. вирізняльним (чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, який є загальновідомим);
3. однорідним (результати розмноження сорту збігаються з його ознаками);
4. стабільним (ознаки сорту залишаються незмінними після його розмноження).

Права інтелектуальної власності на сорт рослин поділяються на особисті немайнові та майнові. Особисті немайнові права підтверджуються свідоцтвом про авторство на сорт рослин. Майнові права на сорт рослин підтверджуються патентом на сорт рослин та реєстрацією в Державному реєстрі патентів на сорти рослин..

Статтею 53 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» передбачено, що присвоєння авторства без дозволу є порушенням особистих немайнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин. Дії, пов'язані з цим сортом і вимагають дозволу від особи з майновими правами інтелектуальної власності на сорт рослин, без її дозволу вважаються порушенням майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин згідно з положеннями статті 39 зазначеного Закону.

Захист прав на сорти рослин може бути забезпечений через судовий та адміністративний порядок. Суди, відповідно до своєї компетенції, розглядають різні питання, зокрема:

- Спори, пов'язані з наданням та державною реєстрацією прав на сорт;
- Спори, щодо сортів, створених у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи за дорученням роботодавця;
- Конфлікти, пов'язані з авторством на сорт, винагородами для авторів, укладанням та виконанням ліцензійних угод;
- Визнання власників сорту, визнання прав на сорт недійсними, дострокове припинення прав;
- Розгляд порушень особистих немайнових та майнових прав на сорт;
- Визнання сорту придатним для використання в Україні та інші питання.

За порушення вказаних вище вимог Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» статтею 55 передбачено, що суд має право ухвалити **рішення** про:

- а) відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної порушенням прав на сорт, з визначенням розміру відшкодування;
- б) відшкодування збитків, завданих порушенням майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин;
- в) стягнення із порушника отриманого внаслідок порушення прав на сорт доходу, включаючи втрачену володільцем патенту вигоду;
- г) стягнення компенсації, що визначається судом у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, з урахуванням того, чи було вчинене порушення без умислу чи навмисно, замість відшкодування збитків або стягнення доходу;

д) припинення дії, яка створює загрозу порушення прав на сорт.

Також суд може постановити рішення про:

а) вилучення з комерційного обігу чи конфіскацію незаконно одержаного відповідачем будь-якого матеріалу сорту та продукту, отриманого безпосередньо з нього (матеріал та продукт сорту, добросовісно набуті іншими особами, конфіскації не підлягають);

б) вилучення чи конфіскацію матеріалів і/або обладнання, які були значною мірою використані для незаконного виробництва матеріалу сорту.

Захист прав інтелектуальної власності на компоновання інtermальних мікросхем. Відносини, які виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на компоновання напівпровідникових виробів в Україні, регулюються Цивільним кодексом України та Законом України «Про охорону прав на компоновання напівпровідникових виробів».

Напівпровідниковий виріб – це остаточна чи проміжна форма будь-якого виробу, що складається з матеріальної основи, яка включає в себе напівпровідниковий шар, а також один або кілька шарів, виготовлених із провідникового, ізоляційного або напівпровідникового матеріалу. Ці шари розташовані відносно один одного відповідно до заздалегідь визначеної тривимірної моделі і призначені для виконання функцій електронних схем, як самостійно, так і в поєднанні з іншими функціями.

Компоновання напівпровідникового виробу (компоновання) - це сукупність взаємозв'язаних зображень, які в певний спосіб зафіксовані або закодовані і відображають тривимірну конфігурацію шарів, що складають напівпровідниковий виріб. Кожне зображення містить конфігурацію або її частину напівпровідникового виробу на будь-якому етапі його виробництва.

Компоновання відповідає умовам охороноздатності, якщо воно є оригінальним.

Право на реєстрацію компоновання має автор або його спадкоємець.

Право на реєстрацію компоновання та всі витікаючі з цього права належать роботодавцеві автора компоновання, якщо створення компоновання відбулося в рамках виконання службових обов'язків або за спеціальним дорученням роботодавця, за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачено інше.

Реєстрація надає власнику зареєстрованого компоновання виключне право: забороняти іншим особам комерційне використання чи імпорт із цією метою компоновання без його дозволу; передавати на підставі договору права на компоновання будь-якій особі, яка стає правонаступником власника зареєстрованого компоновання; видавати будь-якій особі дозвіл (ліцензію) на використання зареєстрованого компоновання на підставі ліцензійного договору.

Використання компоновання включає в себе: відтворення компоновання; виробництво напівпровідникових виробів за допомогою даного компоновання; виготовлення будь-яких виробів, які містять такі напівпровідникові вироби; ввезення на митну територію України таких

напівпровідникових виробів та виробів, що містять їх; пропозицію для продажу, зокрема через Інтернет, продаж та інші способи введення в цивільний обіг або зберігання в зазначених цілях напівпровідникових виробів, виготовлених з використанням компонування, а також будь-яких виробів, які містять такі напівпровідникові вироби.

Не визнається порушенням прав, що надається реєстрація компонування, використання зареєстрованого компонування: у побудові чи в процесі експлуатації транспорту іноземної держави, який час або випадково знаходиться в водах, повітряному просторі чи на території України, за умови, що зареєстрований компонування використовується лише для зазначеного потреби; без комерційної мети; з науковою метою або в порядку експерименту; відтворення компонування з використанням аналізу, оцінки або вивчення концепції, процесів, систем чи методів, втілених у компонуванні, або самого компонування; за надзвичайних обставин (стихійне лихо, катастрофа, епізоотія тощо) про використання власника права на компонування як це стане практично можливим та виплатою йому відповідної компенсації.

Особа, яка добросовісно використовувала компонування до подання заявки на його реєстрацію, або та, хто серйозно готувався до такого використання до встановлення заявки, зберігає право попереднього користувача компонування. Право попереднього користувача може бути передане або передовірене лише разом із підприємством чи діловою практикою, або частиною них, в яких використовувалося заявлене компонування або проводилась значна та серйозна підготовка для його використання.

Не визнається порушенням права, що надається реєстрація компонування, використання іншого компонування, що відповідає вимогам частини другої та третьої статті 5 цього Закону та створено для результатів аналізу, оцінки або вивчення концепції, процесів, систем чи методів, втілених у зафіксованому компонуванні.

Захист прав інтелектуальної власності на наукові відкриття. Нинішнє положення справ з охороною наукових відкриттів в Україні є недосконалим. Це може бути пояснено низькою популярністю об'єкта інтелектуальної власності, такого як наукові відкриття, а також безперешкодним використанням його будь-ким та неефективним державним контролем. На початку XXI століття наука та її досягнення виступають як важіль для суспільного розвитку у провідних країнах світу.

Науку поділяють на фундаментальну, спрямовану на розкриття закономірностей розвитку природи та суспільства, і прикладну, орієнтовану на вирішення конкретних утилітарних завдань. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», фундаментальні наукові дослідження спрямовані на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства та людини, в той час як

прикладні наукові дослідження спрямовані на одержання та використання знань для практичних цілей.

Вчені вважають, що наукові відкриття є нетрадиційним об'єктом інтелектуальної власності. У цивільному праві України існує різна класифікація інститутів права інтелектуальної власності, до яких зазвичай відносять інститут авторського права і суміжних прав, інститут промислової власності (патентного права та засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту) і інститут специфічних об'єктів.

Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848–VIII, наукова діяльність визначається як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Відповідно до ст. 418 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної діяльності, визначений цим Кодексом та іншими законами. Із цього випливає, що не будь-яка творча й інтелектуальна діяльність може визнаватись об'єктом інтелектуальної власності та підпадати під захист цивільного законодавства. Право інтелектуальної власності непорушне. Ніхто не може бути позбавлений прав інтелектуальної власності чи обмежений у їх використанні, крім випадків, передбачених законом. Відповідно до ст. 457 Цивільного кодексу України, науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей і явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни в рівень наукового пізнання.

На відміну від більшості інших об'єктів, Цивільний кодекс України не визначає, хто є суб'єктом права на наукове відкриття. У ст. 458 лише згадано його як «автора» у зв'язку з визначенням основних прав на наукове відкриття але водночас не охороняється Законом України «Про авторське право і суміжні права». Звертаючи увагу на те, що зазвичай авторами наукових відкриттів є особи, що займаються науковими дослідженнями, важливо визначити суб'єктів такої діяльності. Згідно зі статтею 4 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності вважаються наукові працівники, науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти і докторанти, інші вчені, наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та громадські наукові організації в науковій і науково-технічній діяльності. Отже, суб'єктом права інтелектуальної власності на наукове відкриття може бути особа, творчою працею якої підтверджується конкретне відкриття. Авторами наукового відкриття можуть бути лише фізичні особи, включаючи іноземних громадян. Якщо наукове відкриття розроблене кількома особами, це може призвести до співавторства на даному об'єкті інтелектуальної власності.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. Це підтверджується положенням Цивільного кодексу України, згідно з частиною 1 статті 438, згідно з якою особисті немайнові права належать автору. Крім того, фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав і не може бути позбавлена цих прав згідно з частиною 3 статті 269 ЦК України. Отже, наявність особистих немайнових прав інтелектуальної власності може бути прямо пов'язана з фізичним існуванням матеріалізованого об'єкта.

Щодо наукового відкриття, його розглядають як надбання для всього людства, тому з урахуванням специфіки даного об'єкта виключні права на нього не можуть бути встановлені. Мова йде про комплекс немайнових прав, які виникають у автора відкриття з його створення. Автор має право лише на отримання диплома та одноразової матеріальної винагороди.

Автори наукових відкриттів мають такі права: право на визнання його творцем (автором) наукового відкриття; право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву; право перешкоджати будь-якому посяганням на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди його честі чи репутації; інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Серед основних прав важливими є право авторства, що передбачає визнання себе першовідкривачем конкретних знань, та право на ім'я, яке надає автору право привласнити відкриттю своє ім'я або спеціальну назву. Вважаємо, що особисті немайнові права автора наукового відкриття - це абсолютні, невідчужувані, суб'єктивні права фізичних і юридичних осіб, які безстроково охороняються державою та виникають із моменту створення раніше невідомих закономірностей, властивостей і явищ. Після створення наукового відкриття існує необхідність оформлення права на такий об'єкт, забезпечивши його правову охорону. Охорона державою прав суб'єктів інтелектуальної власності сприяє розвитку науково-дослідної діяльності, збільшує кількість літературних творів, винаходів, промислових зразків тощо. Така ініціатива сприяє розвитку технічного процесу та підвищенню культури громадян. Зміст наукового відкриття визначають знання про те, що цей об'єкт наукового відкриття (закономірність, властивість, явище) існує.

Наукове відкриття, яке проявляється у вирішенні завдань пізнання, полягає у виявленні суттєвих, необхідних, таких, що повторюються, зв'язків у матеріальному світі, а не у встановленні якихось раніше не відомих матеріальних об'єктів. З моменту оприлюднення вони стають суспільним надбанням і можуть вільно використовуватись кожною особою, яка в цьому зацікавлена.

Охоронним документом, який підтверджує право інтелектуальної власності на наукове відкриття, є диплом на наукове відкриття та його державна реєстрація. Диплом визнає результат наукової творчості як наукове відкриття, встановлює авторство особи, яка здійснила відкриття, та визначає пріоритет наукового відкриття. Згідно з ч. 2 ст. 458 Цивільного кодексу

України (ЦК України), правова охорона наукового відкриття здійснюється в порядку, встановленому законом. Однак ЦК України не містить конкретних норм, що регулюють особливості набуття правової охорони цього нетрадиційного об'єкта права інтелектуальної власності..

На сьогоднішній день в Україні не існує детальної процедури державної реєстрації набуття прав власності на наукове відкриття. Громадська організація Асоціація авторів наукових відкриттів України здійснює реєстрацію наукових відкриттів, але цей процес не включає державну експертизу. Авторам об'єктів, які можуть бути визнані науковими відкриттями, рекомендується публікація факту першості в їхніх відкриттях для закріплення пріоритету. Після цього може проводитися реєстрація прав на науковий результат як на об'єкт авторського права.

Впровадження Відкритого державного реєстру наукових відкриттів є перспективним кроком для підвищення доступності та прозорості в області наукових досягнень. Цей реєстр міг би об'єднати всі зареєстровані та визнані наукові відкриття, забезпечуючи широкий доступ для перегляду та використання цієї інформації. Такий підхід сприяв би обміну знаннями та сприяв більшій взаємодії в науковому середовищі.

Закріплення правової охорони для наукових відкриттів могло б стати додатковим стимулом для дослідників та науковців, щоб ділитися своїми результатами та сприяти інноваційному розвитку. Правова охорона таких об'єктів інтелектуальної власності може забезпечити визнання авторства, заохочувати та захищати інтереси творців, що, в свою чергу, сприятиме розвитку науки та технологій в Україні.

3. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Специфіка прав інтелектуальної власності (4год).

1. Право інтелектуальної власності: поняття та види.
2. Зміст права інтелектуальної власності.
3. Суб'єкти права інтелектуальної власності.
4. Поняття та особливості авторських прав.
5. Поняття та особливості суміжних прав.
6. Поняття та особливості патентних прав.
7. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів та послуг та права, що на них виникають.
8. Особливості прав на окремі (нетрадиційні) об'єкти права інтелектуальної власності.
9. Державна політика у сфері права інтелектуальної власності.

Тема 2. Поняття захисту прав інтелектуальної власності (2 год).

1. Специфіка відносин у сфері права інтелектуальної власності.
2. Захист прав інтелектуальної власності.
3. Конфлікти у сфері прав інтелектуальної власності.
4. Види конфліктів у сфері права інтелектуальної власності.
5. Співвідношення конфлікту і спору у сфері права інтелектуальної власності.
6. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності.

Тема 3. Форми та способи захисту прав інтелектуальної власності (4 год).

1. Судовий захист прав інтелектуальної власності.
2. Вищий суд з питань інтелектуальної власності в судовій системі України.
3. Міжнародна практика захисту прав інтелектуальної власності спеціалізованим судом.
4. Захист прав інтелектуальної власності органами державної влади.
5. Альтернативне вирішення спорів у сфері права інтелектуальної власності.
6. Класифікація способів альтернативного вирішення спорів.
7. Медіація у сфері права інтелектуальної власності.
8. Онлайн врегулювання конфліктів.

Тема 4. Особливості захисту авторських та суміжних прав (4 год).

1. Поняття та особливості порушення майнових прав щодо об'єктів авторського права.
2. Поняття та особливості порушення особистих немайнових авторських прав.

3. Спори за участю організацій колективного управління майновими авторськими правами.
4. Конфлікти за участю неповнолітнього автора.
5. Спори між співавторами.
6. Спори щодо невиконання або неналежного виконання авторських договорів.
7. Права на об'єкти створені штучним інтелектом.
8. Авторські права і мережі Інтернет та їх порушення.

Тема 5. Особливості захисту патентних прав (2 год).

1. Поняття та особливості порушень патентних прав.
2. Дії, які не визнаються порушенням патентних прав.
3. Додаткова охорона прав на винаходи.
4. Значення суспільного інтересу у патентному праві.
5. Оскарження рішень щодо відмови у реєстрації об'єкта права інтелектуальної власності.

Тема 6. Особливості захисту прав на об'єкти що віднесені до засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів та послуг (2 год).

1. Порушення прав на знаки для товарів та послуг.
2. Спори про визнання недійсним рішення уповноваженого органу про визнання знака добре відомим в Україні.
3. Спори, пов'язані з визнанням свідоцтв на торговельну марку недійсними.
4. Порушення прав на комерційне найменування.
5. Шкода немайнового характеру, що завдається посяганням на ТМ та комерційне найменування.
6. Порушення прав на географічне зазначення.

Тема 7. Особливості захисту прав на окремі (нетрадиційні) об'єкти права інтелектуальної власності (2 год).

1. Захист прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю.
2. Захист прав інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію.
3. Захист прав інтелектуальної власності на сорти рослин (породи тварин).
4. Захист прав інтелектуальної власності на компонування інтегральних мікросхем.
5. Захист прав інтелектуальної власності на наукові відкриття.

4. САМОСТІЙНА РОБОТА

4.1. Загальні напрямки самостійної роботи здобувачів

До самостійної роботи здобувача при вивченні дисципліни включаються такі завдання:

1. Ознайомлення з науковою літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Внесення до конспекту розгорнутого плану відповіді на встановлені питання до кожного практичного заняття згідно з програмою дисципліни.
3. Обов'язкове конспектування матеріалів до тем, винесених на самостійний розгляд здобувачів освіти, згідно з програмою дисципліни.
4. Розв'язання практичних завдань.
5. Розв'язання тестових завдань.
6. Підготовка доповідей / презентацій
7. Консультації з викладачем протягом семестру.
8. Пошукова робота з інтернет-ресурсами.
9. Підготовка до міжсеместрового контролю.
10. Підготовка до семестрового контролю.

4.2. Обсяг навантаження здобувача освіти до вивчення дисципліни

№	Вид самостійної роботи	Години
1.	Ознайомлення з науковою літературою відповідно зазначених у програмі тем.	5
2.	Внесення до конспекту розгорнутого плану відповіді на встановлені питання до кожного практичного заняття згідно з програмою дисципліни.	5
3.	Обов'язкове конспектування матеріалів до тем, винесених на самостійний розгляд здобувачів освіти, згідно з програмою дисципліни.	5
4.	Розв'язання практичних завдань.	10
5.	Розв'язання тестових завдань.	10
6.	Підготовка доповідей / презентацій	5
7.	Консультації з викладачем протягом семестру.	5
8.	Пошукова робота з інтернет-ресурсами.	5
9.	Підготовка до міжсеместрового контролю.	5
10.	Підготовка до семестрового контролю.	5
Всього самостійної роботи		60

4.3. Методичні рекомендації щодо виконання здобувачем самостійної роботи при вивченні дисципліни

Самостійна робота здобувачів вищої освіти – це навчальна діяльність у процесі аудиторних занять та у позааудиторний навчальний час, яку здійснює здобувач освіти за завданням та під методичним керівництвом і контролем науково – педагогічного працівника, але без його безпосередньої участі.

Самостійна робота є однією із форм, за якими здійснюється організація освітнього процесу у вищих закладах освіти.

Самостійна робота спрямована на досягнення здобувачами освіти запланованих освітньою програмою результатів навчання, а також на формування здатностей до самостійної роботи у навчальній, науковій та професійній діяльності. Крім того, самостійна робота розвиває творчі та дослідницькі можливості здобувачів освіти.

При самостійній роботі здобувачі освіти можуть користуватись конспектом лекцій, рекомендованим списком літератури, інформаційними ресурсами та звертатись за консультацією до навчально-педагогічного працівника.

Контроль і оцінювання самостійної роботи здобувачів освіти здійснюється у процесі аудиторних занять, у позааудиторний час, у процесі модульного контролю, в процесі семестрового контролю у формі іспиту.

4.4. Рекомендовані теми доповідей та презентацій

1. Авторство на твори, створені штучним інтелектом.
2. Державне стимулювання інтелектуальної діяльності.
3. Договір про створення та використання фотографічних та інших художніх творів.
4. Засоби захисту від плагіату.
5. Захист авторських прав в ЄС.
6. Захист прав інтелектуальної власності на мультимедійні твори.
7. Захист прав інтелектуальної власності на фотографічний твір.
8. Захист прав інтелектуальної власності у сфері fashion-індустрії.
9. Захист прав на твори, створені штучним інтелектом.
10. Захист прав промислової власності в ЄС.
11. Історія виникнення поняття «інтелектуальна власність».
12. Комбіновані способи АВС при врегулювання конфліктів у сфері інтелектуальної власності.
13. Конфлікт прав інтелектуальної власності та цивільних прав.
14. Межі та обмеження права інтелектуальної власності.
15. Міжнародна практика використання медіації у сфері права інтелектуальної власності.
16. Міжнародний комерційний арбітраж в системі захисту прав інтелектуальної власності.
17. Охорона прав інтелектуальної власності у сфері ресторанного бізнесу.

18. Питання виявлення плагіату літературного твору в умовах розвитку інформаційних технологій.
19. Права інтелектуальної власності на маскот.
20. Поняття та види кіберсквотингу.
21. Поняття та особливості доменних спорів.
22. Поняття та особливості наукового конфлікту.
23. Поняття форми вираження твору.
24. Порушення прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон.
25. Порушення прав інтелектуальної власності.
26. Права інтелектуальної власності на ювелірні вироби.
27. Права інтелектуальної власності у сфері Legal-Tech.
28. Право на свободу творчості.
29. Правомочності спадкоємців стосовно особистих немайнових прав автора.
30. Реклама як об'єкт права інтелектуальної власності.
31. Співвідношення суспільного та приватного інтересу у сфері права інтелектуальної власності.
32. Система договорів у сфері інтелектуальної власності.
33. Система органів державної влади у сфері охорони прав інтелектуальної власності.
34. Специфіка судового захисту прав інтелектуальної власності.
35. Співвідношення мирової угоди та угоди за результатами медіації.
36. Співвідношення охорони та захисту прав інтелектуальної власності.
37. Співвідношення судового та позасудового захисту прав інтелектуальної власності.
38. Суб'єкти права інтелектуальної власності в мережі Інтернет.
39. Тенденції розвитку сфери інтелектуальної власності.
40. Теорії права інтелектуальної власності.
41. Торговельна марка дистриб'ютора як предмет правової охорони та захисту.
42. Юридична відповідальність Інтернет – провайдерів.
43. Основні принципи та види прав інтелектуальної власності.
44. Процедура реєстрації авторських прав.
45. Торговельні марки: від реєстрації до захисту.
46. Захист прав винахідників.
47. Що таємниця виробництва та її важливість для підприємств.
48. Переваги та ризики ліцензування інтелектуальної власності.
49. Основи захисту програмного забезпечення та авторських прав в ІТ-галузі.
50. Специфіка захисту програмного забезпечення від копіювання та незаконного використання.
51. Правові аспекти захисту авторських прав в галузі інформаційних технологій.

52. Аналіз прикладів відомих судових справ щодо порушення інтелектуальної власності.
53. Взаємозв'язок між порушенням прав інтелектуальної власності та економічними наслідками.
54. Інтелектуальна власність у сучасному мистецтві та розвагах.
55. Загрози та виклики в інтелектуальній власності в епоху цифрових технологій.

4.5. Тестові завдання

1. Хто має право захищати права автора у випадку, коли він анонімно публікує твір?

- А. Сам автор;
- Б. Видавець;
- В. Найближчі родичі автора;
- Г. Спадкоємці.

2. Коли закінчується строк дії авторського права на твір оприлюднений анонімно?

- А. Строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено;
- Б. Строк дії авторського права закінчується через 70 років після смерті автора;
- В. Строк дії авторського права закінчується через 50 років після того, як твір було оприлюднено;
- Г. Строк дії авторського права закінчується через 50 років після смерті автора.

3. Оберіть правильне визначення поняття «оприлюднення твору».

- А. Здійснена за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав дія, що робить твір відомим широкому колу осіб;
- Б. Вчинення дій суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав направлених на створення та поширення твору;
- В. Вчинення дій, що робить суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав відомим широкому колу осіб;
- Г. Здійснена за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав дія, що вперше робить твір доступним для публіки шляхом опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення тощо.

4. Право на використання твору належить до:

- А. Виключних майнових прав;
- Б. Особистих немайнових прав;
- В. Немайнових прав, пов'язаних із майновими правами;

Г. Правильна відповідь відсутня.

5. Оберіть правильне визначення терміну «публічне виконання»

А. Подання творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час;

Б. Подання творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час;

В. Будь-яка демонстрація оригіналу або примірника твору, виконання, фонограми, відеограми, передачі організації мовлення безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадру тощо

Г. Всі відповіді правильні.

6. Назвіть закон України, який визначає правові засади діяльності організацій колективного управління авторськими та суміжними правами.

А. Про організації колективного управління авторськими та (або) суміжними правами;

Б. Про управління авторськими та (або) суміжними правами;

В. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав;

Г. Про управління правами інтелектуальної власності.

7. Оберіть правомірні способи управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав.

А. Суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами особисто;

Б. Суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами через свого повіреного;

В. Суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами через організацію колективного управління;

Г. Всі відповіді вірні.

8. Що із запропонованих дій не є порушенням авторських та (або) суміжних прав?

А. Вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав;

Б. Камкординг, кардшейрінг;

Г. Відтворення уривків з опублікованих письмових творів, аудіовізуальних творів як ілюстрацій для навчання за умови, що обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті.

9. Назвіть первинних суб'єктів права інтелектуальної власності:

А. Фізичні особи, творчою працею яких створено об'єкт інтелектуальної власності;

Б. Фізичні та юридичні особи, творчою працею яких створено об'єкт інтелектуальної власності;

В. Фізичні та юридичні особи, що набули майнові права інтелектуальної власності за договором.

10. Авторським правом охороняється:

А. Форма вираження авторської ідеї;

Б. Авторська ідея;

В. Авторська ідея та форма вираження авторської ідеї.

11. Право слідування – це:

А. Право автора твору образотворчого мистецтва на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного продажу твору через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо, що йде за першим його продажем;

Б. Право автора літературного твору на одержання п'яти відсотків від кожного способу використання об'єкту;

В. Право автора на одержання грошової суми у розмірі п'яти відсотків від суми кожного продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору, наступного за відчуженням оригіналу, здійсненим автором.

12. Строк чинності прав інтелектуальної власності на об'єкти суміжних прав спливає:

А. Через сімдесят років з першого січня року, наступного за роком здійснення суміжного права;

Б. Через п'ятдесят років з моменту смерті фізичної особи (припинення діяльності та ліквідації юридичної особи) – суб'єкта суміжних прав;

В. Через п'ятдесят років з першого січня року, наступного за роком здійснення суміжного права.

13. Бази даних захищаються як:

А. Об'єкти промислової власності;

Б. Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності;

В. Об'єкти авторських прав;

Г. Промислові зразки.

14. Право на наукове відкриття засвідчується:

- А. Дипломом;
- Б. Свідоцтвом;
- В. Ліцензією;
- Г. Патентом.

15. Первинними суб'єктами суміжних прав є:

- А. Виконавець, виробник фонограми, організація мовлення та їх правонаступники;
- Б. Виконавці творів та їх спадкоємці;
- В. Особи, спільною творчою працею яких створено твір;
- Г. Виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення.

16. З якого моменту твір стає суспільним надбанням?

- А. З моменту смерті автора;
- Б. З моменту створення твору;
- В. З моменту закінчення строку дії авторського права;
- Г. З моменту смерті правонаступників автора твору.

17. З якого моменту виникає авторське право?

- А. З моменту опублікування твору;
- Б. З моменту публічного виконання твору;
- В. З моменту створення твору;
- Г. З моменту повідомлення невизначеному колу осіб;

18. Твір вважається опублікованим, якщо:

- А. Він будь-яким способом повідомлений невизначеному колу осіб, у тому числі виданий, публічно виконаний, публічно показаний, переданий по радіо чи телебаченню, відображений у загальнодоступних електронних системах інформації;
- Б. Він публічно виконаний чи публічно показали;
- В. Він виданий;
- Г. Він переданий по радіо чи телебаченню.

19. До об'єктів права інтелектуальної власності не належать:

- А. Літературні та художні твори;
- Б. Наукові відкриття;
- В. Сорти рослин, породи тварин;
- Г. Ідеї.

20. Які існують форми захисту прав інтелектуальної власності?

- А. Судова та позасудова;

- Б. Юрисдикційна та неюрисдикційна;
- В. Загальна та спеціальна;
- Г. Судова та адміністративна.

21. Як називається спеціалізований суд, що уповноважений розглядати спори у сфері інтелектуальної власності в Україні?

- А. Вищий патентний суд;
- Б. Вищий суд з питань інтелектуальної власності;
- В. Вищий інтелектуальний суд;
- Г. Патентний суд.

22. Який орган чи особа приймає рішення, що є обов'язковим для виконання сторонами?

- А. Суд;
- Б. Третейський суд;
- В. Медіатор;
- Г. Фасилітатор.

23. Веб – сайт належить до об'єктів:

- А. Авторського права;
- Б. Патентного права;
- В. Засобів індивідуалізації;
- Г. Нетрадиційні об'єкти.

24. Дозвіл на використання знаку іншими особами передається шляхом:

- А. Укладення договору про спільну діяльність;
- Б. Укладення ліцензійного договору;
- В. Укладення договору факторингу;
- Г. Видачі свідоцтва.

25. Охорона добре відомих торговельних марок в Україні здійснюється на підставі:

- А. Визнання їх такими Апеляційною палатою або судом;
- Б. Відповідної національної реєстрації;
- В. Не потребують ніяких підтверджень.

26. Строк додаткової охорони не може перевищувати:

- А. Три роки;
- Б. п'ять років;
- В. десять років;
- Г. двадцять років.

27. Яку відповідальність сторони несуть за невиконання авторського договору?

- А. Цивільно – правову;
- Б. Кримінальну;
- В. Адміністративну.

28. Чи може малолітня особа бути стороною конфлікту щодо прав інтелектуальної власності?

- А. Так;
- Б. Ні;
- В. Тільки у випадку, коли конфлікт стосується дрібних правочинів.

29. Конфлікт у сфері інтелектуальної власності – це:

А. Загроза або порушення майнових чи особистих немайнових прав або інтересів особи щодо реалізації права на інтелектуальну творчу діяльність людини;

Б. Порушення майнових прав особи щодо результату її інтелектуальної творчої праці;

В. Порушення особистих немайнових прав або інтересів особи щодо реалізації права на інтелектуальну творчу діяльність людини.

30. Структурними елементами конфлікту у сфері права інтелектуальної власності є:

- А. Суб'єкт, об'єкт, зміст права інтелектуальної власності;
- Б. Суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона;
- В. Суб'єкт, об'єкт, мотив.

31. Які твори охороняються авторським правом?

- А. Тільки літературні твори;
- Б. Тільки живопис;
- В. Твори, що мають об'єктивну форму вираження.

32. Який строк правової охорони об'єктів авторського права?

- А. 25 років;
- Б. 50 років;
- В. До кінця життя автора та 70 років після його смерті.

33. Які запропонованих дій розглядаються як порушення авторських прав?

- А. Вільне цитування з обов'язковим зазначенням джерела;
- Б. Неупереджене використання твору в навчальних цілях;
- В. Використання твору без дозволу автора чи відсутність відшкодування.

34. Які відомості містяться в свідоцтві, що засвідчує авторське право на твір?

- А. Детальний опис сюжету твору;

- Б. Перелік персонажів у творі;
- В. Відомості про автора та опис самого твору.

35. Який строк правової охорони має торговельна марка?

- А. Не більше 5 років;
- Б. 10 років, з можливістю подовження;
- В. До кінця життя власника.

4.6. Задачі до навчальної дисципліни

1. **Фабула:** 20 червня 2021 року Іван Сидоренко дописав другий розділ роману, після чого його роман вже був завершений. Сидоренко мав намір опублікувати його але виявив, що місяць назад вийшов роман його брата Петра Сидоренко, який є копіюванням першого розділу його роману.

Завдання: Дати письмові роз'яснення Івану Сидоренку щодо наступних питань:

1. З якого моменту здійснюється правова охорона його авторських прав відносно роману?
2. Чи є порушенням прав інтелектуальної власності копіювання частини твору?

2. **Фабула:** За час роботи на ПрАТ «Стальканат - Одеса» в період з 2019 до 2022 року Величко відповідно до своїх посадових інструкцій проводив роботи щодо удосконалення та розробки нових канатів, які виробляє підприємство. Всю необхідну документацію по удосконаленню канатів Величко зробив станом на 12 липня 2021 року. 20 грудня 2022 року Величко був звільнений з роботи. Удосконалений канат вийшов у виробництво вже після звільнення робітника. Величко, дізнавшись що канат вийшов у виробництво, звернувся до суду за захистом його прав на раціоналізаторську пропозицію та виплатою винагороди. В свою чергу ПрАТ «Стальканат - Одеса» звернулись із запереченням, обґрунтовуючи його тим, що Величко не звертався до них із заявою на реєстрацію раціоналізаторської пропозиції.

Завдання:

1. Опишіть процедуру реєстрації раціоналізаторської пропозиції.
3. Хто є суб'єктами прав на раціоналізаторську пропозицію?
4. Яке рішення може прийняти суд?

3. **Фабула:** Комарова, починаючи із 05 травня 2019 року працює у ТОВ «Смайл-техно» на посаді старшого менеджера зі збуту, відповідно до наказу від 05 травня 2019 року № 4-К 37. Основним видом діяльності ТОВ «Смайл-техно» є проведення спеціалізованих виставок, конференцій та інших заходів у сфері сучасних інноваційних галузей. Вказує, що при працевлаштуванні, Комаровою підписано згоду про нерозповсюдження відомостей, які становлять комерційну таємницю та конфіденційну

інформацію від 12 травня 2019 року. Комарова у зв'язку із виконанням своїх трудових обов'язків мала доступ до відомостей, які становлять комерційну таємницю та конфіденційну інформацію. З 25 травня 2019 року Комарова пішла у лікарняну відпустку в зв'язку з вагітністю та пологами і не виконувала жодних трудових обов'язків. 02 вересня 2019 року фахівцем із інформаційних технологій ТОВ «Смайл-техно» Давиденко подав доповідну записку у якій зазначалося, що старшим менеджером Комаровою здійснений несанкціонований доступ через корпоративну систему «Redmine» до інформації яка містить комерційну таємницю з подальшим розголошенням такої інформації компанії конкуренту. Відповідно до наказу від 07 вересня 2019 року № 07/09К «Про проведення службового розслідування» було проведено службове розслідування, про що складений акт проведення службового розслідування від 10 вересня 2019 року. Відповідно до матеріалів акта від 10 вересня 2019 року, комісією встановлено, що Комарова, використовуючи своє службове становище збирала та передавала інформацію, що містить комерційну таємницю і конфіденційну інформацію компанії конкурента, а також вступила у фактичні трудові відносини з компанією конкурентом. Оскільки, Комаровою порушені норми трудового законодавства, то остання мала б бути притягнута до дисциплінарної відповідальності у вигляді догани чи звільнення. 29 вересня 2019 року Комарову звільнено з посади старшого менеджера зі збуту із виставкової діяльності за угодою сторін згідно з пунктом 1 статті 36 КЗпП України. Комарова, здійснивши несанкціонований доступ до інформації, яка містить комерційну таємницю, у подальшому умисно розголосила такі відомості, внаслідок чого ТОВ «Смайл-техно» зазнало та продовжує зазнавати як майнову так і репутаційну шкоду.

Завдання:

1. *Яке рішення може прийняти суд?*
2. *Які відомості не можуть складати комерційну таємницю?*
3. *Хто є суб'єктом прав на комерційну таємницю?*

4. **Фабула:** 18 грудня 2022 року Іван Петренко створив пристрій для лікування в пластичній та загальній хірургії. 20 грудня цього ж року він подав заявку на реєстрацію даного винаходу до Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій». В реєстрації винаходу Петренку було відмовлено. Заявник в свою чергу звернувся до Апеляційної палати з оскарженням цього рішення. На що теж отримав відмову. Тоді Петренко звернувся до суду для оскарження рішення.

Завдання:

1. *За яких підстав заявнику може бути відмовлено у реєстрації винаходу?*
2. *Розкрийте процедуру оскарження рішення УКРНОІВІ.*

5. Фабула: Громадянин Веприцький, на одному із веб-сайтів, виявив фрагмент із свого художнього твору без вказівки на автора твору та на джерело запозичення. Веприцький не давав дозвіл на таке використання його твору та вважає це порушенням його авторських прав.

Завдання:

1. *Розкрийте процедуру претензійного порядку захисту прав інтелектуальної власності від порушень в мережі Інтернет.*
2. *Назвіть випадки правомірного використання твору без згоди автора.*

6. Фабула: 5 лютого 2021 року громадянин Самойлов Д.Д. провів масштабну виставку своїх картин. На виставці були присутні багато гостей як громадян України так і іноземців, їх зацікавили роботи Самойлова. Для забезпечення захисту своїх робіт від незаконного переміщення через кордон він виявив бажання деякі із своїх картин внести в Митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності.

Завдання:

1. *Розкрийте процедуру внесення об'єктів права інтелектуальної власності до Митного реєстру.*
2. *Які права на картину переходять за договором купівлі-продажу оригіналу картини?*

7. Фабула: Сидоренко Петро Миколайович своєю творчою працею створив оригінальний літературний твір під назвою «Велика країна». Згодом автор вирішив зареєструвати назву твору «Велика країна» як об'єкт авторського права, звернувшись 20 грудня 2022 року із відповідною заявою до Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій». Заявнику було відмовлено в реєстрації через належним чином оформлену заяву на реєстрацію об'єкта авторського права. Сидоренко П.М. прийняв рішення не виправляти заяву, а відразу звернутись до суду.

Завдання:

1. *Визначіть підсудність судової справи.*
2. *Яке рішення може прийняти суд?*
3. *Вкажіть категорії осіб, які можуть звертатись за захистом порушених авторських прав.*
4. *Напишіть есе на тему: «Співвідношення понять «сирітський твір» та «твір, що перейшов у суспільне надбання».*

8. Фабула: На уроці української літератури вчитель показав учням презентацію українських письменників сучасності. Презентація містила фотографії письменників, невеликі уривки їх видатних творів та у підсумку вчитель зробив таблицю, де порівняв творчість сучасних письменників та письменників минулих сторіч. Один із учнів висловив свою думку, що дана

презентація порушує прав інтелектуальної власності письменників, про яких в ній йшлося.

Завдання:

1. Чи необхідно було вчителю брати дозвіл на використання фотографій та уривків із творів сучасних письменників?
2. Чи є презентація об'єктом авторського права?
3. Протиставлення різних поглядів учня і вчителя на дану ситуацію є конфліктом чи дискусією?

9. **Фабула:** Громадянин Петренко вирішив, вдосконаливши свій автомобіль, надати йому оригінальності в результаті чого відтворив на дверцятах авто малюнок художника Карпенка. Фотографії оновленого автомобіля Петренко розмістив в одній із соціальних мереж. Світлина із зображенням авто з малюнком на дверцятах побачив сам художник Карпенко. Впізнавши свій твір, він звернувся до Петренка із вимогою знищити зображення на дверцятах автомобіля, оперуючи це тим, що митець не давав дозвіл на використання свого результату творчої діяльності. Крім того Карпенко вважає, що зображення його твору на дверцятах автомобіля негативно впливає на репутацію його як автора.

Завдання:

1. Дайте правову оцінку ситуації?
2. Чи може Карпенко вимагати знищити зображення його малюнку?

10. **Фабула:** Магазин жіночого одягу «Шарм» розмістив на своїй офіційній сторінці в Instagram відео-рекламу свого товару, така ж реклама була розміщена на регіональному каналі по телебаченню. Для музичного супроводу реклами було створено похідний твір (ремікс) на один із сучасних хітів вітчизняного автора-виконавця. Відомий виконавець побачивши рекламу звернувся до суду за захистом своїх прав.

Завдання:

1. Чи необхідний дозвіл на створення реміксу твору?
2. Чи відрізняють правила використання музичних творів в соціальних мережах та на телебаченні?
3. Яке рішення може прийняти суд?

5. ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Право інтелектуальної власності: поняття та види.
2. Джерела права інтелектуальної власності.
3. Міжнародні договори у сфері охорони інтелектуальної власності.
4. Правовідносини у сфері інтелектуальної власності.
5. Поняття інтелектуальної, творчої діяльності.
6. Зміст права інтелектуальної власності.
7. Суб'єкти права інтелектуальної власності.
8. Об'єкти права інтелектуальної власності.
9. Об'єкти, що не охороняються правом інтелектуальної власності.
10. Поняття та особливості авторських прав.
11. Об'єкти авторського права.
12. Суб'єкти авторського права.
13. Виникнення авторських прав.
14. Строк чинності авторських прав.
15. Фотографічний твір як об'єкт авторського права.
16. Поняття та особливості суміжних прав.
17. Об'єкти суміжних прав.
18. Суб'єкти суміжних прав.
19. Співвідношення авторського права та суміжних прав.
20. Строк правової охорони об'єктів суміжних прав.
21. Управління майновими правами інтелектуальної власності.
22. Поняття та повноваження організацій колективного управління.
23. Поняття та особливості патентних прав.
24. Об'єкти патентного права.
25. Порядок реєстрації об'єктів патентного права.
26. Поняття патенту.
27. Умови патентоздатності на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
28. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів та послуг та права, що на них виникають.
29. Поняття знака для товарів та послуг.
30. Види торговельних марок.
31. Суб'єкти прав на торговельну марку.
32. Порядок реєстрації знака для товарів та послуг.
33. Добре відома торговельна марка.
34. Комерційне найменування: поняття та ознаки.
35. Співвідношення комерційного найменування та назви юридичної особи.
36. Географічне зазначення: поняття та відмінні риси.
37. Порядок реєстрації географічного зазначення.
38. Особливості прав на окремі (нетрадиційні) об'єкти права інтелектуальної власності.

39. Сорти рослин та породи тварин як об'єкти правової охорони.
40. Строк правової охорони на селекційні досягнення.
41. Раціоналізаторська пропозиція: поняття та особливості правової охорони.
42. Порядок реєстрації раціоналізаторської пропозиції.
43. Суб'єкти прав на раціоналізаторську пропозицію.
44. Права інтелектуальної власності на наукове відкриття.
45. Поняття комерційної таємниці.
46. Відомості, що не становлять комерційну таємницю.
47. Поняття, ознаки і правова природа мережі Інтернет.
48. Правовідносини в мережі Інтернет: поняття, ознаки, види, об'єкти, суб'єкти.
49. Загальна характеристика та види договорів у сфері інтелектуальної власності.
50. Спадкування прав інтелектуальної власності.
51. Договори на право використання об'єктів інтелектуальної власності.
52. Договори про створення об'єктів права інтелектуальної власності.
53. Договори про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності.
54. Договори про розпоряджання правами на об'єкти права інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням трудового договору.
55. Договір про передання (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності.
56. Договір комерційної концесії.
57. Державна політика у сфері права інтелектуальної власності.
58. Державне стимулювання інтелектуальної діяльності.
59. Специфіка відносин у сфері права інтелектуальної власності.
60. Захист прав інтелектуальної власності.
61. Конфлікти у сфері прав інтелектуальної власності.
62. Види конфліктів у сфері права інтелектуальної власності.
63. Співвідношення конфлікту і спору у сфері права інтелектуальної власності.
64. Поняття та види юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності (цивільно-правова; адміністративно-правова; кримінально-правова).
65. Митні засоби захисту прав інтелектуальної власності (захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні).
66. Захист від недобросовісної конкуренції у сфері інтелектуальної власності.
67. Охорона прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі.
68. Судовий захист прав інтелектуальної власності.
69. Вищий суд з питань інтелектуальної власності в судовій системі України.

70. Міжнародна практика захисту прав інтелектуальної власності спеціалізованим судом.
71. Захист прав інтелектуальної власності органами державної влади.
72. Альтернативне вирішення спорів у сфері права інтелектуальної власності.
73. Класифікація способів альтернативного вирішення спорів.
74. Медіація у сфері права інтелектуальної власності.
75. Міжнародний комерційний арбітраж в системі захисту прав інтелектуальної власності.
76. Онлайн врегулювання конфліктів.
77. Поняття та особливості порушення майнових прав щодо об'єктів авторського права.
78. Поняття та особливості порушення особистих немайнових авторських прав.
79. Спори за участю організацій колективного управління майновими авторськими правами.
80. Конфлікти за участю неповнолітнього автора.
81. Спори між співавторами.
82. Спори щодо невиконання або неналежного виконання авторських договорів.
83. Права на об'єкти створені штучним інтелектом.
84. Авторські права і мережі Інтернет та їх порушення.
85. Поняття та особливості порушень патентних прав.
86. Дії, які не визнаються порушенням патентних прав.
87. Додаткова охорона прав на винаходи.
88. Значення суспільного інтересу у патентному праві.
89. Оскарження рішень НОІВ.
90. Порушення прав на знаки для товарів та послуг.
91. Спори про визнання недійсним рішення уповноваженого органу про визнання знака добре відомим в Україні.
92. Спори, пов'язані з визнанням свідоцтв на торговельну марку недійсними.
93. Порушення прав на комерційне найменування.
94. Шкода немайнового характеру, що завдається посяганням на торговельну марку та комерційне найменування.
95. Порушення прав на географічне зазначення.
96. Захист прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю.
97. Захист прав інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію.
98. Захист прав інтелектуальної власності на сорти рослин (породи тварин).
99. Захист прав інтелектуальної власності на компонування інтегральних мікросхем.
100. Захист прав інтелектуальної власності на наукові відкриття.

6. РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти

1. Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів від 24.07.1971 р. // Нормативні акти України / URL: [//zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
2. Директива ЄС 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 р. про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві / URL: http://europa.eu/eu-law/legislation/index_en.htm#20
3. Директива ЄС 2001/84/ЄС від 27 вересня 2001 р. про право слідування на користь автора оригінального твору / URL: http://europa.eu/eu-law/legislation/index_en.htm#20
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n703>
5. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав 15 травня 2018 року № 2415-VIII / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text>
6. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10 травня 2006 р. №361/2006 / URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>
7. Про медіацію: Закон України / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022, № 7, ст.51) / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
8. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12>
9. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України № 3687-XII 15 грудня 1993 р. / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
10. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-XII / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12/print1218034688041545#Text>
11. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3688-XII / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12/print1218034688041545#Text>
12. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16 червня 1999 року № 752-XIV / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14/print1218034688041545#Text>
13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – N 31. – Ст. 545
14. Про третейські суди: Закон України / Відомості Верховної Ради від 11.05.2004 № 1701-IV. / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1701-15>
15. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29 вересня 2017 р. // Офіційний вісник України від 13.10.2017. – No 80. – С. 11. – Ст. 2438.
16. Директива ЄС 96/9/ЄС від 11 березня 1996 р. про правову охорону баз даних / URL: http://europa.eu/eu-law/legislation/index_en.htm#20

17. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. / URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
18. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. / URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
19. Господарський процесуальний кодекс України від 03.10.2017 р. / URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
20. Цивільний процесуальний кодекс України від 03.10.2017р. / URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
21. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. // Нормативні акти України / URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

Основні джерела

1. Galupova L. Protection of copyright on the Internet/ A. Kyryliuk, N. Baadzhy, R. Honhalo, N. Kapustina, and L. Galupova. *Amazonia*. 2019, Vol. 8. No. 24. Pp. 464-470.
2. Kyryliuk A. Bloggers, copyrights and some other legal issues / A. Kyryliuk, V. Lysenko, A. Podolieva. *Ius Humani. Law Journal*. Vol. 9. № 2. Hemisferios University, 2020. P. 421-446.
3. Ulianova H. Protection of intellectual property rights in the field of television and the internet. The notion of teleformat / H. Ulianova, N. Baadzhy, O. Podoliev, D. Vlasiuk, H. Chumachenko. *Ius Humani. Law Journal*. Vol. 10. Issue 1. Hemisferios University, 2021. P. 1-25.
4. Галупова Л. І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Галупова Лариса Ігорівна. Одеса, 2021. 207 с.
5. Діденко Л.В. Співвідношення судових та позасудових способів захисту цивільних прав. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. № 3. 2020. С.44-49.
6. Діяльність в інтересах іншої особи в умовах війни: цивілістичні аспекти: кол. монографія / за ред.. проф.. Є.О. Харитонова, проф.. І.В. Давидової. Одеса.: Фенікс, 2022. 180 с.
7. Інтелектуальне право України / за заг. ред. проф. О.С. Яворської. Тернопіль: Підручники і посібники, 2016 р. 608 с.
8. ІТ - право: теорія та практика : навч. посіб. / авт.-кол.: О. І. Харитонова, Н. Ю. Голубєва, Г. І. Грігор'янц [та ін.] ; НУ «ОЮА», за ред.: Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової. 2-ге вид., випр. та доповн. Одеса : Фенікс, 2019. 472 с.
9. Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ: 2019. 484 с.
10. Харитонова О.І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади): монографія / О.І. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2011. 346 с.

Допоміжні джерела

1. Бааджи Н. П. Використання ліцензійних договорів як форми реалізації авторських прав при обігу електронних видань. *Правове життя сучасної України* : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. – Т. 3. – С. 503-507.
2. Галупова Л.І, Мартинюк І.В. Особливості юрисдикційної форми захисту прав інтелектуальної власності. *Часопис цивілістики: науково-практичний журнал*. 2022, Вип. 46. С. 40-45.
3. Галупова Л.І, Мартинюк І.В. Юрисдикція судових та позасудових органів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. *Часопис цивілістики: науково – практичний журнал*. 2022, Вип. 45. С.43-47.
4. Дяченко С.В., Колокольна Н.С. Запровадження медіації для вирішення сімейних спорів у цивільному судочинстві України: судова практика. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. №2. 2020. С. 118-121. / URL: http://www.lsej.org.ua/2_2020/32.pdf
5. Еннан Р. Є. «Віртуальна власність» у кіберпросторі: сутність та правова природа. *Правове життя сучасної України* : у 2 т. : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. – Одеса : ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 554–558.
6. Еннан Р. Є. Захист авторських та суміжних прав у мережі Інтернет: міжнародний досвід. *Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів* : Матер. всеукр. науково-практичн. конфер. (Одеса, 8-9 листопада 2019 року) / за заг. ред. Є. О. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2019. – С. 124-129.
7. Еннан Р. Є. Право інтелектуальної власності : навчально-методичний посібник / Р. Є. Еннан, С. В. Мазуренко. Одеса : НУ «ОЮА», 2019. 136 с. <https://doi.org/10.32837/11300.14908>
8. Еннан Р. Є. Правова охорона промислових зразків: новели законодавства України 2020 року. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру* (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 497-500.
9. Еннан Р. Є. Способи лікування як об'єкти патентного права: світовий досвід. *Проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах COVID-19* : матер. Всеукр. науково-практичної онлайн-конференції (23 квітня 2020 р.) / За заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2020. С. 41-45.
10. Еннан Р. Є., Мазуренко С. В. Інформаційні права та свободи в мережі інтернет: загальні засади міжнародно-правового регулювання.

- Шерешевські читання: Проблеми цивілістики в умовах пандемії та ІТ* : матер. Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.) / МОН України, НУ «ОЮА» ; за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2021. С. 219-228.
11. Еннан Р.Є., Мазуренко С.В. Право інтелектуальної власності: навчально-методичний посібник. Одеса, 2020. 136 с.
 12. Іващенко В.П. Авторське право: Навчальний посібник / Іващенко В.П., Проїдак Ю.С. Фріман І.М. Фріман Є.М. Дніпро, Акцент ПП., 2021. 141 с.
 13. Кирилюк А. В. Досвід США у сфері захисту авторських прав в мережі інтернет. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : збірник матер. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції (10 грудня 2020 року, м. Одеса) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 214-219.
 14. Кирилюк А. В. Теоретичні положення захисту авторських прав у мережі Інтернет. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 731-735.
 15. Кирилюк А.В. Інтернет як середовище реалізації інтелектуальних прав. *Римське право і сучасність*: мат. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня, 2019 року) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2019. С. 34-38.
 16. Ківалов С.В. Врегулювання публічно-правового спору за участю судді: нова форма правосуддя чи прояв медіації в суді. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2 т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 5-8.
 17. Мазаракі Н. Загальна характеристика договорів, що укладаються у сфері медіації / URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/32.pdf>
 18. Мазуренко С. В. Авторське право в сфері архітектури. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 735-738.
 19. Мазуренко С. В. Вільні ліцензії Creative Commons: поняття, ознаки, правова природа, інструменти. *Юридичний вісник*. Одеса : Гельветика - 2019. № 1. С. 76-86.

20. Мазуренко С. В. Механізм, мета і завдання примусового ліцензування у сфері інтелектуальної власності: міжнародний досвід. *Правове життя сучасної України* : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 3. С. 515-518.
21. Мазуренко С.В. Правова охорона творів архітектури: міжнародний досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 52-57.
22. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник / Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія, 2019. 456 с.
23. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія [Електронне видання] / за ред.: Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, К. Г. Некіт ; упор.- укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 336 с
24. Сорока Н. Авторське право і суміжні права в інформаційному суспільстві : європейський досвід. Харків : Право, 2019. 334 с.
25. Ульянова Г. О. Самоплагіат як порушення академічної доброчесності / Г. О. Ульянова, О. І. Ульянов. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 720-722.
26. Харитонова О. І. Права інтелектуальної власності у галузі іт у контексті оновлення цивільного законодавства України. *Інформаційні технології в умовах оновлення цивільного законодавства* : матер. Всеукр. кругл. столу (м. Одеса, 13 черв. 2020 р. / За заг. ред. О. І. Харитонової, Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2020. С. 10-12.
27. Харитонова О. І. Правове регулювання відносин інтелектуальної власності під час війни. *Римське право і сучасність: цивільне право в умовах війни* : матер. Всеукр. наук. конф. (Одеса, 24 травня 2022 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. С. 16-20.
28. Тарасенко Л.Л. Новий закон про авторське право (2022): виклики та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 171-174/ URL: http://lsej.org.ua/12_2022/36.pdf

Ресурси відкритого доступу

1. www.president.gov.ua – Президент України
2. www.rada.gov.ua – Верховна Рада України
3. www.ombudsman.kiev.ua – Уповноважений Верховної Ради з прав людини
4. Виконавча влада

5. www.kmu.gov.ua – Кабінет Міністрів України
6. www.minjust.gov.ua - Міністерство юстиції України
7. www.scourt.gov.ua – Верховний Суд
8. www.ccu.gov.ua - Конституційний Суд України
9. Судова влада України <http://www.scourt.gov.ua/>
10. Єдиний державний реєстр судових рішень України
<http://www.reyestr.court.gov.ua/>
11. European Court of Human Rights <http://www.echr.coe.int/>
12. Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини https://minjust.gov.ua/m/str_9329
13. www.niss.gov.ua – Національний інститут стратегічних досліджень
14. <http://parlament.org.ua/> - Лабораторія законодавчих ініціатив
15. <http://www.nbu.gov.ua/> - Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського

*Олена Іванівна Харитонова,
Галина Олексіївна Ульянова,
Світлана Вікторівна Мазуренко,
Алла Володимирівна Кирилюк,
Наталія Пилипівна Бааджи,
Лариса Ігорівна Галупова,
Іван Вікторович Мартинюк*

ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЇХ ЗАХИСТ

Навчально-методичний посібник

для підготовки здобувачів вищої освіти галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право».

Електронне видання

В авторській редакції

Формат 60x84/16. Ум-друк. арк.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net